

Sociálně pedagogické aspekty rodinné mediace jako alternativní metody pomoci při rozvodu

Bc. Gabriela Zůbková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Gabriela Zůbková**

Osobní číslo: **H120137**

Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociálně pedagogické aspekty rodinné mediace jako alternativní metody pomoci při rozvodu**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti mediace, rozvodové problematiky a sociálně pedagogické intervence.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Vyvození závěrů na základě výsledků, shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GJURIČOVÁ, Šárka, Jiří KUBIČKA. Rodinná terapie. Systematické a narativní přístupy 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.

HOLÁ, Lenka. Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

HOLÁ, Lenka a kol. Mediace a možnosti využití v praxi. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4109-3.

NOVÁK, Tomáš, Bohumila PRŮCHOVÁ. Předrozvodové a rozvodové poradenství. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3.

PLAŇAVA, Ivo. Manželství a rodiny. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

ŠIŠKOVÁ Tatjana. Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0091-8.

ŠMOLKA, Petr, Jan MACH. Manželská a rodinná trápení. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9.

BENEDECK, P. Elissa, Catherine F. BROWN. How to help your child overcome your divorce. Washington DC: American Psychiatric Press, 1995. ISBN 0-88048-565-5.

WARSHAK, A. Richard. Divorce poison. New York: HarperCollins Publisher, 2003. ISBN 978-0-06-186326-4.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

15. ledna 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

18. dubna 2014

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ...12.4.2014

.....*Bc. Gabriela Lukková*.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporčí-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá problematikou využití rodinné mediace jako jedné z alternativních metod při rozvodu. Všichni z nás víme, co je rozvod, ale málokdo si dokáže představit, čím dítě při rozvodu prochází, pokud jsme právě nebyli tím dítětem, které rozvod prožil ve svém dětství. Mediace je metoda řešení sporu třetí neutrální a nezávislou osobou, tzv. mediátorem. A právě mediátor může pomoci při hledání oboustranné dohody v rámci klidného rozvodu. Teoretická část se nejprve zabývá teoretickými východisky, dále pak rozvodem a všemi aspekty rozvodu. Poslední kapitola je věnována mediaci, rodinné mediaci a využití rodinné mediace v sociální oblasti. Empirická část je sestavena z kvantitativního výzkumu, který odpovídá na výzkumný problém, zda sociální pracovníci pracující s rodinami ve Zlínském kraji, využívají práce mediátora. Výzkum ukázal, že sociální pracovníci ve Zlínském kraji využívají mediaci jak ve státních organizacích, tak v neziskových organizacích.

Klíčová slova: funkce rodiny, konflikt, krize, rodina, rozvod, mediace, rodinná mediace, syndrom zavrženého rodiče, transgenerační dědictví.

ABSTRACT

This thesis focuses on the issue of utilization of the family mediation as one of the alternative divorce methods. We all know what the divorce means, but only few of us are able to imagine what the child experiences while going through divorce, unless we ourselves were the children, who went through a divorce in its childhood. Mediation is a method of settling disputes by an impartial third person, so-called mediator. And just a mediator can help by finding the mutual agreement within a peaceful divorce. The theoretical part deals at first with theoretical solutions, further then with the divorce and all aspects of the divorce and the last chapter is dedicated to mediation, family mediation, and utilization of family mediation in social sphere. The empiric part is made up of quantitative research, which gives an answers to the research problem if the social workers, who works with families in the Zlín district, use a mediator. The research showed that the social workers in

the Zlín district use the mediation both in the public organisations as well as in the non-profit organizations.

Keywords: Family Functions, Conflict, Crisis, Family, Divorce, Mediation, Family Mediation, Parental Alienation Syndrome, Transgenerational Heritage.

Poděkování, motto a čestné prohlášení, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné ve znění:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Motto:

Děti začínají tím, že své rodiče milují, později je odsuzují a jen zřídka kdy, pokud vůbec, jim odpouštějí.

Oscar Wilde

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení a cenné rady při psaní mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM	13
1.1 O LITERATUŘE A DOKUMENTECH	13
1.2 VÝZNAM TÉMATU VE VZTAHU K SOCIÁLNÍM VĚDÁM.....	16
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	18
2 RODINA A ROZVOD	22
2.1 ZÁKLADNÍ FUNKCE RODINY	22
2.2 RODINA V ROZVODOVÉM ŘÍZENÍ	27
2.3 NÁSLEDKY ROZVODU	34
3 MEDIACE	42
3.1 MEDIACE V ČESKÉ REPUBLICE	51
3.2 RODINNÁ MEDIACE.....	52
3.3 VYUŽITÍ RODINNÉ MEDIACE V SOCIÁLNÍ OBLASTI	59
II PRAKTICKÁ ČÁST	62
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	63
4.1 CÍL VÝZKUMU	63
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE A HYPOTÉZY	63
4.3 POJETÍ VÝZKUMU	65
4.4 TECHNIKY VÝZKUMU	65
4.5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	67
INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	101
ZÁVĚR	104
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	105
SEZNAM TABULEK	109
SEZNAM GRAFŮ	110
SEZNAM PŘÍLOH	112

ÚVOD

V diplomové práci se zabýváme rozvodem a mediací jako alternativní metodou pomoci. Určitě každý z nás má nějakou zkušenost s rozvodem. Někomu je téma bližší, protože ho sám „nějakým“ způsobem prožil, ať už jako dítě rozvádějících se rodičů, nebo jako dospělý člověk, který se domníval, že si našel svého partnera na celý život. Dle statistik se dnes každé druhé manželství nevydaří, což je velký společenský problém pro dospělé. Ovšem málokdo si uvědomuje, že také problémem pro děti. Ač tomu tak v minulosti nebylo, rozvod se postupem času stal pro naši společnost zcela běžnou záležitostí. Jak bylo výše uvedeno, rozvádí se téměř polovina manželství a to nejen nově vzniklých, ale překvapivě i manželství trvajících delší dobu. Rozvod je jednou z největších zkoušek v životě. Představuje zátěž pro všechny zúčastněné. Všichni, kterých se rozvod dotýká, touto situací něco ztrácejí – dospělí ztrácejí partnera, děti přicházejí o stálou přítomnost jednoho z rodičů. Někdy je nutné v souvislosti s rozvodem změnit bydliště, pravidlem jsou i ekonomické ztráty.

Mediace je alternativní metoda řešení konfliktů, která je v České republice i v zahraničí s úspěchem využívána k řešení sporů v trestní oblasti, v obchodních, občanskoprávních, rodinných a dalších sporech. V naší zemi se mediace nejprve objevila díky Probační a mediační službě České republiky, která ji začala využívat a poskytovat v trestní oblasti. Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, se u nás uzákonil teprve před rokem a půl.

Cílem diplomové práce je popsat a zhodnotit využití mediace v sociální práci s rodinou ve Zlínském kraji. Práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou.

V první kapitole teoretické části nejprve popisujeme teoretické východiska. Je tady také uvedena literatura, která nás ovlivnila při psaní diplomové práce, základní pojmy a význam tématu v sociálních vědách. Druhá kapitola se zabývá rodinou a rozvodem. Jsou zde uvedeny všechny aspekty, které se rodiny dotýkají při rozvodu, ať už samotných partnerů nebo dětí. V poslední kapitole popisujeme mediaci, čím se specifikuje rodinná mediace a využití mediace v sociální oblasti.

Základem empirické části je hlavní cíl a dílčí cíle. Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, zda využívají sociální pracovníci pracující s rodinou ve Zlínském kraji mediátora. Dílčí cíle jsou např., zda využívají sociální pracovníci ve Zlínském kraji mediátora, jestli

znají klienti pojem mediace, jak dle sociálních pracovníků vnímají klienti mediaci, jestli mají sociální pracovníci zájem si osvojit nebo vylepšit mediační techniky, se kterými problémy se nejčastěji sociální pracovníci setkávají v rodinném konfliktu a jestli sociální pracovníci doporučují svým klientům v případě rozvodu mediaci jako možnost rychlejšího vyjednávání podmínek pro vypořádání styku s dětmi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM

V přípravné fázi je především důležité zmapovat a vybrat vhodnou literaturu k danému tématu diplomové práce. Znění a obsah této diplomové práce s názvem „Sociálně pedagogické aspekty rodinné mediace jako alternativní metody pomoci při rozvodu“ se skládá převážně ze dvou velkých a rozsáhlých teoretických kapitol. K první kapitole s názvem „Rodina a rozvod“ bylo zapotřebí věnovat pozornost širšímu výběru odpovídající literatury. Tomuto tématu se u nás věnuje poměrně značná část autorů. Například můžeme jmenovat Doc. PhDr. Oldřicha Matouška, CSc., PhDr. Šárku Gjuričovou, PhDr. Jiřího Kubičku, PhDr. Tomáše Nováka, Mgr. Bohumilu Průchovou, doc. PhDr. Ivo Plaňavu, PhDr. Petra Šmolku, Prof. PhDr. Jana Vymětala, PhDr. Mgr. Naděždu Špatenkovou atd. Druhou velkou kapitolou je „Mediace“. K této kapitole již není tak rozsáhlý výběr literatury a to především proto, že mediace v České republice se objevila až v 90. letech 20. století. K tomuto tématu převážně publikuje PhDr. Lenka Holá, Ph.D., PhDr. Tatjana Šišková, Helena Stöhrová, RNDr. Jiří Plamínek CSc., PhDr. Dana Potočková, MDR. atd.

1.1 O literatuře a dokumentech

Velmi důležitou a podnětnou knihou pro celou diplomovou práci se stala kniha Dr. Richarda A. Warshaka s názvem *Rozvodové jedy* (Warshak, 2003). Tato kniha velmi komplexně a podrobně popisuje typické znaky zavržení, ukazuje, jak a proč rodiče své děti manipulují. Dále pak nabízí rodičům účinné strategie, jak uchovat, případně znovu vybudovat láskyplný vztah s jejich dětmi. Poskytuje jim také rady právníků a odborníků v oblasti duševního zdraví, kteří mnoha svým klientům pomohli a vědí, jak jednat v nejlepším zájmu dětí. Dr. Richard A. Warshak je klinický a výzkumný psycholog. Má soukromou praxi a zároveň působí jako profesor na Jihozápadním lékařském centru při University of Texas. Je mezinárodně uznávanou autoritou na rozvody a citace z jeho studií často zaznívají v soudních síních a zákonodárných sborech.

Další knihou je *Krize: Psychologický a sociologický fenomén* (Špatenková a kol, 2004) od Naděždy Špatenkové a kolektivu, což je publikace zaměřená na krize z pohledu psychologického i sociologického. Především kapitola číslo 4 s názvem *Jedinec v krizi*, je velmi

důležitou součástí této diplomové práce. PhDr. Naděžda Špatenková, Ph.D. vystudovala psychologii, sociologii a andragogiku v profilaci na sociální práci. Působila jako sociální pracovnice v rodinné poradně, externí pracovník a posléze supervizor a odborný garant Linky SOS ve Zlíně. Dalšími autory, kteří se podíleli na této publikaci, jsou: Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc., PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D., PhDr. Alice Příhodová, Ph.D. a Mgr. Miroslav Dopita.

Poněkud konkrétnější publikací z „prostředí“ dětské duše je kniha Prof. PhDr. Jana Vymětal s názvem *Úzkost a strach u dětí: Jak jim předcházet a jak je překonávat* (Vymětal, 2004). Celá publikace se věnuje různým druhům strachům a úzkostím, které znepríjemňují mnohému dítěti život a často mu brání podávat ve škole výkon, který by odpovídal jeho schopnostem. Prof. PhDr. Jan Vymětal je náš přední klinický psycholog a v současné době je přednostou Ústavu pro humanitní studia v lékařství 1. LF UK v Praze, kde řídí výuku mediků v lékařské psychologii, psychoterapii a v lékařské etice. Dlouhodobě prezentuje nedirektivní přístup v psychoterapii a je autorem řady učebnic z oblasti psychoterapie.

Knihám o mediaci, která je nedílnou součástí této diplomové práce se u nás především věnuje PhDr. Lenka Holá, Ph.D. Její knihy: *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů* (Holá, 2003), *Mediace v teorii a praxi* (Holá, 2011) a *Mediace a možnosti využití v praxi* (Holá, 2013), kterou napsala s kolektivem autorů, jako jsou např. prof. PhDr. Jaro Křivoň, CSc., prof. PaedDr. Vladimír Labáth, PhD. nebo JUDr. Milana Hrušáková, PhD. atd. je neopomenutelnou knihou pro napsání jakékoliv práce, kde se jen zmiňujeme o mediaci. PhDr. Lenka Holá, Ph.D. se od r. 1988 se zaměřuje na oblasti pomoci člověku, od r. 1997 pak také na mediaci. V letech 2003 - 2005 byla v rámci projektu *Mediace v netrestních věcech* členkou poradního orgánu ministra spravedlnosti pro alternativní řešení soudních věcí. Je akreditovanou mediátorkou AMČR, ve své praxi dovedla k dohodě přes 100 mediačních případů. Získané zkušenosti předává jako lektorka seminářů zaměřených na řešení konfliktů, komunikaci, řízení týmů a projektové řízení a jako vyučující UP Olomouc.

V knize *Facilitativní mediace, řešení konfliktu prostřednictvím mediátora* od PhDr. Tatjany Šiškové najdeme přehledně vše o mediaci v civilní oblasti, tedy o oblasti komunitní, rodinné a pracovní sféře. Je zde uvedeno hodně postupně se rozvíjejících příkladů. PhDr. Tatjana Šišková pracovala jako sociální kurátorka romského obyvatelstva, pomáhala založit České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů. Se skupinou expertů na řešení konfliktů založila Asociaci mediátorů ČR, o. s., kde působí jako předsedkyně, mediátorka

a facilitátorka. Je členkou odborných komisí a týmů, které se zabývají interetnickým konfliktem, vyjednáváním a mediací.

Mezi nejnovější knihy o mediaci patří kniha RNDr. Jiřího Plamínka *Mediace. Nejúčinnější lék na konflikty* (Plamínek, 2013). Kniha již zahrnuje kapitolu, která se zabývá mediací v české praxi a to především jak zákonem o mediaci č. 202/2012 Sb., tak provádějícím předpisem, vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ČR č. 277/2012 Sb. o zkouškách a odměně mediátora. RNDr. Jiří Plamínek se zabývá praktickým managementem, řešením konfliktů a přípravou manažerů firem a firemních specialistů - vyjednávačů, facilitátorů, lektorů a mediátorů. Je nezávislým konzultantem a lektorem.

Významnou zahraniční knihou, která se zabývá rozvodem rodičů a zmenšením dopadů tohoto období na děti, je kniha BENEDECK P. Elissa a Catherine F. BROWN. *How to Help Your Child Overcome Your Divorce*. Kniha podrobně popisuje nejnovější informace, rady a odpovědi od předních světových psychiatrů. Při psaní knihy autorky čerpaly z více než dvaceti let klinické i soudní praxe. Kniha dává rady, jak by měli rodiče postupovat a jak by měli říci o rozvodu dětem. Pomáhá vyhnout se mnoha rodičovským úskalím rozvodu, jak spolupracovat po rozvodu, aby děti co nejméně strádaly apod. Dále poskytuje nejnovější informace o pomoci jak vychovávat dítě během rozvodu, aby i nadále bylo dítě šťastné a spokojené. Kniha nabízí rodičům praktické informace a přímé poradenství s mnoha případovými studiemi. Obsahuje informace o podpůrných skupinách a dalších organizacích, které se rozvedeným rodičům věnují.

Další zahraniční knihou a neméně významnou je kniha autorů DUFFY, Grover Karen, James W.GROSCH, Paul V. Olczak. s názvem *Community Mediation: A Handbook for Practitioners and Researchers*. Kniha je především příručkou, která poskytuje aktuální techniky mediace a je v možno se v ní dozvědět o nejnovějších technikách v oblasti mediace. V knize najdeme vše o vzdělávání mediátorů a pracovníků, kterým by mediace mohla pomoci při vykonávání jejich činnosti. Autoři v této knize patří mezi přední odborníky na problematiku psychologie, rodiny, mediace a jiné.

Kniha od autora GARDNER, A. Richard. *Therapeutic Interventions For Children With Parental Alienation syndrom*, je především knihou pro rodiče a příbuzné. Autor popisuje rozvod jako narušení celé rodiny a to nejen rodičů a dětí, ale především i narušení širší rodiny tzn. vztahů mezi prarodiči a dalšími příbuznými. Kniha nám především umožnila poznat, že rozvod není jen o rodičích, ale především o dětech, kteří rozvod prožívají

s nimi. Autor je známý především tím, že v roce 1985 poprvé promluvil o syndromu zavrženého rodiče. Po celý život se věnoval dětské a dorostové psychiatrii. V průběhu svého života napsal více jak 40 knih a 250 článků v různých oblastech dětské psychiatrie.

Ke zpracování celé diplomové práce jsou důležité především dva zákony. Jeden z nich je *zákon o rodině č. 94/1963 Sb.*, který nám přesně vymezuje a definuje co je a kdo tvoří rodinu, jaké má formální náležitosti, dále pak definuje rozchod nebo rozvod rodičů. V *zákoně o mediaci 202/2012 Sb.* jde především o to, co mediace je, kdo mediaci může provádět a další formální náležitosti.

Internetové stránky *National Family Mediation*, jsou největším poskytovatelem informací o rodinné mediace v celé Anglii a Walesu. Zaměřují se především na poskytování rodinné mediace a snižování konfliktů při odloučení a rozvodu. Mají více jak 30-ti letou tradici v praxi a ročně zprostředkují více jak 16.000 mediací

1.2 Význam tématu ve vztahu k sociálním vědám

Předmětem pozornosti sociálních pracovníků se stávají zejména tzv. „zlomové úkoly“. Ty před rodinami vyvstávají v běžných „přechodových situacích“, jimiž může být např. narození dítěte, „opuštění rodného hnízda“ dětmi, odchod rodičů do důchodu apod. V některých rodinách se jeden nebo více jejich členů nedokáže vyrovnat s psychickými, ekonomickými či jinými důsledky těchto nikterak překvapivých situací, což se zpravidla stává těžko zvládnutelnou zátěží. Zvláštní typ „přechodových situací“ nastává, když se život rodiny odchýlí od průběhu událostí, který by členové rodiny vnímali jako žádoucí, např. narodí se dítě s postižením, závažné onemocnění člena rodiny, dítě uteče z domova, rodiče se rozvádějí nebo ztratí zaměstnání, jeden z rodičů se projeví jako násilník aj. Zlomové úkoly, které v těchto situacích před rodinami vyvstávají, bývají mimořádně náročné a pravděpodobně jen nemnohé rodiny je dokážou zvládnout bez pomoci zvenčí (Šrajfer, Musil, 2008, s. 9-10).

Sociální pracovníci mají k tomu, aby dokázali pomoci rodině zvládat ta očekávání subjektů v sociálním prostředí, která jsou pro ni z různých důvodů obtížná, širokou škálu nástrojů. Dle Bartletové (In Šrajfer, Musil, 2008, s. 14) je můžeme rozdělit do několika kategorií. Jsou to:

- působení na vlastnosti jednotlivých členů rodiny,
- působení na vlastnosti rodiny jako celku,
- působení na očekávání subjektů sociálního prostředí,
- působení na podporu, které se rodině a jejím členům dostává nebo nedostává, od subjektů v sociálním prostředí.

Sociální pracovníci mohou rodině pomoci zvládnout obtížná očekávání tím, že se pokusí podpořit změnu faktorů, které způsobují, že určitá životní situace je pro rodinu těžko zvládnutelná. Tyto změny mohou spočívat jak v utlumení negativního působení jedněch faktorů, tak v posilování pozitivního působení jiných faktorů. Některé z těchto změn mohou sociální pracovníci vyvolávat pomocí vhodných metod práce s klientem sami nebo společně se členy rodiny. Jiných se mohou pokusit dosáhnout tím, že členům rodiny zprostředkují služby jiných pomáhajících pracovníků (Šrajer, Musil, 2008, s. 14).

Mediace je multidimenzionální předmět: je to nový obor, který v sobě zahrnuje právní specifika, psychologická specifika a sociální a sociologická specifika. Na několika fakultách (Praha, Brno, Olomouc) se již mediace učí jako jedna z možných metod řešení konfliktů. V mnoha případech je využívána jako jedna z metod sociální práce (AMČR, 2014).

V rámci sociálně-právní ochrany stát poskytuje pomoc dítěti a jeho rodičům, která směřuje zejména k ochraně práva dítěte na příznivý vývoj, k ochraně oprávněných zájmů dítěte a k obnovení narušených funkcí rodiny. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou definovány v § 4 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí („ZSPO“). Jejich základní funkce spočívá v preventivní a poradenské práci s rodinou, která je ohrožená. Ohrožení se může projevit tím, že rodiče neplní řádně své povinnosti, které jim vyplývají z rodičovské zodpovědnosti, nebo dítě má výchovné problémy, které rodiče nezvládají, popř. rodiče jsou ve sporu o úpravě výchovy dítěte nebo ve sporu o styk s dítětem. Orgán sociálně-právní ochrany dětí pomáhá rodičům při řešení výchovných problémů, které souvisí s péčí o dítě, popř. jim poskytne nebo zprostředkuje odbornou poradenskou pomoc. Pokud taková pomoc bude doporučena a rodiče ji nevyužijí, může orgán sociálně-právní ochrany dětí uložit (§ 12 ZSPO) rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc. Obecní úřad obce s rozšířenou působností tak může uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez

odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem, nebo nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovateli odborných poradenských služeb nebo mediátorem. Nově je také do katalogu výchovných opatření v § 13 ZSPO zařazena vedle napomenutí, omezení a dohledu možnost uložit rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo povinnost účastnit se jednoho setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin. Je však třeba zdůraznit, že v praxi orgány sociálně-právní ochrany dětí většinou mediaci doporučují a k jejímu nařízení přistupují spíše zřídka. Pokud by rodiče odmítli povinnost využít pomoc odborného zařízení nebo povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem nebo na rodinné terapii, o jejímž uložení rozhodl orgán sociálně-právní ochrany dětí, lze jim uložit pokutu do výše 20 000 Kč (Ipravnik, online, 2014).

1.3 K základním pojmům

Tato kapitola vysvětluje základní pojmy, jejichž zvládnutí je nutné pro pochopení dalších informací v této práci. Jsou zde pojmy jako například funkce rodiny, krize, konflikt, syndrom zavrženého rodiče, transgenerační dědictví aj.

Funkce rodiny

Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností. Především zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví. Vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní (Kraus, Poláčková, 2001, s. 79).

Konflikt

O konfliktech také můžeme říct, že jsou neodstranitelnou charakteristikou bytí. Tím, že porušují rovnováhu nebo stabilitu, konflikty systémy dynamizují a umožňují jejich pohyb a vývoj. Bez konfliktů by nebylo vývoje, protože vývoj probíhá jen díky konfliktům. O tom,

zda bude konflikt v dané situaci prospěšný nebo škodlivý, rozhoduje kontext, ve kterém se daný konflikt odehrává, a také percepce konfliktu, tedy přístup hlavních protagonistů k němu. Proto jsou klíčové zásady pozitivního přístupu ke konfliktům tolik důležité. (Plamínek, 2013, s. 15).

Krize

Dle Špatenkové (2004, s. 73) kromě každodenních, celkem drobných problémů a těžkostí jsou rodiny čas od času vystaveny i masivním nárokům na změnu. Takovým situacím říkáme situace krizové.

Rodina

Starořecký filozof Aristoteles (384 – 322 př. n. l.) nazval rodinu základní buňkou státu, my hovoříme o nejmenší sociální jednotce, přičemž významově se oba pojmy překrývají. Stabilita jedince je dána stabilitou rodiny, a naopak stabilita jako celku souvisí se stabilitou jejích členů a neproblematičností vzájemných vztahů. Změny v rodinném životě, kterých je velké množství, působí jak na jednotlivé členy rodinného společenství, tak na celou společnost, neboť kvalita populace závisí na kvalitě rodiny a kvalita společnosti koneckonců na kvalitě populace (Vymětal, 2004, s. 107).

Rozvod

Dle zákona o rodině č. 94/1963 Sb., paragrafu 24 může soud manželství rozvést na návrh některého z manželů, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití a bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, 2014).

Rodinná mediace

Rodinná mediace vám pomůže řešit konflikty a dosáhnout dohody ve všech otázkách související s rozchodem, rozvodem nebo zrušením registrovaného partnerství. Je to dobro-

volný a důvěrný proces, který vám pomůže dosáhnout společného rozhodnutí bez použití soudů. Mediátor vám neříká, co máte dělat, ale pomůže vám podívat se na různé možnosti vašich těžkostí a dosáhnout tak své vlastní dohody oproti soudnímu rozhodnutí (National Family Mediation, online, 2014).

Syndrom zavrženého rodiče

Definice syndromu zavržení rodiče je porucha, která vzniká téměř výhradně v kontextu sporů o svěření dítěte do péče. U této poruchy jsme svědky nejenom toho, jak jeden rodič programuje dítě proti druhému rodiči, aby druhého rodiče shodil, nýbrž i toho, jak může dítě vlastním dílem přispívat k podpoře zavrhujeícího rodiče (Gardner, 2010, s. 27).

Transgenerační dědictví

Schopnost každého z nás žít s druhým je dána především ranou dětskou zkušeností. Řídíme se tím, co jsme viděli u svých rodičů a co jsme sami na sobě zakoušeli. Projevované postoje rodičů k sobě a k druhým lidem a k dětem, tedy i k nám, nejvíce ovlivní naše jednání v podobných situacích a částečně je přenášíme i na vlastní děti a životní partnery. Nejenom celá minulost, ale i současné vlivy určují vztah rodičů mezi sebou. Přítomnost jej samozřejmě také dotváří a mění a bývá subjektivně výslednicí všeho, co v sobě nosíme a čím jsme (Vymětal, 2004, s. 109).

Mediace

Jeden z hlavních pojmů této diplomové práce je mediace. Dle Šiškové a Stöhrové (In Matoušek a kol., 2013, s. 151) je mediace alternativní metoda pro řešení sporů, která pomáhá snižovat překážky v komunikaci a podporuje sociální sblížování lidí. Mediace pomáhá řešit konflikt konstruktivně, následujícími způsoby:

- vede lidi od negativních zážitků, které konflikt vyvolaly, k pozitivnímu chování,
- pracuje s emocemi, které k životu a konfliktu patří, a to tak, že podporuje jejich identifikaci a trvá na jejich slovním vyjádření,
- pomáhá stranám rozhodovat samostatně,

- protože účastníci sporu v mediaci pracují na výsledku vlastními silami, cítí k němu (k dohodě) určitou odpovědnost,
- klade se při ní důraz na budoucnost. Minulost je důležitá pro pochopení potřeb, zájmů, schopností a reakcí,
- dohoda je závazná, ale nikoli konečná,
- mediace má své postupy a proces je stejný pro všechny účastníky,
- mediace je aktivní a strukturovaný proces, který je zaměřený na vytvoření praktické dohody konkrétního případu nebo sporu.

2 RODINA A ROZVOD

Kapitola s názvem Rodina a rozvod je neoddělitelnou součástí této diplomové práce. Především jde to o souhrn základních funkcí rodiny a proměna rodiny v rozvodovém řízení ke vztahu k dítěti. Nepatří zde jen rodiny, které mají uzavřený legální sňatek, ale patří zde i rodiny, které žijí v nesezdaném svazku. I tyto páry musí řešit určitá pravidla a zásady při výchově společného dítěte či dětí a to i přesto, že vzájemná komunikace není lehká a vzájemné sympatie již dávno vyprchaly.

Dle Šrajera a Musila (2008, s. 59) manželství a rodina v antropologické konstantě tvoří základ lidské společnosti. V nich je dán předpoklad rozvoje a růstu zdravého jedince uvědomující si svoji důstojnost.

Čínský filozof Konfucius (asi 550 – 470 př. n. l.) uvedl 7 dobrých důvodů pro rozvod s manželkou:

- *chová se vzpurně k tchánovi a tchýni,*
- *neporodila syna,*
- *je nevěrná,*
- *žárli na ostatní manželky svého muže,*
- *má nevyléčitelnou nebo odpudivou nemoc,*
- *krade* (Hrušáková, 2001, s. 1).

2.1 Základní funkce rodiny

Funkce rodiny je po staletí neměnná a v každém státě napříč světem stejná. O fungování rodiny to už ale říci nemůžeme. Jinak může fungovat rodina v např. Americe, jinak např. v Číně a jinak u nás v České republice. A ani u nás nefunguje každá rodina stejně. Vždy záleží na dohodě mezi partnery a nastavení rodinného soužití. Ale jedno by mělo zůstat v celém světě neměnné a stejné. Vždy by mělo jít především o řádnou výchovu a správný rozvoj dítěte.

Mezi základní funkce rodiny zejména řadíme:

- podporování socializace – vychovávání dětí,
- vztahová podpora dospělých lidí,
- ekonomická podpora všech členů (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 14).

Dle Sokola (In Šrajfer, Musil, 2008, s. 28) rodina není jen místem vzniku nového života, ale především místem jejich rozvoje a zrání. Je také místem, které poskytuje oporu a bezpečí všem svým členům. Z hlediska společnosti je rodinné společenství zakládajícím a stabilizačním prvkem, který umožňuje člověku udržet si svou plnou psychickou identitu a integritu.

Rodina pro rodiče a děti představuje domov, tedy soukromí, bezpečné místo a východisko všech životních aktivit. Ne náhodou se dobrý domov přirovnává k přístavu. Domov je místem, kde jsme plně akceptováni a toto přijetí a lásku si nemusíme zasloužit. To je ideál, jemuž se realita více či méně přibližuje. Soužití členů rodiny je mnohostranně podmíněno a ovlivňováno, neustále se vyvíjí a podléhá změnám, které si dospělí sami ani nemusí uvědomovat. Zároveň je chování každého člena rodiny podstatně určováno jednáním ostatních členů a nejslabším článkem v řetězu mezilidských vztahů v rodině jsou děti, takže na nich se každá krajnost nejdříve a nejsnadněji projeví. Dobrý vztah mezi rodiči není samozřejmostí a není jednou provždy, nýbrž se vytváří každodenní zkušeností a prožitky, které jejich chování a celý duševní život doprovázejí při vzájemném soužití celé rodiny. Má charakter dynamického procesu, a dojde-li k ustrnutí trvajícím delší dobu, je ohrožen zevšedněním, jež bývá provázeno vzájemným odcizením (Vymětal, 2004, s. 108-109).

Definice rodiny

Zákon č. 94/1963 Sb. O rodině, paragraf 1, definuje manželství jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, 2014).

Manželství je zákonem trvalé společenství muže a ženy, jehož hlavním úkolem je založení rodiny a výchova dětí. Uzavírá se svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství, které se činí veřejně, slavnostním způsobem, v přítomnosti dvou svědků (Šmolka a Mach, 2008, s. 109).

Kraus (2008, s. 80) ale říká, že dnešní rodina je v jiné situaci než před lety. Protože definování a vymezení rodiny jako malé primární sociální skupiny, je velmi obtížné. Především institucionální spojení zákonným manželským svazkem není nutnou podmínkou rodinného života. Výrazně přibývá soužití, kdy toto kritérium naplněno není. V důsledku toho přibývá dětí, které se rodí mimo legitimní manželství – v současné době je takových dětí přibližně třetina. I taková soužití však mohou splňovat další znak rodiny. A to, že její členové bydlí pod jednou střechou a spolupracují mezi sebou v rámci společensky uznávané dělby práce.

Dle Šmolky a Macha (2008, s. 112) nesezdané společné soužití muže a ženy (někdy označované také jako vztah druha a družky) zákon o rodině neupravuje. Nelze se tedy domáhat, abychom byli někde „úředně zapsáni“ jako druh a družka či partner a partnerka.

Matoušek a Pazlarová (2010, s. 66) uvádí, že definice partnerství je v našem civilizačním okruhu podobně obtížná jako definice rodiny. Fakt legalizace nebo jiné formy společenského potvrzení již není rozlišení lidí žijících v partnerském vztahu významný. Teorie partnerství se dají rozdělit na ty, které pokládají za základní východisko individualitu partnerů, a na ty, jež popisují kvality partnerské dyády jako svébytného, zvláštního systému.

Kraus (2008, s. 79) i přesto uvádí, že rodina zůstává těžko nahraditelnou institucí i pro dospělého člověka, natož pro dítě. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat.

Životní cyklus rodiny

Vývojový pohled na celek soužití v rodině, tj. pohled na změny v celém časovém kontextu existence určité rodiny, označujeme jako cyklus soužití v rodině (případně manželství). Lze jej členit do jednotlivých úseků, etap či stádií, přičemž tyto pojmy považujeme za synonyma. Kritériem dělení nám jsou významné změny struktury v soužití rodiny i manželství a též s těmito změnami souvisejí úkoly, které je třeba splnit v určitém časovém úseku. Zdroj či podněty k těmto změnám jsou nejčastěji děti a jejich příchod do rodiny, odchody z rodičovského domova a mezitím jejich růst i vývoj. Nejsou-li děti, což znamená období, než se narodí i po jejich odchodu od rodičů, dějí se podstatné proměny v manželské dyádě. Přejít z jedné etapy do následující lze někdy ohraničit jednou zcela

určitou událostí (svatba, narození prvního dítěte, odchod do důchodu), jindy však jde spíše o postupně, byť ne neznatelně se měnící situace a kontexty (Plaňava, 2000, s. 142 - 143).

Příčiny a typy rodinných krizí

Dle Špatenkové (2004, s. 74) se podobně jako se vyvíjí lidský jedinec, tak se také rodina během času neustále mění – má svůj životní cyklus. Zejména v osmdesátých letech 20. století se stala myšlenka rodinného životního cyklu velmi populární. Do psychologie rodiny pronikly i významné impulzy z vývojové psychologie a naopak. Pracovní rámec rodinného životního cyklu je pro vysvětlení příčin rodinných krizí velmi užitečný, protože umožňuje rozlišit vývojové vlivy nebo události:

- pravidelné, obvyklé, očekávatelné, tzv. „normální“, tedy související s během času a s životním cyklem. Např. vytvoření rodiny, narození dítěte, nástup dítěte, smrt jednoho z rodičů apod.,
- nepravidelné a neočekávané, týkajících se pouze některých rodin. Např. rozchod partnerů, rozvod, narození postiženého dítěte, těžká nemoc apod.,
- silné vlivy, nárazové či dlouhotrvající, týkající se většího množství rodin v určitém geografickém či sociokulturním okruhu a v konkrétní historické době. Např. záplavy a jiné přírodní katastrofy, válečné konflikty apod.

Můžeme shrnout, že příčinami rodinných krizí bývají určité události nebo procesy, které vyžadují mobilizaci sil a spolupráci v rodině k uskutečnění zásadních změn. Tyto změny se mohou týkat všech stránek rodinného soužití, jejich hranic, rol, pravidel, způsobů komunikace, vztahů s okolím atd. (Špatenková, 2004, s. 75).

Jinak rozlišil krizi Baldwin (In Pěč, Probostová, 2009, s. 154-155) který klasifikuje krize do šesti kategorií podle závažnosti a vyvolávajících příčin.

- Situační krizi vyvolává náhle vzniklá událost, která přesahuje momentální psychickou kapacitu jedince. Jejimi příčinami bývají silné stresory. Patří sem krize při ztrátě blízkého člověka, různé podoby katastrof, vážná tělesná nemoc atd.
- Přejícná krize nastává při vyrovnávání s očekávanou změnou životního období.
- Traumatické krize jsou vyvolány náhlými a neočekávanými událostmi.
- Vývojové krize vznikají v situacích, které ožívují nevyřešené vývojové konflikty.

- Psychopatologické krize vznikají při specifické psychické zranitelnosti.
- Krize vyžadující psychiatrickou pomoc v případech, kdy člověk z větší části ztrácí schopnost zodpovídat za vlastní jednání.

Dle Špatenkové (2004, s. 75) se v odborné literatuře najde řada modelů rodinného životního cyklu. Známy a často citovaný model vyvinuli Carter a McGoldricková. Rozdělili rodinný životní cyklus do šesti stádií:

- mladý dospělý odešel z původní rodiny a je nezadaný,
- nalezení partnera, období „chození“ a sňatek,
- rodina s malými dětmi,
- rodina s adolescenty,
- děti opouštějí rodinu,
- pozdní život rodiny.

U každé fáze ještě poukazují na možné krize:

- neúspěch v separaci od původní rodiny,
- nemožnost najít partnera; ztráta iluzí o partnerovi, konflikt s rodiči partnera,
- manželská nespokojenost a nesoulad; výchovné problémy,
- adolescentní rebelie,
- prázdné hnízdo; případně děti vracující se domů (po rozchodu apod.),
- odchod do důchodu; nemoc úmrtí (Špatenková, 2004, s. 75-76).

Špatenková (2004, s. 74) uvádí, že manželské, partnerské či párové krize se týkají jednoho subsystému rodiny, tedy páru dospělých lidí. První krize obvykle přichází mezi 3. a 7. rokem společného soužití, trvá průměrně jeden rok a bývá dosti hluboká. V tomto období se mění manželský vztah a ubývá zamilovanosti a romantiky. V době krize jsou citlivěji vnímány rozdíly partnery i partnerovy negativní vlastnosti. Významným signálem krize je také neschopnost věcné, otevřené a nezraňující komunikace. Pokud manželé nejsou ochotni spolupracovat na kompromisech, manželství je v této době náchylné k rozpadu. Druhá

manželská krize se objevuje asi kolem 20 let společného soužití. Bývá zpravidla méně hluboká, ale může trvat déle. Objevuje se zhruba v období osamostatňování dětí, kdy manželé začínají pociťovat příchod stárnutí.

Dle Lorence (In Pěč, Probostová, 2009, s. 154) krize nastává buď z vnějších, nebo z vnitřních příčin. Vnější příčiny jsou situace, v nichž se jedinec ocitá a které přinášejí buď ztrátu důležité osoby, nebo obtížnou volbu. I změna vnějších podmínek může vyvést adaptační systém z rovnováhy. Někteří autoři se pokusili vytvořit hierarchii životních událostí ve vztahu k zátěži, kterou u člověka vyvolávají. Mezi pět nejzávažnějších událostí patří smrt partnera, smrt blízkého příbuzného, uvěznění, rozvrat či rozvod manželství a smrt blízkého přítele.

2.2 Rodina v rozvodovém řízení

Pokud se již partneři rozhodnou své soužití ukončit a začít žít jinak nebo s novým partnerem je to vždy velmi těžké, složité a závažné rozhodnutí. V každém manželství napadne alespoň jednoho z manželů možnost rozvodu. Od první myšlenky až ke skutečnému rozvodu je dlouhá „cesta“ doprovázená nejedním konfliktem a krizí.

Ve své snaze prožívat příjemné a vyhýbat se nepříjemnému se můžeme pochopitelně dostat do rozporu se svým okolím nebo se sebou samým. Můžeme narazit na podobné potřeby jiných lidí, limity našeho pracovního či životního prostředí, na konfliktní potřeby svého organismu nebo na rozpor mezi naším současným chováním a jeho budoucími důsledky. Takové situace vnímáme jako konfliktní. Každý z nás se v nich chová v souladu s tím, jaké vzorce chování zdědil po svých předcích a vybudoval ze zkušeností svého dosavadního života (Plamínek, 2013, s. 11 – 12).

Novák, Průchová (2005, s. 21) uvádí, že většina rozvádějících připouští, že poprvé je přepadly pochybnosti o tom, zda jejich protějšek je tím pravým, brzy po svatbě. Někteří klienti dokonce uvádějí, že tuto pochybnost měli již těsně před svatbou.

Konflikt

Jsou-li názorové odlišnosti – stejně jako třeba rozdílné zájmy – přirozené a legitimní, jsou zřejmě přirozené a legitimní i konflikty mezi lidmi. Ty vznikají právě při střetu odlišností. Jak víme, narušují rovnováhu a podmiňují vývoj. Konflikty je tedy žádoucí tolerovat úplně stejně jako odlišnosti (Plamínek, 2013, s. 17).

Špatenková (2004, s. 73) uvádí, že konflikt chápeme jako součást párového a rodinného soužití. Rodiny se však liší v tom, jakým způsobem na konflikty a krize reagují, jak je zvládají a jaký význam jimi připisují.

Hartl, Hartlová (2000, s. 268) definují konflikt takto: *konflikt je rozpor, spor, současně střetávání protichůdných tendencí. Lze je dělit na vnější (leží-li podněty vně jedince) a vnitřní (jde-li o odporující pohnutky uvnitř jedince). Dále je pak možnost konflikt dělit mezi dvěma pozitivními pohnutkami, kdy konflikt vzniká v situaci, ve které se nabízejí dva či více lákavé, avšak neslučitelné cíle. Konflikt mezi dvěma negativními pohnutkami, kdy konflikt vzniká v situaci, ve které existuje výběr pouze mezi dvěma nepříznivými alternativami. Konflikt mezi negativní a pozitivní pohnutkou, kdy konflikt vzniká v situaci, ve které tentýž cíl přitahuje i odpuzuje, obvykle se vzrůstající vzdáleností od cíle se posiluje sklon vidět ho jako více žádoucí, a naopak, čím je cíl blíže, tím více začínají působit odpuzující kvality. Neřešitelné nebo protahované konflikty narušují duševní rovnováhu, případně poškozují duševní zdraví. Způsoby řešení konfliktu jsou též součástí reakcí na frustraci.*

Dlouhodobé konflikty jsou častou příčinou krize rodiny, která může vyústit až v její rozpad. O závažnější krizi lze hovořit, pokud se partneři nedokážou shodnout na základních sférách usilování a směřování v rodině. Období před rozpadem rodiny se projevuje neschopností plánovat a s partnerem spolupracovat. (Holá, 2011, s. 189).

Dle Šiškové a Stöhrové (In Matoušek a kol., 2013, s. 152) rozeznáváme pět různých stylů řešení konfliktu:

- Přizpůsobení se – je styl řešení, při kterém se jeden z dvojice, obvykle ten slabší, vzdá dobrovolně všeho, nebojuje za sebe a zříká se svých potřeb ve prospěch druhých.
- Prosazení se – je styl, kdy jeden z dvojice klade důraz na výsledek a jde mu jen o prosazení vlastních názorů, cílů a přitom vůbec nezohledňuje vztah k druhému, se kterým případ řeší.

- Únik – je styl řešení, který nastává tehdy, když o věci nediskutujeme, odložíme řešení či výsledek a neudržíme ani dobrý vztah k druhé straně.
- Kompromis – je způsob řešení konfliktu, při kterém obě strany něco získají, v něčem ustoupí a zachovávají si do jisté míry i dobré vztahy. Uspokojí jen zčásti své potřeby a zájmy.
- Dohoda – je styl nejefektivnější a časově nejnáročnější. Je založen na naplnění zájmů, cílů a potřeb všech zúčastněných stran, a i těch, kteří jsou na nich závislí. Umožní zachování dobrých vztahů všech účastníků, a tudíž i možnost spolupráce v budoucnosti.

Krize

Každou krizi předchází konflikt. Ať už vnitřní, který můžeme mít uvnitř sebe nebo vnější, kdy ke konfliktu dochází s někým v našem okolí. Každou rodinu čas od času postihne krize. Někdy bývají krize mírnější, někdy krize zasáhne hlouběji. Krize ale vždy zasáhne chod rodiny a všechny její členy a ne jen ty, kterých se krize bezprostředně týká.

Definice krize dle Hartla, Hartlové (2000, s. 279) uvádí, že *krize je situace selhání dosavadních regulativních mechanismů, nefunkčnost v oblasti biologické, psychické a sociální.*

Dle Sobotkové (In Špatenková, 2004, s. 73) je krize událostí vně nebo uvnitř rodiny, která naruší obvyklé způsoby interakcí, a tudíž vyžaduje změnu v rodinném systému.

Plzák (1973, s. 88-96) se zabývá manželským soužitím z hlediska vývojových krizí. Rozlišuje počáteční adaptační fázi soužití, kdy začínají působit objektivní rozpory manželství. V závěru adaptační fáze se projeví první manželská krize. Děje se tak mezi třetím a sedmým rokem soužití s vrcholem kolem pěti let trvání manželství. Jestliže byla první krize zdárně překonána a manželství pokračuje, nastává deset až patnáct let trvající období, které Plzák nazývá intervalem – tj. mezidobí mezi první a druhou manželskou krizí. Druhé krizové období považuje za objektivní, nezávislé na vůli manželů. Objevuje se mezi 17. až 25. rokem manželství s vrcholem kolem 21-22 let.

Pojem krize je mnohvrstevnatý. V různých oborech se pojem krize popisuje jako svízelný okamžik určitého děje, kdy se určitý systém ocitá ve stavu zřejmé nerovnováhy a rozhoduje se o dalším vyústění tohoto děje. Psychologicky představuje krize stav, který je

subjektivně obtížný a který jedinec nemůže řešit běžnými dostupnými adaptačními prostředky (Lorenc, In Pěč, Probstová, 2009, s. 153).

Dle Plaňavy (2000, s. 157-159) se odborná literatura shoduje v tom, že od manželské krize po ukončení celého procesu (včetně období po soudním rozvodu) uplyne dlouhá doba, kterou je možné i užitečně členit do etap. Průběh předrozvodového, rozvodového i porozvodového dění lze rozčlenit do čtyř etap, které se nezřídka prolínají a mohou být reverzibilní; přičemž se stává, že jeden z partnerů je ve stejném čase v jedné etapě, kdežto ten druhý v jiné.

1. etapa: Protahovaná manželská krize s narůstajícím rozvodovým potenciálem. Pro první etapu bývá charakteristické přeměňování parciální manželské dysfunkce v dysfunkci totální, poruchy z jedné oblasti soužití se rozšiřují do dalších. Lze pozorovat pokles až absenci spolupráce v instrumentálních složkách soužití, pokles až absenci intimity, stereotypy destruktivních manželských hádek či déletrvajících nepřátelského mlčení. Už v této předrozvodové etapě se objevuje přímé nebo i nepřímé manévrování dětmi.

2. etapa: Rozvodové rozhodování a rozhodnutí. Jednoznačně už převažuje negativní kognitivně-emoční bilancování manželství, včetně tendencí zpětně hodnotit dosavadní průběh soužití. Ve druhé etapě někdy pozorujeme zahrnování okolí do procesu rozhodování, a to včetně přímého manévrování dětmi, snahy získat je na svou stranu, obhájit se apod.

3. etapa: Rozvodové jednání. Zahrnuje akce různého typu, zaměření i dosahu: od inzerce rozvodového rozhodnutí okolí a navázání kontaktu s advokátem až po podání návrhu na rozvod k soudu. Z hlediska zahrnování či nezahrnování dětí lze rozpoznat řadu variant, například: zvyšuje se tlak na dítě, přímé manévrování dětmi se záměrem (vědomým či nevědomým) získat je na stranu jednoho z rodičů a tím trestat, případně vydírat druhého rodiče. Jinou variantou je přehlížení dětí a nezáměr o to, co se s nimi a v nich děje, co a jak prožívají. Další variantou je tendence navazovat s dítětem takřka symbiotické kontakty a vztahy. Opouštěný partner mívá sklon narušovat či rušit generační hranice, získat v dítěti nejen spojence, nýbrž i důvěrníka.

4. etapa: Dokončení manželské separace a utváření porozvodového životního stylu.

Dle Pattersonové (In Špatenková, 2004, s. 74) rodina používá v každodenním životě poměrně stálé vzorce chování, aby se vyrovnala se všemi nároky a požadavky. Jsou ale časy, kdy požadavky kladené na rodinu výrazně přesáhnou její možnosti zvládnout situaci. Tato nerovnováha mezi možnostmi rodiny a nároky situace znamená, že rodina prožívá

krizi. Krize je období výrazné nerovnováhy, dočasné dezorganizace a napjaté atmosféry v rodině. Krize je pro rodinu velmi často bodem obratu.

Dítě v krizi

Snad největším zdrojem neurotizace a nežádoucího osobnostního vývoje dětí jsou otevřené konfliktní manželství. Ať ji se spory rodičů odehrávají před dítětem, nebo v jeho nepřítomnosti, jak to vidáme v počátečních stádiích rozvoje konfliktního vztahu nebo u zvláště kultivovaných rodičů, dítě se nakonec do hry dostává. Jedná se především o vztahy hluboce konfliktní, jež provázejí vleklé manželské krize, které nejednou končí rozpadem rodiny. Dítě rodičů žijících v hlubokém, bytostném konfliktu je ze situace zmatené, protože má oba rodiče rádo a znamenají pro ně vše (Vymětal, 2004, s 118-119).

Dle Špatenkové (2004, s. 51) má krize v dětství své specifika. Projevuje se především v identifikaci krize, protože dítě nedokáže krizi blíže specifikovat. Projevy a důsledky mohou způsobit trvalé následky na celý život. Mezi specifika které spouštějí krizi, můžeme zařadit široké spektrum událostí. Například:

- narození sourozence,
- nemoc dítěte nebo nemoc jiného člena rodiny,
- odloučení dětí od rodičů,
- adopce,
- umístění dítěte do ústavního zařízení,
- nástup dítěte do výchovně-vzdělávacího zařízení,
- týrání a zneužívání dítěte,
- rozvod či rozchod rodičů,
- smrt rodičů nebo jiných osob,
- nevlastní rodič.

Odloučení dětí od rodičů, rozvod a rozchod rodičů, nevlastní rodič úzce souvisí s rozpadem partnerství mezi rodiči.

Nejhůře snášejí otevřené konflikty děti předškolního věku (tři až šest let) a potom mládež v pubertě, kdy mohou ovlivnit na celý život jejich vztah k druhému pohlaví, k manželství a k lidem vůbec. Zvláště nepříznivě působí, jestliže se oba rodiče snaží získat přízeň dítěte a přetáhnout je na svou stranu. Jeden z rodičů si dítě přetáhne na „svou stra-

nu“ a vytvoří s dítětem tzv. koalici proti druhému rodiči a společně proti němu jednají (Vymětal, 2004, s. 119).

Projevy a důsledky dětské krize

Mezi nejdůležitější je u dětské krize, krizi identifikovat. Dítě nedokáže jednoznačně sdělit, že se v krizi nachází a je zcela závislé na okolí a na tom kdo si jeho krize všimne, jak situaci pojmenuje a či krize to ve skutečnosti je. (Vymětal, 2004, s. 51).

Pomoc dítěti v krizi je pravděpodobnější, pokud vykazuje symptomy krize současně ve škole i doma. Krize v dětství má různé podoby např. poruchy řeči, koktavost, tiky, pomůčování, sexuální projevy dítěte, pokusy o sebevraždu, sebepoškozování, poruchy spánku, problémy při hře, školní selhávání, fantazírování, lhaní, krádeže, agresivita, konflikty, trucování, symptomy deprese, psychosomatické reakce, křeče, afektivní záchvaty apod. (Špatenková, 2004. s. 55 – 58).

Dospívající v krizi

Krize u dospívající dítě se projevuje jinak než u dítěte. Dospívající dokáže specifikovat a krizi rozlišit.

Dospívání představuje specifické vývojové období, které bývá často označována jako „kritické“. Objevují se konflikty a problémy související s odpoutáním se od rodičů a hledáním sebe sama, své vlastní identity. Dospívající už není dítě, ale stále ještě není dospělý, proto se na jedné straně vymezuje vůči dětem a na druhé straně vůči dospělým. Pubertální krize je vzorem nutné a velmi obsáhlé vývojové krize, která je často prohlubována nebo komplikována krizemi situačními. Dospívající řeší celou řadu problémů, například:

- sexuální problémy (obavy z homosexuality, onanie, antikoncepce, sexuální násilí, sexuální promiskuita, předčasný sexuální styk),
- problémy s násilím,
- problémy s vlastní identitou,
- problémy s vlastním tělem,
- potíže v přizpůsobování se požadavkům okolí,
- krize pramenící z psychopatologie (Špatenková, 2004, s. 57).

Dle Špatenkové (2004, s. 62) dospívající reagují na krizi především stažením se do sebe (částečné nebo úplné přerušení sociálních kontaktů, uzavíráním se do „vlastního světa“), stažením se do těla (psychosomatické reakce, poruchy příjmu potravy, závislost), přesunem někam jinam (vandalismus, agresivní jednání, anarchismus).

Rozvod

*„Někdy přijde ve vztahu chvíle,
kdy přes všechnu upřímnou snahu
vyřešit neshody a obnovit společnou minulost
už nic jiného než trápení nezbyvá
a krása světa jen krutě kontrastuje
s vaším bolestným zápasem.“*
David Viscott
(In. Colorosová, 2008, s. 95)

Rozvod by v lepším případě neměl znamenat rozchod dvou nepřátel. Měl by být spíše cestou k trvalému odloučení dvou partnerů, kteří zodpovědně došli k poznání, že další prodlužování soužití by bylo jen zbytečnou traumatizací. Rozvodem problémy zpravidla ale nekončí, mnohdy teprve začínají (Šmolka, Mach, 2008, s. 95).

Příčinou rozvodu dle Colorosové (2008, s. 97) může být hned několik. Manželství může končit z např. z důvodu nepřipravenosti na manželství, vysoká očekávání, zamilovanost, vztah začal být fyzicky či emocionálně agresivní, jeden z manželů přestal cítit lásku k dosavadnímu partnerovi a zamiloval se do někoho jiného apod.

Dle Hrušákové (2001, s. 13 – 14) soudní statistiky týkající se příčin rozvratu manželství jsou pozoruhodné. Příčiny byly zjišťovány na straně muže a na straně ženy, přičemž pořadí se dlouhodobě příliš nezměnilo.

Na straně muže jsou jako nejčastější příčiny uváděny:

- rozdílnost povah,
- nevěra,

- alkoholismus,
- nezájem o rodinu,
- zlé nakládání,
- sexuální neshody.

Na straně žen jako nejčastější příčiny rozvratu figurují:

- žádná příčina nezjištěna,
- rozdílnost povah a zájmů,
- nevěra,
- nezájem o rodinu,
- sexuální neshody.

Rozvod manželství s dětmi je oprávněný tehdy, jestliže vztah mezi manželi je po delší dobu takového charakteru, že dítěti škodí, a není naděje na zlepšení. Potom je vhodnější volit „menší zlo“ tj. rozvod. Lidé u nás sahají k tomuto řešení až příliš snadno a rozvod je všeobecně tolerován (Vymětal, 2004, s. 122).

Soud manželství rozvede, je-li zjištěn tzv. kvalifikovaný rozvrat manželství. Co je myšleno kvalifikovaným rozvratem prozrazuje zákon o rodině. Rozvrat manželství musí být hluboký a trvalý s tím, že již není možné obnovit manželské soužití. Jedná-li se o manželství, z něhož se narodily děti, které jsou v době uvažovaného rozvodu nezletilé, musí být kromě kvalifikovaného rozvratu bezvýjimečně splněny zákonem stanovené podmínky, zejména rozvod manželství nesmí být v rozporu se zájmy nezletilých dětí a o jejich výchově a výživě na dobu po rozvodu musí být rozhodnuto pravomocným rozhodnutím soudu ještě před rozhodováním o rozvodu manželství (Novák, Průchová, 2005, s. 17).

2.3 Následky rozvodu

Každý rozvod má stránku ekonomickou, právní a osobní. Rozvod představuje pro všechny zúčastněné zátěž na léta. Když se zkušení kliničtí pracovníci pokoušeli určit, za jak dlouho se z něj zúčastnění vzpamatují, došli k poznání, že doba vzpamatování je mezi

dvěma až pěti lety. U dětí je psychické zpracování rozvodu, procesem trvajícím nejméně rok až dva. Nezanedbatelnou těžkostí je pravidelné zchudnutí zbylé rodiny, tvořené u nás skoro ve všech případech ženou a jejími dětmi (Matoušek, 2013, s. 132).

Dle Hilla (2004, s. 205) obecně výzkum ukazuje, že rozvod často vyvolává:

- emoční, sociální a ekonomické potíže a dezorganizaci - trvá často kolem dvou let,
- pokles tělesného a duševního zdraví.

Výzkum naznačuje, že po rozvodu ženy mohou čelit větším finančním obtížím a změnám identity a pro muže, zejména starší, je obtížné emočně se adaptovat. Trpí proto více duševními poruchami (Hill, 2004, s. 205).

Rozvod a partneři

Rozvod znamená pro oba partnery zásadní změnu životních plánů. Význam ztráty partnera u každého z nich ovlivňuje další průběh jejich kontaktů v případě, že jsou rodiči. Tam, kde je ztráta partnera pro jednoho zvláště zraňující a neúnosná, přání pomstít se může na jednu stranu chránit před ochromující depresí, zároveň ale může ničivě ovlivnit možnosti rodičovské spolupráce. Smíření se s rozvodem je někdy dlouhodobou záležitostí, pocit krivdy a zrady zůstává léta nebo i po celý život (Gjuričová, Kubička, 2009, s. 97).

Dle Vymětala (2004, s. 122) bývá rozvod nesprávně vnímán a hodnocen jako dobrý způsob řešení konfliktů partnerského vztahu, jemuž předchází zpravidla u jednoho z manželů navázání mimomanželského vztahu. Místo toho, aby krizi v manželství řešili – třeba pomocí odborníků, jdou raději manželé „od sebe“.

Rozvod a dítě

Aby dítě zdárně vyrůstalo, potřebuje zázemí, jež v dostatečné míře uspokojuje všechny jeho potřeby a připraví je na život v dospělosti i k vlastnímu rodičovství. V našich kulturních poměrech je to stále ještě rodina, která má na vytváření osobnosti dítěte nejpodstatnější vliv a dává mu základ pro celý další život (Vymětal, 2004, s. 107).

Konfliktům a hněvu se samozřejmě není možné vyhnout ani v nejlepším manželství nebo při nepřátelštějším rozvodu. Děti ovšem tolik nezraňuje konflikt sám; jde spíš o to, jak se s ním rodiče vyrovnávají. Je jistě vhodné děti chránit před nepřátelskými střety a

nenávistnými konfrontacemi. Ovšem jsou-li děti svědky toho, jak jejich rodiče urovnávají názorové rozdíly a zažehnávají spory nenásilným a nesoupeřivým způsobem, může to pro ně být prospěšné, poučné a dokonce uklidňující (Warshak, 2003, s. 28).

Dle Gjuričové a Kubičky (2009, s. 100) se stává, že si děti přejí, aby se rodiče rozvedli. Bývá to v případech, kdy je vztah rodičů dlouhodobě konfliktní.

O probíhajícím rozvodu je třeba informovat také děti. I jich se nehezky bezprostředně týká. Podle možností bychom s nimi měli promluvit oba společně. S důrazem na to, že sice končí naše manželství, nikoli však rodičovství. Děti mají právo na pravdivé informace. Ne vždy je však nezbytné, aby byly úplné. Některé podrobnosti neshod jim raději nesdělujeme, zároveň by však děti neměli být vystaveny nepravdám. Ztratit důvěru dětí je velice snadné; získat ji zpět někdy téměř nemožné (Šmolka, Mach, 2008, s. 95 – 96).

Rozvodů, a tím i dětí ohrožených špatným vztahem mezi rodiči, stále přibývá. Dlouhodobý konflikt a bytostné neporozumění mezi rodiči, které vede k jejich rozvodu, je pro všechny členy rodiny mezní životní situací. Rodiče jako lidé selhávají a podle toho se k sobě a k dětem chovají. Zpravidla hledají chybu pouze v tom druhém, což samozřejmě konflikt stále zostřuje, a děti se stávají prostředkem vzájemné manipulace. Čím déle dítě v takovém prostředí žije, tím déle trpí a je poškozováno (Vymětal, 2004, s. 122 – 123).

Nejvíce děti zraňuje, ocitnou-li s uprostřed bitevní vřavy. V některých případech se děti stávají svědky divokých hádek svých rodičů. Někdy po nich rodiče chtějí, aby se rozhodly, na čí straně stojí, aby od jednoho k druhému doručovaly rozezlené vzkazy nebo druhého rodiče špehovaly. Jsou-li takové praktiky dovedeny do extrému, mohou se stát součástí systematické snahy poštvat dítě proti druhému rodiči. I mírná forma takového chování dítě poškozují (Warshak, 2003, s. 28).

Dle Elliot a Place (2002, s. 100) je separace rodičů jednou z nejběžnějších traumatizujících událostí, s níž se dítě může setkat. U dětí, které prožily rozchod či rozvod rodičů, je až třikrát větší pravděpodobnost výskytu emočních potíží a problémů s chováním než u běžné populace. Wallerstein a Blakeslee (In Elliott a Place, 2002, s. 100) popisují tři fáze separace:

1. Akutní – emočně nabitá fáze s napjatým konfliktem mezi rodiči, u jednoho (či dokonce u obou) se může vyvinout deprese nebo až sebevražedné úmysly. Tato fáze je obvykle relativně krátká, ale může také trvat několik let, pokud pár uvízne

v řetězci právních sporů, vzájemného obviňování či v zoufalých snahách dát vztah opět dohromady.

2. Přejídná – rodiče se od sebe začínají oddělovat a vytvářet nové vztahy. Toto je období plné rozrušení a také nejistoty.
3. Urovnání – vytvoří se nový způsob života, zanikne přímá emoční vazba na původního partnera.

Rozdělení rodiny představuje pro dítě vždy situaci narušující jeho základní existenční jistotu a vyvolává v něm pocity ohrožení, s nimiž se dítě vyrovnává velmi těžko. Rodič, u kterého zůstává dítě v péči, není schopen ve vlastní nejistotě poskytnout dítěti potřebnou oporu. Výraznou pomoc můžou poskytnout sourozenci, prarodiče, širší příbuzní apod. (Špatenková a kol., 2004, s. 54).

Se separací rodičů nastupují změny ve finanční situaci rodiny a nezřídka i změna domova a školy. V důsledku rozbití předchozího rodičovského systému a emočních vazeb se bezprostředně po separaci rodičů může zhoršit i rodičovská péče o dítě. To se může stát dlouhodobým problémem, pokud rodič, kterému bylo dítě do péče svěřeno, včas neobnoví nebo nezajistí klidné zázemí a náležitou rodičovskou péči. Stejně tak problematické je, jestliže se dítě stane pro rodiče oporou, která mu má pomoci překlenout obtížné období. Taková závislost rodiče na dítě může dítěti značně ztěžovat zvládnutí úkolů spojených s jeho vlastním vývojem (Elliott a Place, 2002, s. 100).

Jak dítěti pomoci

Rozchod rodičů je pro děti většinou velmi bolestná zkušenost, zvláště když rodiče používají práva svěření dítěte do péče k vydírání svého bývalého partnera. Děti nemají před soudem žádné lobby, a jsou to právě děti, které hlavně u vypjatých rozvodových klání zakoušejí největší útrapy. Soudci a soudem povolání znalci jsou v takové situaci často bezmocní a spokojí se jen s tím, když děti dostanou z palebné linie. Toto jednání vede v mnoha případech k tomu, že díky takovému rozvodu děti ztratí kontakt s jedním z rodičů (Jürgen, 2010, s. 78).

Prvním cílem by mělo být vytvoření přátelské atmosféry mezi odloučenými rodiči, aby se minimalizoval pocit dítěte, že je „mezi dvěma mlýnskými kameny“ (Elliott, Place, 2002, s. 102).

Dítě by mělo být informováno o rozvodu věcně, bez katastrofického podtónu a se zdůrazněním toho, že neztrácí lásku ani jednoho ani druhého z rodičů. Iniciátorem této informace by měl být ten, kdo ji dokáže říci civilněji, tj. bez pláče, nadávek, výčitek a dalších emočních projevů. Dítě by mělo být informováno nejpozději v situaci, kdy o rozvodu jeho rodičů vědí lidé v okolí, ti, s nimiž se stýká, a kdo by mu mohl například nešťastnou náhodou říci (Novák, Průchová, 2005, s. 57).

Aby se minimalizoval dopad rozchodu rodičů, bude muset dítě úspěšně vyřešit:

- přijmout realitu rozchodu rodičů;
- distancovat se od konfliktů rodičů a jejich potíží; znovu zavést běžný denní režim;
- vyrovnat se se ztrátami, které rozchod přinese;
- zbavit se pocitu zlosti a sebeobviňování;
- přijmout fakt trvalosti a separace;
- stanovit si realistické cíle pro budoucí vztahy s rodiči a novými rodičovskými figurami.

Dospělí v kontaktu s dítětem mu mohou tento proces usnadnit tím, že mu jsou k dispozici, jsou chápající a nápomocní a nedají se zatáhnout do hodnotících soudů o chování rodičů, což je na začátku rozchodu časté téma, kterým se dítě zabývá (Elliott a Place, 2002, s. 102).

Rozvod nemusí děti nutně negativně zasáhnout. Ovšem dostanou-li se do křížové palby vzájemného nepřátelství obou rodičů, obvykle se to stane. Ubližuje jim už jen to, že musí přihlížet, jak proti sobě rodiče bojují. Ještě horší je situace, kdy si rodiče své děti přiberou do bitvy jako spojence. A nejhůře se jim vede tehdy, když jeden z rodičů zahájí systematickou kampaň, aby dítě proti druhému popudil (Warshak, 2003, s. 16).

Dle Warshaka (2003, s. 41) projevem tohoto nenávistného chování mezi partnery může být:

- pomlouvání, které je nejvýbušnějším obdobím rozvodu a obvykle to bývá doba těsně před odstěhováním jednoho z rodičů a těsně po něm. Tehdy je nejpravděpodobnější, že děti z úst rodičů uslyší vzájemné obviňování. Oba z manželů mohou v té době cítit tak silnou potřebu toho druhého ponížit, že se nedokážou ovládnout ani přítomnosti dětí (Warshak, 2003, s. 41-42);

- ostrá kritika, napadání, kdy většina rodičů bohužel nezůstane u občasného obviňování a pomluv. V takových rodinách obvykle děti na adresu druhého rodiče slyší nelítostné, jedovaté a kousavé útoky. Jestliže destruktivní kritika dosáhne této úrovně a je výrazně a trvale zlomyslná, je už termín „pomluvy“ příliš mírný, aby dané chování výstižně popsal. Takovému typu chování říkáme „napadání“ (Warshak, 2003, s. 45);
- programování - ostrá kritika je ničivější, pokud probíhá trvale a bez kontroly. Dětem je mnoha různými způsoby „vymýván“ mozek, aby se přidaly k jednomu z rodičů a urážely s ním druhého rodiče, prarodiče nebo jiného příbuzného. Napadání se mění v programování. Což znamená, že se dítě obrací proti druhému rodiči za podpory a povzbuzování druhého rodiče (Warshak, 2003, s. 48 - 49).

Syndrom zavrženého rodiče

Syndromem zavrženého rodiče se rozumí často nenápadné manipulování a programování dítěte jedním z rodičů v neprospěch druhého rodiče. Děje se tím, že se zdůrazňují jeho drobné prohřešky, dítěti se sugeruje, že ho nemá rádo, apod. Dříve či později pak nastane situace, kdy dítě rodiče odmítá a nechce se s ním stýkat. Současně v něm zůstává vnitřní konflikt, protože jeho původní zkušenost s ním byla příznivá, starší děti mohou prožívat vinu. (Vymětal, 2004, s. 123).

Syndrom zavrženého rodiče popisuje jevy, které se mohou projevit ve vývoji dítěte v důsledku záměrného odcizení mezi dítětem a jedním z rodičů. Zavržení rodiče je nejčastěji pozorovatelné, když se rodiče rozešli ve sporu, tento spor nepřekonali, a rodič, u něhož děti následně trvale bydlí, kontakt dětí ke druhému rodiči omezuje nebo jej zcela znemožňuje. Následky takového jednání jsou pro takové děti navíc závislé ještě od toho, jakým způsobem je druhý rodič dětem prvním rodičem popisován – zvláště, pokud je převážně nebo výhradně popisován negativně, je demonizován nebo ztvárňován jako nějaká příšera. Výzkumy v USA prokázaly, že takto vzniklé zavržení jednoho z rodičů, spojené s jeho negativním vykreslováním, vede k závažným změnám chování až po kriminální život takto dotčených dětí. V USA se tento jev odborně označuje jako Parental Alienation Syndrome (PAS) – syndrom zavrženého rodiče (Jürgen, 2010, s. 54).

Rodiče by měli mít neustále na paměti, že dítě nemá na vzniklé situaci vinu, a že hlavní povinností obou rodičů je nevtahovat je do svých vlastních sporů (Vymětal, 2004, s. 123).

Přetrvávající vzájemná nenávisť rozvedených rodičů je nezřídka nutí k tomu, aby si dělali schválnosti, a válečným polem se stávají nejen majetkové záležitosti, ale i styk s dítětem (Vymětal, 2004, s. 124).

Děti, které se v běžných situacích chovají ke svému rodiči hrubě a neuctivě, vědí, že překračují hranice přijatelného chování a stanovená pravidla, uvědomují si, že se provinily. Naopak děti, které jednoho z rodičů zavrhnou, využívají celou škálu krutého až sadistického chování bez sebemenší známky pocitu viny (Warshak, 2003, s. 61).

Ve snaze odůvodnit své přání přestat se stýkat s jedním z rodičů děti obvykle vyjmenovávají všechna možná minulá pochybení, omyly v úsudku a nevýznamné vady jeho charakteru. Negativní vlastnosti zavrhaného rodiče zveličují a chovají se k němu tak, jako by neměl vůbec žádné pozitivní stránky (Warshak, 2003, s. 63).

Existuje několik stupňů zavržení. V nejhorších případech je tak hluboké, že je vztah rodič – dítě zcela přetrhán. V takových případech se rodiče ocitnou v situacích, kdy je po letech lásky, ale i úzkosti, po letech emocionální a finanční podpory jejich dětí očerňují nebo je vůbec neberou na vědomí. Nejsou pozváni na promoci, nemohou se zúčastnit svatby svého dítěte, nemají možnost se stýkat se svými vnoučaty. Ve většině rodin je však odcizení jen částečné. Pomluvy pouto mezi rodičem a dítětem zcela nezničí, jen ovlivní kvalitu jejich vztahu. Vytvoří pro děti zbytečné napětí a zkomplikují vztah mezi oběma rodiči. Výsledkem takových konfliktů a napětí může být dítě, které je uzavřené a nesdílné, nechce se dělit o své myšlenky a pocity nebo ztrácí respekt k rodičovské autoritě (Warshak, 2003, s. 17 – 18).

Transgenerační dědictví

Páteří každé úplné rodiny je vztah mezi rodiči, kteří vytváří rodinnou atmosféru a podstatně určuje i ostatní vztahy, např. vztahy rodičů k dětem. Rodiny, kde to mezi rodiči „klape“, jsou stabilní, v opačném případě dětem chybí jisté zázemí, získávají špatný model základního mezilidského vztahu. Vzájemné soužití rodičů může zanechat na dítěti osudové stopy (Vymětal, 2004, s. 108).

Dle Renöckla (In Šrajer, Musil, 2008, s. 118) lidé, kteří ve svém vlastním dětství zažili nedostatečné zkušenosti se vztahy a zkusili příliš málo emocionální stability a jistoty, stěží budou schopni řešit konflikty bez násilí.

Prospektivní studie sledující osudy dětí z rozvedených rodin až do dospělosti potvrzují, že u dětí z rozvedených rodin bývá větší výskyt školních problémů, u adolescentů pak rizikové chování a v dospělosti nestálost ve vlastních vztazích. Děti z rozvedených rodin se samy častěji rozvádějí – „sociální dědičnost“ lze vysvětlit silou vzoru spolu se vztahovou nestabilitou, jež je pro mnohé děti z rozvedených rodin charakteristická (Vymětal, 2004, s. 125).

Dle Hellinger (In Tóthová, 2011, s. 30) se analýza životních scénářů předpokládá, že všichni žijeme podle určitého vzoru, který je možné dekodovat z příběhů, jež nás obklopují; podle jakéhosi skrytého životního plánu, dešifrovaného z poselství, které nám jako dětem předávali naši rodiče. Tyto nevědomé životní plány, vytvářejí vzorce nezdravého rodového zřetězení, nemusí být ve skutečnosti zprostředkovány jen sdělením rodičů – v důsledku transgeneračního zapletení rodiny mohou pocházet i ze vzdálenějších generací.

3 MEDIACE

Literatura není v definici mediace ani zdaleka jednotná. V zásadě lze vystopovat dva typy definic. První, výrazně menšinový, považuje mediaci za zásah či formu intervence do konfliktu, ten druhý, většinový, ji považuje za způsob zvládnání konfliktů. Nad těmito dvěma obsahově blízkými formulacemi jsou pak mediaci v různých definicích přisuzovány velmi srovnatelné atributy, zejména nestrannost mediátora nebo pomáhající funkce mediace. Méně už se autoři shodují v tom, do jaké míry mediátor může svým klientům navrhnout (nikoliv ovšem vnucovat) věcná řešení (Plamínek, 2013, s. 50).

Legislativně je mediace v České republice zakotvena až od roku 2012, kdy byl schválený zákon o mediaci číslo 202/2012 Sb. a o změně některých zákonů. Zákon definuje základní pojmy, ustanovení a celý proces mediace a mediátora. Dále zabývá státními zkouškami mediátorů a jejich činností (Asociace mediátorů České republiky, online, 2014).

Slovo mediace pochází z latinského výrazu „medius“, jež známe se rčení typu „aurea via media“ – zlatá střední cesta nebo „aurea mediocritas“ – zlatá prostřednost, ve kterých znamená „střední“ či „prostřední“, ale má více významů, z nichž ten, který je možné vyjádřit českým slovem „nestranný“, má k mediaci zjevně nejblíže. (Plamínek, 2013, s. 24 – 25).

Dle Šiškové a Stöhrové (In Matoušek a kol., 2013, s. 155) je mediace neformální, strukturovaný proces řešení konfliktů, při kterém mediátor jako nezávislá a nezaujatá osoba pomáhá stranám identifikovat jejich zájmy a podporuje je v hledání společných praktických a reálných řešení v bodech, které způsobily konflikt. Podporuje klienty v hledání společné smírné cesty a ve vytvoření vzájemně přijatelné dohody, která může být v určité formě právně závazná. Pomáhá jim vyhledávat taková řešení, která uspokojí obě strany, aniž by doporučoval nebo nařizoval podobu výsledného řešení.

Mediace je technika řešení sporů za pomoci prostředníka-mediátora. Jde o alternativní způsob řešení konfliktů, který plně zapojuje strany do procesu řešení a pomáhá usnadňovat komunikaci mezi znesvářenými stranami. (Asociace mediátorů České republiky, online, 2014).

Historie mediace

Zapojení třetí strany do sporu, v němž není přímým účastníkem, je známo jako lidstvo samo. Téměř v každé kultuře existuje instituce, která do konfliktu vstupuje, ať již na žádost samotných účastníků, nebo jejich okolí. Kmenová rada, šaman, soudce, učitel nebo kněz patří mezi klasické příklady. Ať již je k této funkci vytvořena speciální instituce, nebo je to role „řešitele konfliktů“ zařazena mezi ostatní povinnosti daného jedince, podstatná je zde míra pravomoci třetí strany spor rozhodnout. Jeden pól zastupují autority, jejichž rozhodnutím se ostatní podřizují (soudce, rozhodce), druhý pak ti, kteří nemají pravomoc věc rozhodnout a konflikt řeší smírnou cestou – domluvou. U většiny národů se v určité podobě vyskytuje role jakéhosi „smíro-tvůrce“, která se na první pohled zdá funkci mediátora blízká. Oba dva se snaží o uklidnění situace a nalezení dohody mezi znesvářenými stranami. Na rozdíl od mediátora je však „smíro-tvůrce“ často vybaven nátlakovými prostředky pro případ, kdy k dohodě nedochází (Potočková, 2013, s. 17).

Dle Šiškové (2012, s. 17-18) je kolébkou mediace USA a Kanada, kde můžeme sledovat nejdélejší historii práce mediátorů jako specifických prostředníků pro řešení konfliktů. Úplné kořeny leží v modelech řešení konfliktů přistěhovalců jak z Evropy, tak z Asie. Některá náboženství svým usmířením nabízejí určitý model řešení konfliktu, a byly to právě náboženské komunity, jež preferovaly mimosoudní cesty řešení sporů.

Na evropský kontinent se institucionalizovaná podoba mediace rozšiřuje počátkem 90. let 20. století. Její kolébkou je Velká Británie, která na rozdíl od ostatních kontinentálních zemí operujících v systému občanského práva (civil law) má své právní základy postaveny na právu zvykovém (common law). Soudní řízení je v tomto právním systému pro sporné strany výrazně dražší, příprava náročnější a výsledek méně předpověditelný, než je tomu v systému občanského práva. Z těchto důvodů mohla být mediace pro Brity řešením přitažlivějším (Potočková, 2013, s. 20).

Dle Potočkové (2013, s. 20 – 21) byl rozvoj mediace na evropském kontinentu výrazně podpořen až Evropskou unií. Neexistence jednotné evropské jurisdikce komplikuje řešení přeshraničních sporů, a otevírá tak prostor k většímu využití mimosoudních procesů. Již v roce 1998 vychází doporučení Rady Evropy k využívání institutu mediace v rodinných věcech. Podle tohoto doporučení by měly členské státy podporovat využití mediace při řešení rodinných sporů, informovat účastníky o možnostech tohoto procesu a usnadni schvalování mediačních dohod.

Dle Potočkové (2013, s. 13) se termín mediace v českém prostředí pomalu usazuje. V současné době si již málokdo plete mediaci s meditací. Nermalou zásluhu má na tom i nedávno schválený zákon o mediaci, který umožňuje soudům doporučit nebo nařídit stranám konfliktu pokusit se domluvit prostřednictvím třetí neutrální strany - mediátora.

Obecné předpoklady mediace

Dle Plamínka (2013, s. 59 – 61) významným obecným předpokladem mediace je přesvědčení, že účastníci konfliktu mohou za určitých předpokladů rozhodnout lépe než vnější autorita. Mezi významné obecné předpoklady patří i víra, že je zcela legitimní, když lidé cítí a projevují emoce. Při mediaci považuje emoce za přirozené a místo abychom je potlačovali, snažíme se najít jejich konkrétní význam v konkrétní situaci. Emoce často přímo vyjadřují zájmy účastníků sporu. Dáme-li jim prostor, aby se projeví, a to způsobem, který je přijatelný pro ostatní účastníky konfliktu, zvyšujeme u nositele emocí šanci racionálně vnímat mediačního procesu, v následných fázích. Podobně jako emoce považujeme za legitimní i odlišnost. Při mediaci s nimi pracujeme jako s potenciálem, který se může uplatnit při hledání dobrého řešení sporu. Snažíme se, aby strany sporou braly odlišnosti i konflikty jako přirozené aspekty života a zabudovaly je spolu s jejich pozitivními důsledky do svých vztahů i do hledání řešení. Důležitým obecným předpokladem je pro mediaci i minulost. Je zdrojem zkušeností a vstupních dat. Posledním důležitým předpokladem je přesvědčení, že spokojenost podporuje dodržování dohod.

Specifické předpoklady mediace

Vedle obecných předpokladů působí v mediaci i předpoklady specifické. Prvním specifickým požadavkem je, aby všichni účastníci skutečně chtěli, aby mediace skončila úspěšně a byla uzavřena dohoda nebo nalezeno řešení sporu. Dalším specifickým předpokladem je ochota účastníků do jisté, pro řešení kauzy nezbytné míry změnit své vnímání situace, své myšlení nebo chování, možná i své priority. Důvěra v mediátora je dalším předpokladem. V tomto případě nejde o obecnou důvěru v mediaci či mediátory, ale o důvěru v konkrétního mediátora, který má při řešení konkrétního sporu pomáhat. Posledním důležitým předpokladem je vhodný charakter mediační kauzy. V zásadě jde o to, zda je konkrétní mediace a účast konkrétního mediátora při řešení kauzy žádoucí a zvyšuje pravděpodobnost dosažení dohody, resp. vyřešení sporu (Plamínek, 2013, s. 59 – 61).

Principy mediace a její výhody

Mediace je jako specifický postup charakterizována určitými principy. Mezi ně patří:

- Nestrannost – jde o nezájatost mediátora a schopnost přistupovat ke stranám bez předsudku.
- Vyváženost – jde o zabezpečení toho, aby se strany rovnoměrně podílely na procesu řešení sporu.
- Neutralita – jde o nehodnotící postoj mediátora ke klientům, což v praxi znamená, že mediátor respektuje názory, postoje, návrhy stran a neprosazuje vlastní názory a řešení.
- Nezávislost - jde o to, že mediátor není finančně, vztahově nebo psychicky propojen se žádnou ze stran sporu (Šišková a Stöhrová In Matoušek a kol., 2013, s. 155-156).

Mezi další principy dle Holé (2011, s. 53-61) patří dobrovolnost, důvěra a důvěrnost, změna soupeření na spolupráci, orientace na budoucnost, alternativy v hledání nových možností, pochopení odlišností, převzetí zodpovědnosti.

Výhody rodinné mediace jsou převážně v tom, že je méně nákladná než soudní řízení a představuje obvykle menší psychický otřes než soudní spor. Strany mohou rychleji a s větší šancí navázat přímý kontakt a mohou utvářet řešení, která oběma stranám vyhovují (Šišková a Stöhrová In Matoušek a kol., 2013, s. 156).

Dle Holé (2011, s. 172 – 174) je výhoda mediace převážně v lepším porozumění situaci, dobrovolnosti, rovnoprávnosti, důvěrnosti, vstřícnosti, rychlosti a nižších finančních nákladech.

Morineauová (In Holá, 2011, s. 173) shrnuje přednosti mediace v tom, že mediace poskytuje harmonizační strukturu protikladům. Umožňuje znovunalezení přítomnosti, zatímco každý konflikt je jenom opakováním minulosti. Dovoluje nám, abychom přijali budoucnost a nezůstali svázáni vlastním utrpením.

Mediátor

Mediátor spor nerozhoduje, ale pomáhá stranám sporu nalézat jejich vlastní, pro všechny přijatelné řešení (Bakalář, 2006, s. 99).

Dle Šiškové a Stöhrové (In Matoušek a kol., 2013, s. 156) je mediátor školený profesionál se specifickými dovednostmi, odbornými znalostmi, analytickými schopnostmi a zkušenostmi. Ty využívá k usnadnění komunikace mezi spornými stranami a k efektivnímu vedení a strukturování mediačního procesu.

Dle Plamínka (2013, s. 24-25) je mediátor neutrální expert pomáhající s řešením sporu.

Mediátor je odborník na efektivní vyjednávání a metodiku řešení problémů. Mediátor nemá roli soudce ani arbitra. Nerozhoduje o tom, co je správné a co nikoliv. Dbá o proces nedorozumění mezi stranami a o výsledné řešení, které je navrženo a podporováno všemi zúčastněnými. Není v konfliktu mocensky ani citově zaangażován. (Asociace mediátorů České republiky, online, 2014).

V zahraniční literatuře se mediace definuje jako zásah do konfliktu třetí, neutrální stranou, která pomáhá konfliktním stranám ve vedení nebo řešení jejich sporu (Duffy, Grosch, Olczak, 1991, s. 22).

Bez mediátora není žádná mediace možná. Členové konfliktního systému přicházejí v situaci, kdy jejich vzájemná komunikace selhává. Žádají mediátora o pomoc. Mediační systém vzniká teprve vstupem mediátora do jejich konfliktního systému. V narušené konfliktní komunikaci je příchodem nového prvku systému naděje na konstruktivní řešení. Mediátor jako člen mediačního systému se teprve v mediační komunikaci dále konstituuje. Vstupuje však do ní vybaven svými schopnostmi, dovednostmi, znalostmi a představou o roli, kterou v dané mediační komunikaci bude zastávat (Holá, 2011, s. 211).

Mediátor nemusí být ve své roli sám. I když taková praxe nepřevládá, je poměrně běžné, že mediátoři pracují ve dvojici, případně v početnějších týmech. Práce ve dvojici je pro mediátory pochopitelně náročná na vzájemnou souhru. Ve dvojicích někteří mediátoři rádi pracují zejména v rodinných a partnerských kauzách. Tady se práce mediátorů skutečně může zjednodušit, když je ve dvojici mediátorů zastoupena jak žena, tak i muž. To bývá účelné například tehdy, když mediátor pochybuje, zda se mu podaří působit dostatečně profesionálním, „sexuálně neutrálním“ dojmem. Pokud je mediátorů více, někdy se pro ně používá poněkud dvojsmyslný výraz „kmediátoři“ (Plamínek, 2013, s. 51).

Dle Šiškové a Stöhrové (In Matoušek a kol., 2013, s. 157) mezi hlavní úkoly mediátora patří:

1. Vysvětlit proces mediace.
2. Usnadnit komunikaci a být odpovědný za proces.
3. Shromažďovat informace o daném případě a pracovat se stanovisky, emocemi a postoji klientů.
4. Analyzovat informace, definovat sporné body – budoucí předměty jednání, rozlišovat jejich důležitost.
5. Zprostředkovat dohodu, zvažovat jednotlivé návrhy a pomáhat se sepsáním společné dohody.

Mediátor plně odpovídá za proces zvládnání sporu, ale žádným jiným způsobem neovlivňuje věcný výsledek sporu – zejména nijak nezasahuje do věcné podstaty sjednaných dohod nebo nalezených řešení. Tím se mediátor liší od soudců, expertů a dalších rolí, jejichž podstatou je se k věcné podstatě sporů nebo problémů vyjadřovat, nebo o ní dokonce přímo rozhodovat (Plamínek, 2013, s. 51).

Dle Šiškové a Stöhrové (In Matoušek a kol., 2013, s. 158) by se mediátor měl především vyvarovat – radit stranám; hodnotit jejich názory a skutky; dávat najevo, že je šokován; psychoanalyzovat, rozebírat nevědomé motivy účastníků; chovat se dominantně; prosazovat výklad jedné strany; provádět křížový výsledek; nechat jednu ze stran, aby situaci řídila; chovat se povýšeně; prosazovat vlastní hodnoty a řešení; nutit někoho, aby řekl něco, co si nemyslí.

Vztah mezi mediátorem a klienty je dán rozdělením rolí. Mediátor je procesní autoritou a je přímo povinen uplatňovat svůj vliv na proces. Vztahy mezi klienty mohou být vzhledem k probíhajícímu sporu narušeny, což může mít velký vliv na jejich komunikaci. Proto mediátor zejména v počáteční fázi mediace věnuje komunikaci klientů velkou pozornost a obvykle ji i výrazně reguluje. K regulaci komunikace mezi klienty využívá mediátor pravidel, která účastníkům navrhuje, a nechává účastníky, aby je odsouhlasili. Pokud někteří účastníci s pravidly nesouhlasí, lze pravidla modifikovat dohodou, ale vždy je tak, aby modifikovaná pravidla respektovala principy mediace (Plamínek, 2013, s. 53).

Vzdělání mediátorů

Mediace je vyučována na středních i vysokých školách, kde je součástí bakalářského, magisterského a doktorandského studia. Je nabízena v kratších kurzech při různých institucích, komorách, sdruženích. Obor mediace je definována jako obor interdisciplinární. Pojí se v něm znalost práva, psychologie, sociologie a dalších oborů. Patřičnou průpravu musí mít rovněž odborník v pozici mediátora (Šišková, 2012, s. 21).

Vzdělání mediátorů je nejen v České republice, ale i celosvětově diskutovaným tématem. Vzdělání mediátorů chápeme jako celoživotní proces a ne jen jako jednorázovou, počáteční akci. S trendem profesionalizace mediace a stále širším uplatňování mediace v rámci justičního systému se požadavky na kvalifikaci mediátorů zvyšují (Holá, 2013, s. 37)

Za mediátora považuje kvalifikovaného pracovníka, který prakticky vykonává mediaci. Otázka profese mediátora a profesionalizace mediace se dostává do centra zájmu přibližně od osmdesátých let 20. století. Kvalita mediace záleží v rozhodující míře na profesionalitě mediátorů, na jejichž prestiži a pozici v hierarchii institucí (Holá, 2011, s. 211).

Kvalifikace mediátorů, jejichž vzdělání a vzdělávání se staly významným problémem na konci šedesátých let 20. století, kdy byla mediace využívána v trestním řízení jako prostředek řešení konfliktu, zmírnění následků a případně usmíření mezi pachatelem a poškozeným. S dalším využíváním mediace však začaly vznikat problémy s kvalifikací praktiku-jících mediátorů. Mediátoři v prvních mediačních programech byli odborníci ze všech profesí – komunitní pracovníci, obchodníci, právníci, sociální pracovníci, učitelé apod. Zájem o kvalifikaci mediátorů zesílil s využíváním mediace v rodinných sporech, především v rámci rozvodového řízení a rozhodování o dětech (Holá, 2011, s. 214 – 215).

Fáze mediace

Depersonifikace je cílem počátečních etap mediace. Nespočívá v odstranění emocí, ale ve zkrocení těch negativních a využití těch pozitivních ve prospěch řešení sporu (Plamínek, 2013, s. 36).

0. fáze – získání klienta

Mediátor hovoří se zájemci, snaží se je získat pro jednání, vysvětlit jim možnosti mediace. Účastníci si domluví datum prvního setkání a dohodnout se na podmínkách.

1. fáze – úvodní slovo mediátora

Mediátor se představí, vysvětlí klientům proces mediace a svoji roli v něm, domluví se na základních pravidlech, která budou platit při mediaci.

2. fáze – mediátor naslouchá sporným stranám

Mediátor zjišťuje, s čím strany přicházejí, co očekávají, co nefungovalo, co potřebují řešit, s čím nesouhlasí a v čem vidí shodu. Strany hovoří střídavě po sobě – vzájemná komunikace stran není dovolena, protože si ještě nejsou schopny naslouchat, nicméně vše slyší. Mediátor hodně pracuje s emocemi, pojmenovává a popisuje sdělení stran pro ně i pro sebe. Pojmenovává předměty jednání.

3. fáze – sporné strany si navzájem naslouchají

Klienti si sdělují nové informace, které se od druhé strany dozvěděli, jaké jsou jejich potřeby. V porozumění chování a vysvětlení možných nedorozumění a nečekaných důsledků začíná efektivnější komunikace. Znamená to zlom v komunikaci a příslib spolupráce při hledání nových řešení.

4. fáze – hledání přijatelných řešení

Strany hledají pomoci brainstormingu řešení pro každý předmět jednání postupně podle určení mediátora. Formují nová alternativní řešení a ta podle daných a srozumitelných kritérií vyhodnocují. Z nich vybírají řešení vyhovující oběma stranám.

5. fáze – rozpracování vybraných řešení do konkrétních kroků

Hledá se konkrétní cesta pro uskutečnění vybraného řešení. Výstupem bude, jak se řešení uskuteční. Formuluje se „pojistka“ pro případ nečekaných překážek.

6. fáze – sepsání dohody a závěr mediačního sezení

V dohodě se přesně zapíše předmět jednání a způsob realizace řešení. Pokud bude mediace pokračovat, zapíše se vše sjednané a rozhodnutí pokračovat dále, bude stanoven termín, téma, platba za mediaci apod. Pokud jde o konečnou mediaci, všechna řešení se uvedou, strany i mediátor podepíší dohodu. Tím je mediace ukončena (Šišková, 2012, s. 131 – 133).

Mediační techniky

Mediační techniky tvoří základ aktivního přístupu mediátora k řízení procesu mediace. Mezi tyto techniky patří:

- Empatické porozumění – napomáhá rozvíjet atmosféru vzájemné důvěry a motivuje klienta ke komunikaci a otevřenosti. Empatické porozumění není však ztotožnění se s klientem. Mediátor si zachovává profesionální odstup.
- Aktivní naslouchání – je způsob kontaktu, kdy je mediátor vyladěn na sdělení klienta a soustředění se na porozumění obsahu sdělovaného. Ke konkrétním technikám aktivního naslouchání patří:

Povzbuzení – mediátor vyjadřuje zájem o klienta a téma hovoru. Technika povzbuzení je používána především na začátku procesu mediace k navození atmosféry důvěry a otevírání rozhovoru.

Objasnění – tato technika pomáhá porozumět situaci, získat informace, hledat nové souvislosti. Využívá se také, pokud je klientovo vyjadřování nejasné.

Parafrázování – slouží k ověřování správného pochopení sděleného. Při aktivním naslouchání mediátor parafrázuje jak obsah sdělení, tak pocity, o nichž si ze sdělení klienta myslí a cítí, že je prožívá.

Zrcadlení – mediátor dává najevo, že chápe, jak se klient cítí. Pojmenování pocitů obvykle přináší uvolnění tenze.

Shrnutí – slouží k zakončení jedné části jednání a k přechodu k další.

Ocenění – napomáhá k nasměrování vztahu klientů ze vztahu soupeření do vztahu spolupráce posilováním žádoucích projevů jejich chování.

- Dotazování – je komunikační technikou, v nichž se jeden obrací na druhého a vyvolává svými dotazy jeho verbální výpovědi, sdělení, soudy (Holá, 2011, s. 142 – 143).

3.1 Mediace v České republice

Dle Potočkové (2013, s. 23) pojem mediace přišel do Čech v 90. letech 20. století ve spojení s neziskovou organizací Partner for Democratic Changes, která vzdělávala první mediátory. Zatímco zájem o školení v mediaci byl relativně vysoký, poptávka po využití mediačních služeb se v té době příliš nesesetávala s ohlasem. Odborná i laická veřejnost pohlížela na mediaci s nedůvěrou a skepsí. Trvalo několik dalších let, než se institut mediace etabloval v českém prostředí.

V roce 2000 byla založena Asociace mediátorů ČR. Jejím cílem je udržovat mediaci na dobré profesionální úrovni, vzdělávat zájemce o mediační dovednosti v rámci vzdělávacích standardů, které zaručují profesionalitu a dodržování etického kodexu mediátora (Šišková a Stöhrová In Matoušek a kol., 2013, s. 165).

Od září roku 2012 vstoupil v platnost zákon o mediaci č. 202/2012 Sb. o mediaci a o změně některých zákonů, který by měl přinést řadu změn a to nejen do civilního procesu. Tento předpis do českého právního řádu implementuje směrnici ES 2008/52/ES o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. V obecné rovině lze říci, že zákon o mediaci by měl rozšířit možnosti mimosoudního řešení sporů a odlehčit tak obecným soudům, které jsou každoročně zavalovány stabilně se zvyšujícím nápadem civilních žalob (Epravo, online, 2014).

Zákon o mediaci současně novelizoval ustanovení občanského soudního řádu, přičemž nově je problematika nařizování mediace upravena v úplně jiné dimenzi. Podle znění občanského soudního řádu do 1. 9. 2012 mohl soud nařídit účast na mediačním jednání. V současnosti soud může nařídit účastníkům řízení první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin. Tuto změnu občanského soudního řádu je možno vyhodnotit jako velmi přínosnou, protože zdůrazňuje informační povinnost soudu o možnosti využití mediace jako dobrovolného procesu, která klade důraz na sdělení ve fázi přípravného řízení, nicméně ani v nalézacím řízení není opomenuta. Využití mediace v řízení vykonávacím je možné zpochybňovat, jelikož v této fázi jsou konflikty mezi účastníky řízení většinou vyhrocené a jejich ochota ke smírnému řešení je omezena, nicméně je třeba vyzdvihnout snahu zákonodárce upozorňovat opakovaně na možnost smírného řešení konfliktu. Je však nutno klást důraz na povinnost soudu informovat o možnosti využití mediace zejména v raných fázích soudního řízení. I po změnách, které přináší zákon o zvláštních řízeních soudních, zůstává

v občanském soudním řádu možnost odkázat účastníky jakéhokoli rodinného sporu na mediaci (Ipravník, online, 2014)

3.2 Rodinná mediace

Mediace v rodinných konfliktech je jednou z nejrozšířenějších oblastí využívání mediace. V rodinných konfliktech rozlišujeme mediaci rodinnou a rozvodovou. Rozvodová mediace je u nás chápána jako oblast mediace rodinné. Předmětem rodinné mediace jsou všechny druhy rodinných konfliktů v souvislosti s rozvodem a uspořádáním po něm, otázek rodinných a partnerských vztahů a rodinných konfliktů, tj. konfliktů před, během a po všech změnách v rodině (Holá, 2011, s. 180).

Protože v rozvodu manželů rozhoduje soud, spojuje se v ní mediace rodinná s mediací v justici. Specifickým rysem rozvodové mediace je dvojí pohled na rozvod manželství:

1. Pohled sociálněpsychologický, kdy rozvod je vyústěním dlouhodobého konfliktního vztahu dvou partnerů.
2. Pohled právní, kdy rozvod manželství je právním institutem. Jeho naplnění předpokládá splnění právních norem. Zákon hraje v rozvodovém řízení významnou roli, kdy také rodinná mediace jej musí respektovat a vycházet z něj (Holá, 2011, s. 191).

Rozvodová mediace je vyhledávána mnohem častěji než mediace konfliktů v rodinách, které si přejí zůstat spolu. Někteří autoři ale používají termín „rodinná mediace“ i pro případy klasické rozvodové mediace proto, že slovo „rozvod“ akcentuje negativní moment, tj. rozpadu vztahů, jež by však měly pokračovat alespoň v rovině rodičovského fungování (Holá, 2011 In Holá, 2013, s. 92).

Rozvodová mediace řeší ponejvíce otázky výchovy a výživy dítěte, kontaktu rodičů a prarodičů s ním, finanční a majetkové uspořádání. V soudním rozvodovém řízení se nebere v potaz prožívání stresu a nejistoty, řeší se pouze právně relevantní záležitosti. Po rozvodu bez mediace se lidé často cítí bezradní a nespokojení, protože se během osobně náročné životní situace spolehli na právníky a rezignovali na svou aktivitu. Naproti tomu rodiče, kteří prošli rozvodovou mediací, uvádějí vysoká procenta spokojenosti, jsou vyrovnanější a

mohou být dítěti znovu plně emočně k dispozici. V tomto ohledu má rozvodová mediace důležitou preventivní funkci, protože nastartuje lepší komunikaci a obrát ke spolupráci mezi znesvářenými partnery (Holá, 2013, s. 92-93).

Problematika mediace, respektive rodinné mediace, je zmiňována v různých dokumentech mezinárodního významu. Hlavní impulz pro použití mediace k řešení rodinných konfliktů vzešel z třetí Evropské konference o rodinném právu, která se konala v roce 1995 ve španělském Cádizu (Westphalová, Spáčil, Hrušáková In Holá, 20013, s. 107).

Rodinná mediace má specifické postavení. V Česku je to dáno především tím, že jde o jedinou aplikaci mediace, již zvláště jmenují jak zákon o mediaci č. 202/2012 Sb., tak provádějící předpis, vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora. Jsou proto však i další důvody, zejména přítomnost dětí ve sporu, i když převážně v symbolickém postavení mimořádně důležitých „třetích osob“. Zájmy dětí prezentují rodiče. Pokud začnou myslet primárně na sebe, což se bohužel v rodinné mediaci poměrně běžně stává, pak mediace skutečně nabývá poněkud specifického rázu. Ale základní princip v pozadí zůstává nezměněn (Plamínek, 2013, s. 149).

Základní podstatou rodinné mediace je zjištění, že většina rozvádějících či rozcházejících se partnerů má zachovanou schopnost a vůli zůstat kompetentními rodiči. Proces rodinné mediace zdůrazňuje zodpovědnost rodičů za rozhodnutí, která ovlivní jejich děti (Holá, 2011, s. 180 – 181).

Současné rodiny jsou vystaveny zvyšujícím se nárokům kladeným na jejich funkčnost a odolnost. Výrazně vzrostl počet rodin s vážnými a mnohočetnými problémy, do jejichž případů je zaangażováno více veřejných organizací a služeb (sociální a jiné odborné služby, úřady na ochranu práv dítěte, nestátní organizace aj.). Formy a styly rodinného soužití se rozrůzňují a řada rodin má problémy, kvůli nimž vyhledává odborné služby. Rodinná mediace je jednou z variant pomoci, kterou lze volit v případě konfliktů v rodinných vztazích (Holá, 2013, s. 87).

Specifika rodinné mediace spočívají v charakteru rodinných vztahů – v jejich soukromé a důvěrné povaze. Oproti řešení pracovních, obchodních a sousedských sporů je zacházení s rodinným konfliktem o mnoho náročnější právě kvůli nutnosti přistupovat k rodinným vztahům citlivě, taktně a přesto dostatečně otevřeně. Rodinné krize jsou chápány jako běžná součást rodinného soužití přinášející jak riziko nezvládnutí situace (a tím přechod do fáze dysfunkce rodiny), tak i šanci na podstatné změny v rodinném fungování a jeho ná-

sledné ozdravení. Neexistuje rodina, která by neměla problémy. Rodiny se ale liší v tom, jakým způsobem na problémy reagují, jak o nich dokážou komunikovat, zda a jak účinně je řeší, jak zacházejí s náročnými a konfliktními situacemi a jaký význam jim připisují. Rodinná mediace je v současnosti některými autory vnímána jako proces nejen orientovaný na cíl, ale i proces transformační, vedoucí ke změně postojů členů rodiny (Holá, 2013, s. 88 - 89).

Základním principem rodinné mediace – rozvodové mediace je spolupráce rodičů s mediátorem ve snaze nalézt optimální rozvodové uspořádání, tedy např. úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí včetně styku dětí s rodičem nebo prarodiči a jinými příbuznými, úpravu bytových a majetkových záležitostí a podobně (Bakalář, 2006, s. 100).

Účelem rodinné mediace je především stabilizace vztahů mezi rodiči a rodiči a dětmi. Může se týkat různých forem a fází vývoje konfliktu v rodině, včetně situací před rozvodem manželství nebo rozchodem partnerů, v jeho průběhu a po něm. Předmětem takto pojeté rodinné mediace před rozvodem či rozchodem je nejčastější způsob výchovy dětí, způsob nakládání s financemi v rodině a způsob trávení volného či společného času. Po rozvodu či rozchodu pak dominují témata v zásadě analogická: další kontakty mezi členy rodiny, zejména rodiči a dětmi, nové řešení majetkových a finančních vztahů a způsob péče o děti, včetně práv a povinností při jejich výchově a vzdělávání (Plamínek, 2013, s. 149).

Členové rodiny si do mediace přinášejí svou představu o jejich vztahu a problémech. Konflikt je chápán jako kolize dvou příběhů. Příběhy jsou ovšem jen soubory předpokladů, nikoli realita či „pravda“, proto mediátor provádí dekonstrukci příběhů, poukazuje na mylné předpoklady a pomáhá členům rodiny přemýšlet mimo linii jejich příběhů. Důležité je oddělit konflikt od jejich nositelů (Holá, 2013, s. 91).

Předpokladem rodinné mediace je komunikace mezi klienty alespoň na té úrovni, že jsou schopni přijímat nové informace, dále relativní rovnost jejich pozic a zájem na vyřešení problému. Na rozdíl od soudního řízení nejde o vítězství jedné strany a prohru druhé strany, ale o takové nastavení podmínek, které je pokud možno uspokojivé pro obě strany konfliktu (Holá, 2013, s. 88).

Při rozhodování o poměrech nezletilých dětí při rozvodu rodičů je právu lhostejné, zda se jedná o děti narozené v manželství či nikoli. Rozvod manželství upravuje ustanovení §24 zákona č. 94/1963Sb., ve znění pozdějších předpisů. Podle §24a soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství a manželství rozvede, jsou předloženy:

- a. Písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost
- b. Pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu (Holá, 2011, s. 190).

Kvalita partnerského vztahu je jedním z klíčových predikátorů problémů v osobnostním, emočním a sociálním vývoji dítěte. Rozpad rodiny otřese něčím, co děti považují za samozřejmé a co je zdrojem jejich pohody, totiž že rodiče budou stále někde na blízku (Holá, 2011, s. 190).

Mezi základní principy rodinné mediace patří:

- neutralita mediátora;
- posílení, povzbuzování klientů vedoucí k aktivitě a odpovědnosti;
- s tím související respekt k sebeurčení klienta, které usnadňuje jeho vlastní rozhodování a umožňuje mu kontrolu obsahové stránky mediace;
- kontrola mediátora nad profesní a formální stránkou procesu mediace (Holá, 2013, s. 89)

Zpočátku vývoje rodinné mediace se dost lpělo na dodržování principů a formální stránce mediace. Postupně však začali být rodinní mediátoři flexibilnější a přístupnější i jiným formám práce. Pokud mají účastníci konfliktu odlišné kulturní zázemí, tedy i hodnoty, sociální normy a očekávání, měl by na to být brán v mediaci ohled. Ideální je, když si členové rodiny mohou zvolit mediátora, jenže je stejného etnického původu nebo náboženského vyznání jako oni (Barsky, 1999 In Holá, 2013, s. 89).

Dle Bakaláře (2006, s. 100) pozitivní zahraniční zkušenosti ukazují, že při využívání rodinné (rozvodové) mediace dochází k redukování konfliktů, k zajištění kontinuity osobních vztahů mezi rodiči a dětmi, k redukování doby pro urovnání konfliktů i snižování společenských a ekonomických nákladů na rozvod. Z těchto zkušeností vychází i Doporučení Rady Evropy č. R (98) 1 ze dne 21. 1. 1998. Vládám členských států Výbor ministrů doporučuje mimo jiné zavádět nebo podporovat rodinné mediace, uskutečňovat nebo posilovat všechna opatření na podporu a ve prospěch používání rodinné mediace jako odpovídajícího

prostředku řešení rodinných rozepří, usnadňování schvalování mediačních dohod soudními nebo jinými oprávněnými orgány a zajišťovat mechanismy k vynucení takových odhod podle platných zákonů a také informovat o možnostech jejího využívání.

Dle Holé (2013, s. 92) jsou výsledky, které vesměs ukazují, že u párů které prošly mediací, lze pozorovat přínos pro rodiče a děti. Snížení napětí a hostility mezi rodiči je pozitivním faktorem, jenž chrání děti před dlouhodobým negativními důsledky prožité konfliktní situace a před důsledky odloučení rodičů. V soudním rozvodovém řízení se nebere v potaz prožívání stresu a nejistoty, řeší se pouze právně relevantní záležitosti. Po rozvodu bez mediace se lidé často cítí bezradní a nespokojení, protože se během náročné životní situace spolehli na právníky a rezignovali na svou aktivitu. Naproti tomu rodiče, kteří prošli rozvodovou mediací, uvádějí vysoká procenta spokojenosti, jsou vyrovnanější a mohou být dítěti znovu plně emočně k dispozici. V tomto ohledu má rozvodová mediace důležitou preventivní funkci, protože nastartuje lepší komunikaci a obrát ke spolupráci mezi znesvářenými partnery.

Vzdělání v rodinné v mediaci

Rodinná mediace je multidisciplinární záležitostí a její důležité elementy nemohou být poznány a osvojeny v krátkodobém výcviku (Holá, 2011, s. 244).

Pro získání kvalifikace rodinného mediátora je potřeba absolvovat:

1. Základní výcvik v mediaci – základní odborné vzdělávání v mediaci, její filozofii, principech, fázích, formách, mediačních prostředích doplněné o problematiku rodiny, manželských a rodinných vztahů, vývoje dítěte, vlivu rodiny na vývoj dítěte, výkonu soudnictví ve věcech opatrovnictví nezletilých dětí.
2. Specializační výcvik v mediaci – další odborné vzdělávání pro získání specializace v řešení rodinných konfliktů. Zahrnuje témata týrání, zanedbávání a zneužívání dětí, domácího násilí, přehled o záchranné sociální síti, činnosti organizací a odborníků, kteří mohou být klientům doporučení jako vhodná pomoc. Specializovaný výcvik v rodinné mediaci by měl aplikovat poznatky a dovednosti ze základního mediačního výcviku na oblast rodinných a rozvodových sporů (Holá, 2011, s. 243 – 244).

Přístupy k rodinné mediaci

Členové rodiny si do mediace přinášejí svou představu o jejich vztahu a problémech. Konflikt je chápán jako kolize dvou příběhů. Příběhy jsou ovšem jen soubory předpokladů, nikoli realita či „pravda“, proto mediátor provádí dekonstrukci příběhů, poukazuje na mylné předpoklady a pomáhá členům rodiny přemýšlet mimo linii jejich příběhů. Důležité je oddělit konflikt od jejich nositelů (Holá, 2013, s. 91).

V rodinné mediaci se ve světě uplatňuje více přístupů a modelů. Přesná podoba probíhající mediace závisí na osobě mediátora, jeho filozofickém zázemí, zkušenosti, typu řešení problému i na charakteristikách klientů (Holá, 2013, s. 90).

V mnoha zemích převažuje a nejobvyklejší je tzv. racionální neboli facilitativní přístup k rodinné mediaci. Je založen na tom, že mediátor strukturuje a podporuje proces komunikace mezi klienty a dbá na dosažení takového řešení, které je reálné a pokud možno ve prospěch všech zúčastněných. Sám však řešení nenavrhuje. Používají se techniky shromažďování informací, objasňování, sumarizace, oddělení členů rodiny od problému, umístění problémů do minulosti, zaměření pozornosti na zájmy dítěte aj. (Holá, 2013, s. 90).

Druhým možným přístupem je tzv. terapeutický přístup. Model je zakotven v teorii rodinného systému, v úvahu bere i širší kontext rodiny. Z tohoto důvodu může být terapeutický přístup blízký mediátorům se vzděláním v psychologii a sociální práci. Princip sebeurčení klientů zde není striktně dodržován - záleží na funkčnosti páru nebo rodiny. Klíčovým indikátorem funkčnosti rodiny je kvalita komunikace a zacházení s problémy. Vysoce konfliktní rodiny mají slabou kontrolu emocí a problémy neumějí účinně řešit. S klesající úrovní funkčnosti rodiny je tedy jednání mediátora direktivnější a sebeurčení klientů není tak výrazné. Terapeutický přístup je vhodný tehdy, když mezi klienty existují emočně nabitě vztahy, které budou přetrvávat i po ukončení mediace (Holá, 2013, s. 90).

Dle Palazzoli et al. (In Holá, 2013, s. 91) je nejčastěji tento terapeutický přístup aplikován u rozvádějících se párů nebo v případech sporů v rodinném podnikání.

V přístupu k rodinné mediaci ke vztahu rodič a dítě vyvstává zajímavý rozdíl mezi přístupem racionálním a terapeutickým. Obvyklým racionálním přístupem vychází z pevného přesvědčení, že rodiče jsou nejlepšími znalci své rodiny a dětí a to je opravňuje k činění rozhodnutí. V kontrastu s tím zastánci terapeutického přístupu upozorňují na to, že zájmy a potřeby rodičů a dětí se mohou lišit či být v rozporu. Rozsah možného ohrožení dětí vlast-

ními rodiči stoupá s rostoucí úrovní dysfunkce rodiny (Benjamin, Irving In Holá, 2013, s. 91).

Dle Fishera (In Holá, 2013, s. 91) je odnoží terapeutického přístupu se zdůrazněním myšlenek sociálního konstruktivismu narativní model rodinné mediace.

V rámci terapeutického modelu rodinné mediace byl vyvinut tzv. sedmibodový rámec rodinné mediace vycházející z práce autorů Irvinga a Benjamina a představitelky kalifornské školy rodinné mediace Isoliny Ricci (Ricci In Holá 2013, s. 91). Používá se u rozvodové mediace. Jde o soubor stanovisek, na kterých se účastníci shodnou ještě před začátkem procesu řešení konfliktu. Vypadá následovně:

- rodičovství je sdílená zodpovědnost obou rodičů. Z množství přímé péče se nedají vyvozovat vlastnické nároky na děti,
- rodiče mají společný zájem – děti. Od důrazu na to, co chtějí rodiče, se pozornost rodičů přesouvá k potřebám dětí,
- děti nejsou zatahovány do rodičovského konfliktu, jsou respektovány přirozené generační hranice. Zásadní rozhodnutí ohledně rodiny dělají rodiče,
- jeden rodič neposuzuje výchovný styl druhého rodiče a nezasahuje do něj, zájmy dítěte však musí respektovat oba,
- oba rodiče staví zájmy dítěte před své vlastní,
- rodičovská a partnerská role jsou jasně odděleny. Jinak hrozí riziko, že partnerský konflikt zahltí rodičovskou roli a děti na to doplatí nedostatkem pozornosti nebo i péče rodičů,
- myšlenky a pocity s negativním obsahem spojené s manželstvím se nechávají vyprchat a nejsou ožiovány. Narušovaly by průběh mediace i následní vztahy.

Sedmibodový rámec je vlastně sociální konstrukt sdílený všemi účastníky mediace, jenž pomáhá uchopit problém rodiny tak, aby byl „mediovatelný“, a během procesu mediace vymezuje její hranice. Dále pak pomáhá minimalizovat riziko vyostření konfliktu během mediace a naopak zvyšuje šanci na spolupráci a dohodu klientů. Mediátor nicméně musí přesvědčit klienty o užitečnosti tohoto rámce, aby se rodinná mediace dala realizovat (Holá, 2013, s. 91 – 92).

Dalším z přístupů je transformativní přístup vycházející ze studia komunikace, z kognitivní a sociální psychologie. Zdůrazňuje dynamickou povahu konfliktů a změny v interakci při jejich zvládnutí. Mediace není omezena na vyřešení konkrétního problému, ale je zaměřena na zvýšení dovednosti zvládat náročné životní situace. Mediátor pomáhá klientům změnit způsob jejich interakce z negativní a destruktivní na pozitivní a konstruktivní. Zaměřuje se přitom na posílení vlastních možností klientů (Holá, 2013, 92).

Dle Holé (2013, s. 92) je preference konkrétního přístupu závislá především na výcviku mediátora.

Historie rodinné mediace

Zdroj mediace pochází z Kalifornie z roku 1939, kdy se při rozvodu rodičů řešil daný spor tzv. znovuusmíření. V roce 1980 se Kalifornie stala prvním státem, kde byla mediace nabídnuta rozvádějícím se rodičům s dětmi pro všechny spory a poté, co si rodiče uspořádali záležitosti týkající se dětí, mohli si podat žádost o rozvod k občanskému soudu. První privátní rodinné mediační centrum bylo založeno v roce 1974 v Atlantě advokátem, rozvodovým a rodinným poradcem O. J. Cooglerem, který vytvořil techniku mediátora na základě modelu mediace práce a sociálních věd (Šišková, s. 18 - 19).

Dle Holé (2011, s. 191) se v oblasti rodinných konfliktů mediace jako metoda jejich řešení etablovala. Mezinárodní společnost pro rodinné právo (International Society of Family Law, ISFL) byla založena v dubnu 1973 z iniciativy profesora Zeeva Falka na univerzitě v Birminghamu ve Velké Británii. K plnění svých úkolů pořádala ISFL v odstupe tří let světové odborné konference. Konference v roce 1982 v Cambridgi byla věnována tématu „Řešení rodinných konfliktů“.

3.3 Využití rodinné mediace v sociální oblasti

„Na několika vysokých školách v České republice se mediace učí jako jedna z metod sociální práce.“ (Šišková a Stöhrová In Matoušek a kol., 2013, s. 165).

Dle Holé (2003, s. 146) v praxi moderních společností se řešení sociálních problémů zabývají zejména sociální pracovníci. V rámci sítě nápomocných profesí hrají důležitou

zprostředkující a integrující úlohu. Teprve když se méně formální korektivní přístup rodiny a širšího přirozeného prostředí při řešení osobních problémů nemohou uplatnit, dochází k pokusům o jejich nahrazení formálnějšími prostředky. Zprostředkovanost sociální práce spočívá i v tom, že zprostředkovává a odráží převažující ideály ve společnosti.

Dle Bakaláře (2006, s. 101) klíčovou úlohu při zavádění rodinné mediace do praxe mohou sehrát orgány sociálně-právní ochrany dětí při obecních a městských úřadech. Určitá část rodičů se na tyto orgány obrací sama se žádostí o pomoc při řešení rodinných krizí, všechna soudní řízení týkající se nezletilých dětí se pak dějí za jejich účasti jako kolizního pracovníka dětí. Příslušné sociální pracovnice jsou tedy v rámci své pracovní činnosti s rodiči běžně ve styku a mohou je tak efektivně a cíleně informovat o možnosti využití mediační služby.

Je oprávněné vybavit sociální pracovníky „uměním mediace“, protože ono je především zprostředkování mezi systémy. Účelem služeb sociální práce je pomoci klientům vyrovnat se s nezměnitelnými problémy, omezit nebo odstranit problémy, které lze vyřešit, popř. přispět ke zlepšení situace tam, kde je možná úprava sociálních poměrů. Důraz je přitom kladen na sociální interakci a její změnu (Holá, 2003, s. 146).

Jako rodinní mediátoři pracují obvykle profesionálové z oblasti práva nebo duševního zdraví (psychologové, psychoterapeuti), sociální práce, pedagogiky, sociologie a příbuzných oborů. (Holá, 2013, s. 89).

Dle Bakaláře (2006, s. 99) se můžeme obrátit na autoritu, třeba soudní, která rozhodne za nás, avšak třeba nikoliv tak, jak jsme si představovali. Můžeme se také pokusit hledat smírné a kompromisní řešení. Každé přímé vyjednávání sporných stran je však vysoce náročné a ne vždy uskutečnitelné. K nejvíce emočně a citově náročným sporům patří ty rodinné, zejména rozvodové. I zde je však možné řešit je kultivovaným způsobem, za pomoci prostředníka – mediátora.

Od soudu odchází minimálně 50% párů nespokojeno. Podobný nebo jinak problematický výsledek přinášejí všechny metody řešení konfliktu, při nichž strany nekontrolují výsledek. Věcná nespokojenost ovšem plodí snahu výsledek revidovat, napadnout, nerespektovat. Proto je stabilita takových výsledků, dohod či řešení v průměru nižší. Dohody jsou při mediaci uzavírány svobodně a mediátor usiluje o to, aby proces neobsahoval žádné násilí. Pokud ovšem lidé na něčem svobodně a bez násilí dohodnou, zřejmě budou mít nejen málo

důvodů dohody napadat, ale budou také cítit větší potřebu uvést je do praxe, skutečně je realizovat (Plamínek, 2013, s. 56).

V zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v §12, odstavci 1, podle něhož může ve stanovených případech týkající se výchovy dítěte obecní úřad obce s rozšířenou působností uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského (např. i mediálního) zařízení (Holá, 2011, s. 166).

Sociální pracovník vykonává několik typů profesních rolí (např. pečovatel nebo poskytovatel služeb, manažer případu, personální manažer, učitel sociální adaptace atd.). Mediace by mohl vykonávat v rámci své role:

- poradce nebo terapeuta – kdy pomáhá klientovi získat náhled na své postoje, pocity a způsoby jednání s cílem napomoci jeho osobnímu růstu nebo adaptabilnějšímu jednání,
- zprostředkovatel služeb – kdy pomáhá klientovi získat kontakt s různými zdroji pomoci. Sociální pracovník zastává funkci diagnostika situace, odhadce dostupných zdrojů pomoci, informátora klienta, obhájce jeho potřeb a koordinátora osob účastnících se práce s klientem. Sociální pracovník zastává funkci zprostředkovatele komunikace (Holá, 2003, s. 147).

Holá (2003, s. 147) říká, že spojení sociální práce s mediací není jen teoretickou úvahou, svědčí i pojetí mediace jako prostředku sociální prevence, začleňování výuky mediace do osnov vysokoškolského studia sociální práce, výcvik sociálních pracovníků v základních mediačních dovednostech, pojmání mediace jako metody sociální práce, a především uplatňování sociální práce v justici, kde je mediace jednou z hlavních forem intervence sociálního pracovníka.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem empirického výzkumu bylo zjištění, zda ve Zlínském kraji využívají sociální pracovníci práci mediátora.

Dílčími cíli bylo vyhodnotit, zda využívají sociální pracovníci ve Zlínském kraji při řešení rodinných konfliktů mediační techniky, zda by podle sociálních pracovníků měla být mediace součástí sociální práce, jak dle sociálních pracovníků vnímají klienti mediaci, zda by měli sociální pracovníci zájem si osvojit nebo vylepšit mediační techniky, se kterými problémy se nejčastěji sociální pracovníci setkávají v rodinném konfliktu a zda doporučují svým klientům v případě rozvodu mediaci jako možnost rychlejšího vyjednávání podmínek pro vypořádání.

4.2 Výzkumné cíle a hypotézy

Hlavní výzkumný cíl

1. Využívají sociální pracovníci ve Zlínském kraji mediátora?

- H1.1 Předpokládáme, že mediaci ve státní organizaci využívají sociální pracovníci častěji než v neziskové organizaci.

Dílčí cíle a hypotézy

2. Využívají sociální pracovníci ve Zlínském kraji při řešení rodinných konfliktů mediační techniky?

- H2.1 Předpokládáme, že sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda se domnívají, že by rodinný mediátor měl mít specifické dovednosti oproti mediátorovi v nerodinných věcech.
- H2.2 Předpokládáme, že počet sociálních pracovníků provádějící mediaci ve státní organizaci a sociálních pracovníků provádějící mediaci v neziskové organizaci se liší.

- H2.3 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda mají ve svém okolí mediační centrum.
- H2.4 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda prodělali výcvik v mediačních technikách.

3. Měla by být mediace dle sociálních pracovníků součástí sociální práce?

- H3.1 Předpokládáme, že sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda se domnívají, že by mediace měla být součástí sociální práce.
- H3.2 Předpokládáme, že sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v názoru, že by mediace měla být zahrnuta v základním vzdělání sociálního pracovníka.

4. Jak dle sociálních pracovníků vnímají klienti mediaci?

- H4.1 Předpokládáme že, klienti sociálních pracovníků ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v povědomosti o mediaci.
- H4.2 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda doporučují mediaci.

5. Měli by sociální pracovníci zájem si osvojit nebo vylepšit mediační techniky?

- H5.1 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda by měli zájem si mediační techniky více osvojit.

6. Se kterými problémy se nejčastěji sociální pracovníci setkávají v rodinném konfliktu?

- H6.1 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, jaké těžkosti řeší s klienty.

7. Doporučují sociální pracovníci svým klientům v případě rozvodu mediaci jako možnost rychlejšího vyjednání podmínek pro vypořádání styku s dětmi?

- H7.1 Sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda doporučují v rámci sporného rozvodu a porozvodového vypořádání mediaci.

4.3 Pojetí výzkumu

Cílem předkládané práce bylo zjištění, zda využívají sociální pracovníci ve Zlínském kraji mediátora. Vzhledem k povaze hlavního i dílčích výzkumných problémů, vycházejících ze stanoveného cíle, jsme zvolili kvalitativní druh výzkumu. Metodou sběru výzkumných dat byl zvolen dotazník.

4.4 Techniky výzkumu

Před započítím samotného výzkumu byl proveden předvýzkum, který je v podstatě modelem vlastního výzkumu provedeného na malém vzorku osob (Chráska, 2007, s. 26).

Jeho hlavní úlohou bylo zjištění případných nedostatků a hlavně možné nesrozumitelnosti otázek, které by mohli vést k chybnému či nepřesnému vyplnění.

Vzorové dotazníky byly distribuovány mezi šest respondentů vyrovnané tak, aby tři byly ze státní organizace a tři z neziskové organizace. Předvýzkum nám ukázal na nedostatky ve formulaci otázek. Proto byly některé otázky přeformulovány a některé doplněny o upřesňující informace. První upřesnění se týkalo otázky číslo 6. Které konflikty v rámci rodiny klienti nejčastěji řeší. Do této otázky byla ještě přidána odpověď: svěřením dítěte do péče před a po rozvodu, neboť ani jedna z nabízených odpovědí neobsahovala tuto možnost. Otázka byla ještě rozšířena o možnost označit více odpovědí. Další otázkou, která potřebovala úpravu, byla otázka číslo 10, kdy z původně nabízených odpovědí: ano, ne, nevím, byly odpovědi přeformulovány na ano, ne, zatím jsem neměl/a příležitost mediaci nabídnout. Poslední nabízená odpověď byla vytvořena záměrně pro sociální pracovníky,

kteří jsou v organizaci kratší dobu a jsou v době zaškolování. U otázek 13 a 14 bylo v otázkách upřesněno, že se to týká sporného rozvodu, kdy klienti řeší důležité životní otázky.

Jak již bylo výše uvedeno, výzkum byl založen na dotazníkovém šetření. Respondentům byly nejprve předloženy otázky týkající se základních informací, jako je pohlaví, kolik let pracuje na pozici sociálního pracovníka a v jaké pracuje organizaci. V druhé části byly uzavřené i otevřené otázky zaměřené na zjištění postojů k mediaci a názorů na mediaci jako metody sociální práce. Další otázky se týkali konfliktů v rodinách, na povědomí o mediaci a doporučování mediace. Poslední otázka byla otevřená a vztahovala se k definování mediace.

Charakteristika výzkumného vzorku

Při zmapování využívání mediace v oblasti sociální práce bylo třeba vymezit základní soubor, který byl tvořen sociálními pracovníky ve Zlínském kraji. Výběrový soubor jsme zvolili z časových a nákladových hledisek dostupným výběrem a tvořili ho sociální pracovníci ze státních nebo neziskových organizací. Organizace byly vyhledávány pomocí internetu, dále díky pomoci brožury Průvodce sociální a navazujícími službami ve Zlíně.

Bylo použito techniky „sněhové koule“ – tzn. nabalování. To vedlo k získání dostatečného množství respondentů. V případě nedostatečného počtu vyplněných dotazníků od některých neziskových organizací, jsme volili telefonický kontakt s odpovědnou osobou v organizaci a poprosili o vyplnění. Většinou se nám po telefonickém hovoru dotazníky vrátily zpět vyplněné.

Realizace výzkumu

Šetření probíhalo:	15. 1. 2014 – 18. 2. 2014
Počet oslovených organizací:	56
Počet otázek:	15
Počet rozšiřujících otázek:	3
Průměrná doba vyplňování:	5:10 minut.

Není udána návratnost dotazníků, neboť při rozesílání dotazníků s poznámkou prosby o předání dotazníků i kolegům, kteří dále pracují v organizaci, nebylo možné toto číslo reálně udat. Převážná část dotazníků byla poslána zpět na mail, ze kterého původně odešel. Některé dotazníky jsme obdrželi vyplněné ve vytištěné formě. Nebyl použit žádný internetový server, neboť jsme se obávali zkreslení informací a chtěli jsme údaje jen od sociálních pracovníků ze Zlínského kraje a od pracovníků, kteří se zabývají rodinou a řešení těžkostí v rodinách. Tyto dvě kritéria nás odradili od použití jiného způsobu rozeslání, než jaký byl zvolen.

Po ukončení dotazníkové šetření byla data z dotazníků sečtena čárkovou metodou, dále exportována do programu Excel, kde byla vyhodnocena. Ke každé otázce byl vytvořen graf a tabulka s četností. Dále byly výsledky vyhodnoceny a zpracovány a na jejich základě vyvozeny závěry.

4.5 Vyhodnocení výzkumu

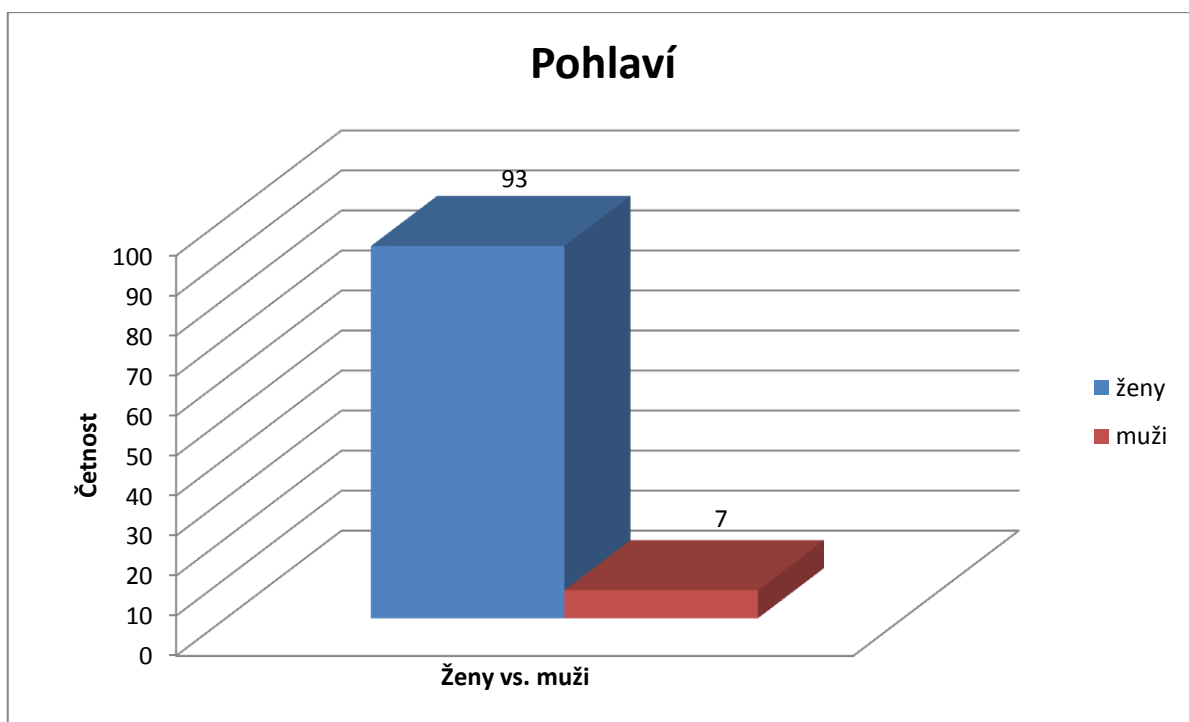
Data získaná dotazníkovým šetřením byla přehledně zapsána do tabulky v programu Microsoft Excel. Data byla dále statisticky zpracována pomocí statistické metody pro analýzu nominálních dat testem nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku nebo testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Dále jsme vypočítali relativní četnosti a u otázky na délku pracovní pozice, také aritmetický průměr. Všechny všeobecné hypotézy jsou doplněné o sloupcové grafy, které přehledně znázorňují odpovědi ve státní a neziskové organizaci. Vyhodnocení celého výzkumu, který byl proveden dotazníkovým šetřením, jsme rozdělili do dvou hlavních částí. První část se týká otázek zjišťujících základní informace o respondentech a druhá část se věnuje společně se statistickými testy vyhodnocením vztahů vedoucích k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. Poslední část je shrnutí zjištěných výsledků a doporučení pro praxi.

Základní údaje o respondentech

Otázky 1-3 v dotazníku se týkají základních údajů o zkoumaných osobách. První otázka se dotazuje na pohlaví, kde jsme zjišťovali procentuální zastoupení mužů a žen. Druhou otázkou jsme zjišťovali, kolik let pracuje na pozici sociálního pracovníka a třetí otázka se týkala toho, zda sociální pracovník pracuje v organizaci státní nebo neziskové.

Otázka č. 1

První otázkou jsme zjišťovali procentuální zastoupení mužského a ženského pohlaví ve výzkumu. Ze sloupcového grafu rozložení respondentů dle pohlaví lze usoudit, že zastoupení žen bylo 93 % a zastoupení mužů pouhých 7%.

Graf 1 Rozložení respondentů podle pohlaví.

Otázka č. 2

Ve druhé otázce jsme se respondentů ptali na délku pracovního poměru v pozici sociálního pracovníka. Vzhledem k tomu, že otázka, která se dotazovala na délku pracovní pozice sociálního pracovníka, byla otevřená a sociální pracovník mohl délku pracovní pozice vypsát, bylo potřeba udělat kategorie. Získaná data byla rozdělena do 4 skupin odvíjejících se od délky pracovní pozice. Následně poté jsme vytvořili tabulku s četnostmi a graf.

Nejpočetnější skupinou, která odpověděla na dotazník, byli sociální pracovníci pracující v organizaci do 1 roku až 4 roky. Z celkového počtu 100 respondentů to bylo celkem 61%. Nejdéle pracující sociální pracovník, který nám odpověděl na dotazník, je na pozici 22 let. Celkem 9 sociálních pracovníků je na pozici kratší dobu než jeden rok. Průměrná pracovní délka na pozici sociálního pracovníka je 4,5 let.

Pozice sociálního pracovníka - roky	Četnost	Relativní četnost	Kumulativní četnost
do 1 - 4	61	0,610	61
5 -9	24	0,240	85
10 - 14	6	0,060	91
15 a více	9	0,090	100
	Σ 100	1,000	

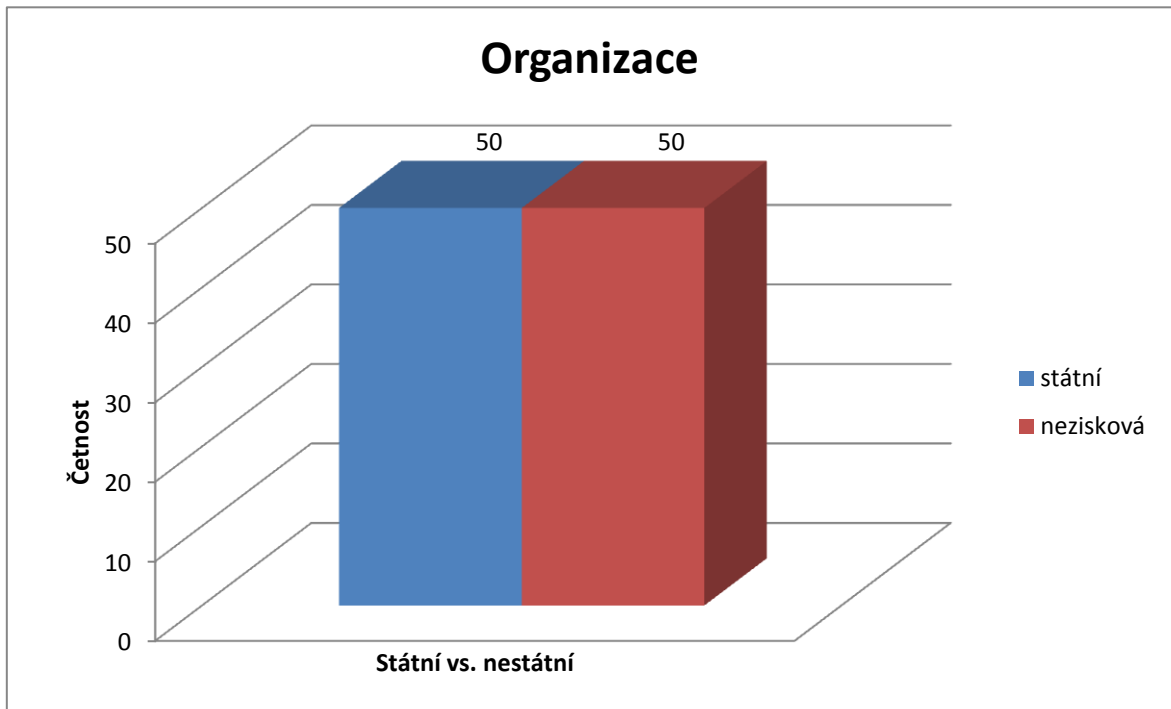
Tabulka 1 Délka pracovní doby na pozici sociálního pracovníka.

Graf 2 Pracovní délka na pozici sociálního pracovníka.

Otázka č. 3

Třetí otázka měla za cíl zjistit, zda sociální pracovník pochází ze státní, neziskové nebo jiné organizace. V odpovědích nebyla ani jednou zaškrtnutá a vyplněná odpověď „jiné“. K dosažení rovnoměrného zastoupení bylo ještě zapotřebí oslovení několika dalších organizací tak, aby počet organizací byl rovnoměrně zastoupen tj. 50% státní organizace a 50% nezisková organizace. Tyto dvě sféry byly v celém výzkumu porovnávány, neboť jsme se domnívali, že zde mohou být např. jiné názory, jiná pracovní náplň apod.

Graf 3 Organizace.

Interpretace výzkumu

K posouzení vztahů mezi proměnnými a verifikaci hypotéz bylo provedeno třídění dat. Podle získaných dat, jsme zvolili vhodnou metodu k výzkumu. Všechny data jsou interpretovány se spolehlivostí 95%, to znamená na hladině významnosti $\alpha = 0,05$, která určuje pravděpodobnost omylu při odmítání nulové hypotézy

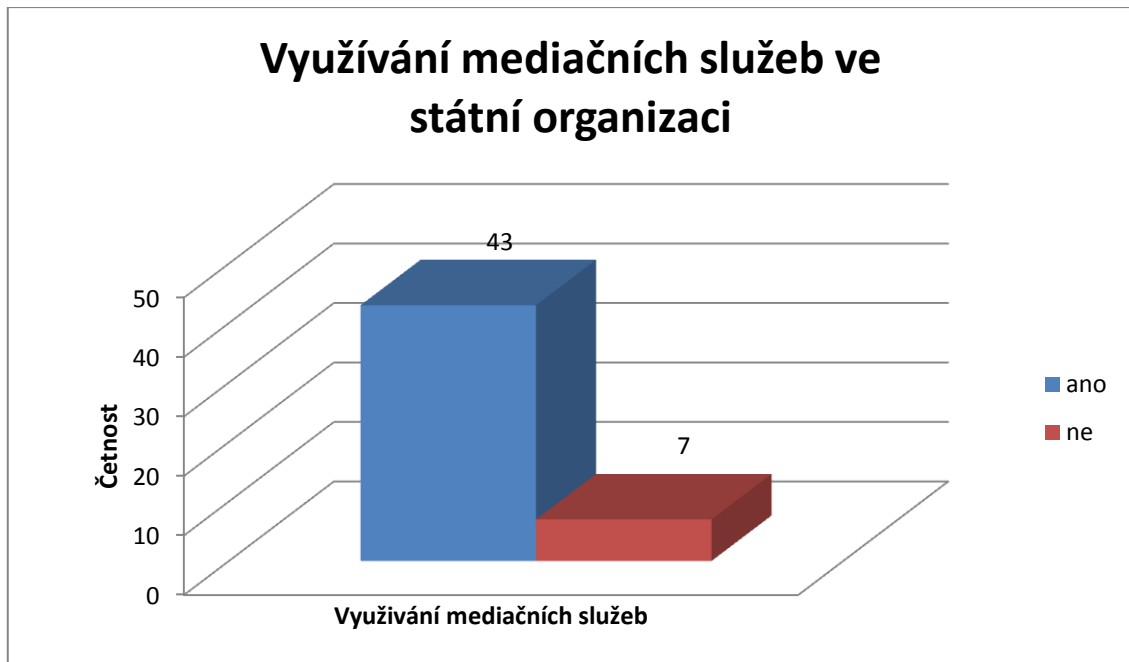
1. Využívají sociální pracovníci ve Zlínském kraji mediátora?

- H1.1 Předpokládáme, že mediaci ve státní organizaci využívají sociální pracovníci častěji než v neziskové organizaci.

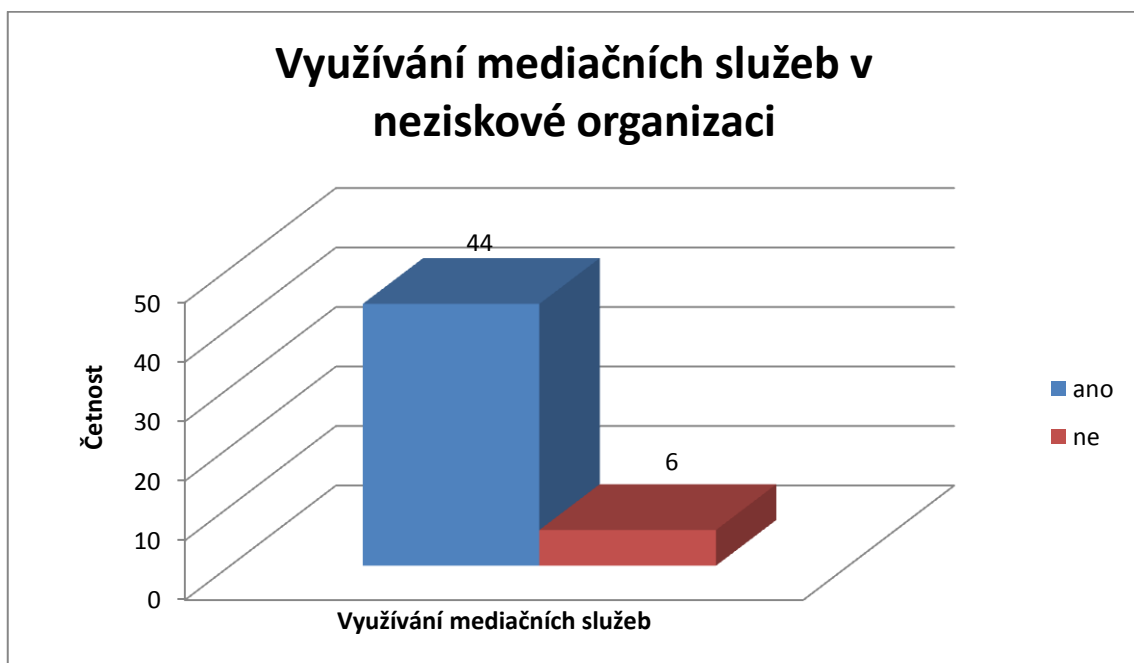
Jako první byla provedena analýza otázky číslo 7, v níž měli respondenti odpovědět, zda využívají ke své práci mediačních technik. Proměnná v téhle hypotéze se zabývala *využíváním mediačních technik* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná.

Relativní četnost využívání mediačních služeb je celkem 87% a 13% odpovědí bylo, že nevyžívají mediačních služeb. Četnost využívání mediačních služeb je skoro stejná jak u

státních organizací nebo neziskových organizací. Výzkum Šobáňové uveřejněný v knize Holé a kol. (2013, s. 137) popisuje možnost využívání mediace. Uvádí že, využívání mediace se může lišit dle místa, kde sociální pracovníci pracují. Sociální pracovníci z městských úřadů upřednostňují způsob propojení prostřednictvím spolupráce dvou institucí, zatímco sociální pracovníci neziskových organizací spíše preferují možnost poskytování mediace přímo v organizaci.

Graf 4 Využívání mediačních služeb ve státních organizacích.

Graf 5 Využívání mediačních služeb v neziskových organizacích.

H_0 Sociální pracovníci ve státní organizaci i v neziskové organizaci používají mediaci stejně často.

H_A Sociální pracovníci ve státní organizaci a v neziskové organizaci nepoužívají mediaci stejně často.

Tabulka č. 2 Mediace : organizace

	ano	ne	Σ
státní	43	7	50
neziskové	44	6	50
Σ	87	13	100

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku.

Protože čtyřpolní kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 0,088$. Zjistíme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 0,088$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Můžeme potvrdit, že mediaci využívají stejně jak pracovníci ve státní organizaci tak v neziskové organizaci.

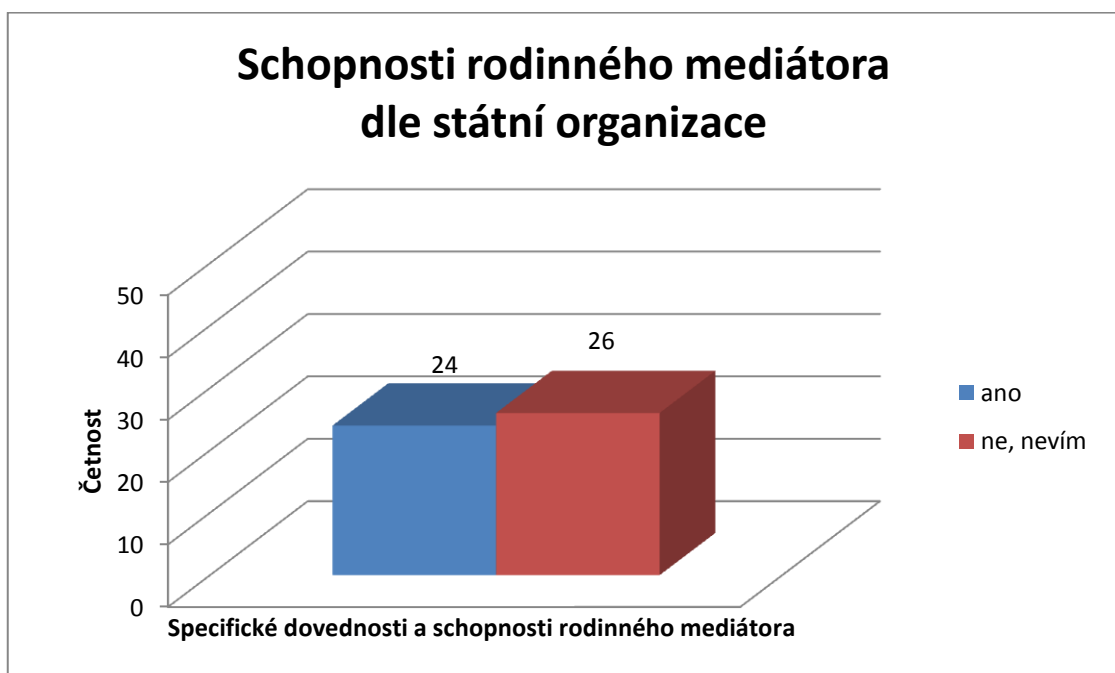
2. Využívají sociální pracovníci ve Zlínském kraji při řešení rodinných konfliktů mediační techniky?

K této dílčí otázce se vztahují všeobecné hypotézy H2.1, H2.2, H2.3, H2.4, které podrobně analyzují, zda sociální pracovníci prodělali výcvik v mediačních technikách a kolik z nich je aktivních mediátorů. Zda se domnívají, že by měl mít mediátor specifické dovednosti oproti mediátorovi v nerodinných věcech a jestli mají ve svém okolí mediační centrum.

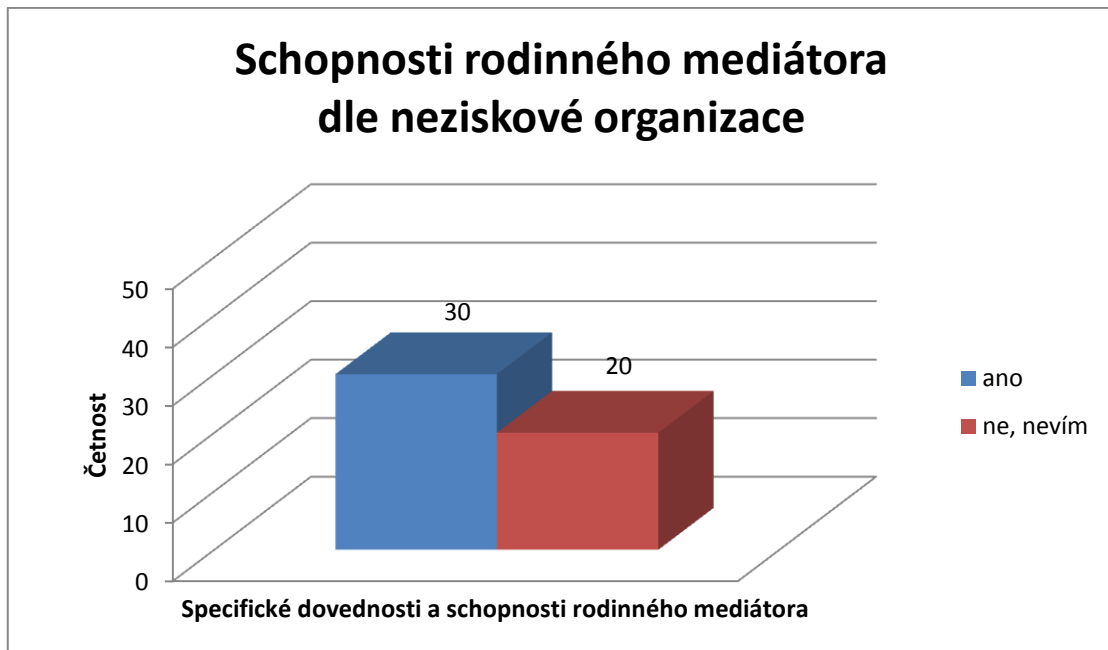
- H2.1 Předpokládáme, že sociální pracovníci ve státním sektoru a sociální pracovníci v neziskovém sektoru se liší v tom, že se domnívají, že by rodinný mediátor měl mít specifické dovednosti oproti mediátorovi v nerodinných věcech.

Otázkou číslo 5 jsme zjišťovali, zda by rodinný mediátor měl mít specifické dovednosti a schopnosti oproti mediátorovi v nerodinných věcech. Proměnná je u této hypotézy: *rodinný mediátor by měl mít specifické dovednosti a schopnosti* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná. Relativní odpověď všech respondentů „ano“ zvolilo celkem 54% a odpověď „ne nebo nevím“ zvolilo celkem 46%.

Dle výzkumu Šobáňové uveřejněné v knize Holé (2013, s. 137) je oblast rodinných vztahů považována za nejsložitější a podle dotazovaných sociálních pracovníků je nutné při práci v této oblasti mít širší znalosti i z oblasti psychologie proto, aby při rodinné mediaci nedošlo k nevratnému narušení rodinných vztahů. Oblast rodinné mediaci je považována za nejsložitější pro křehkost a komplikovanost vztahů, které v rodině jsou.

Graf 6 Schopnosti rodinné mediátora dle státní organizace.

Graf 7 Schopnosti rodinné mediátora dle státní organizace.

H₀ Sociální pracovníci ze státní organizace a sociální pracovníci z neziskové organizace se shodují v tom, že by mediátor v rodinných věcech měl mít specifické dovednosti.

H_A Sociální pracovníci ze státní organizace a sociální pracovníci z neziskové organizace se liší v názoru na to, že by mediátor v rodinných věcech měl mít specifické dovednosti.

Tabulka 3 Dovednosti a schopnosti rodinného mediátora : organizace

	ano	ne, nevím	Σ
státní	24	26	50
neziskové	30	20	50
Σ	54	46	100

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku.

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 1,449$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 1,449$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Není žádný statistický rozdíl mezi sociálními pracovníky ze státní organizace a sociálními pracovníky z neziskové organizace.

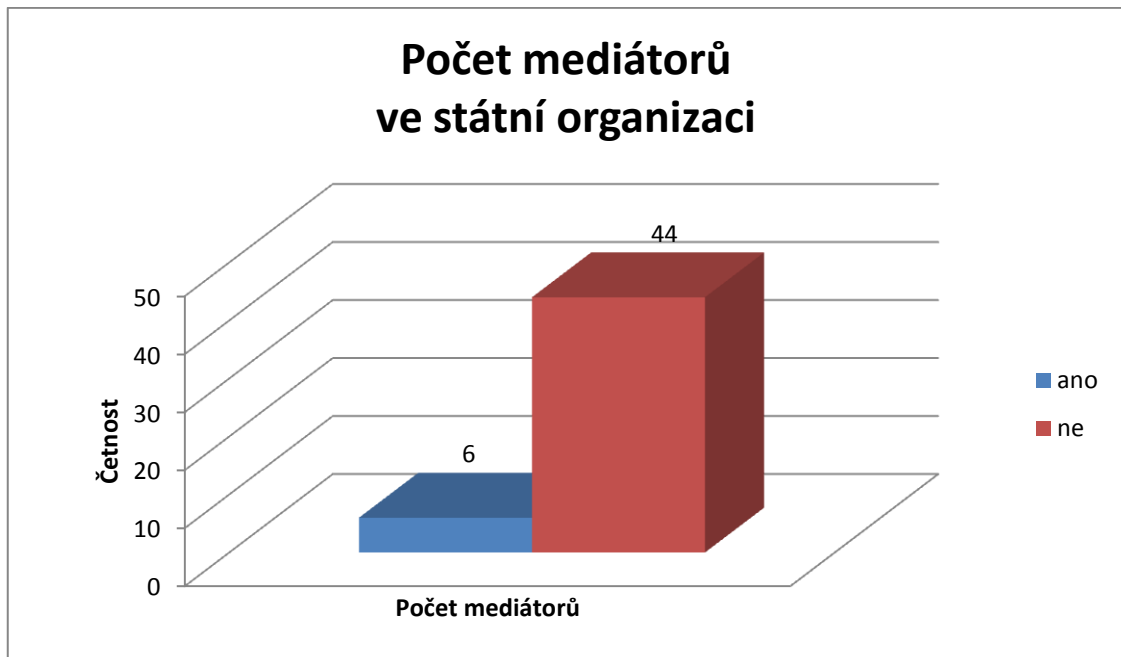
- H2.2 Předpokládáme, že počet sociálních pracovníků provádějící mediaci ve státní organizaci a sociálních pracovníků provádějící mediaci v neziskové organizaci se liší.

Otázkou číslo 12 jsme analyzovali počet sociálních pracovníků, kteří plně využívají ke své práci mediaci. Myslíme tím sociální pracovníky, kteří prodělali školení mediace, mají zkoušku z mediace nebo státní zkoušku z mediace. Proměnná v této hypotéze zní, *kolik je aktivních mediátorů mezi sociálními pracovníky* – (závisle proměnná) - kategoriální proměnná.

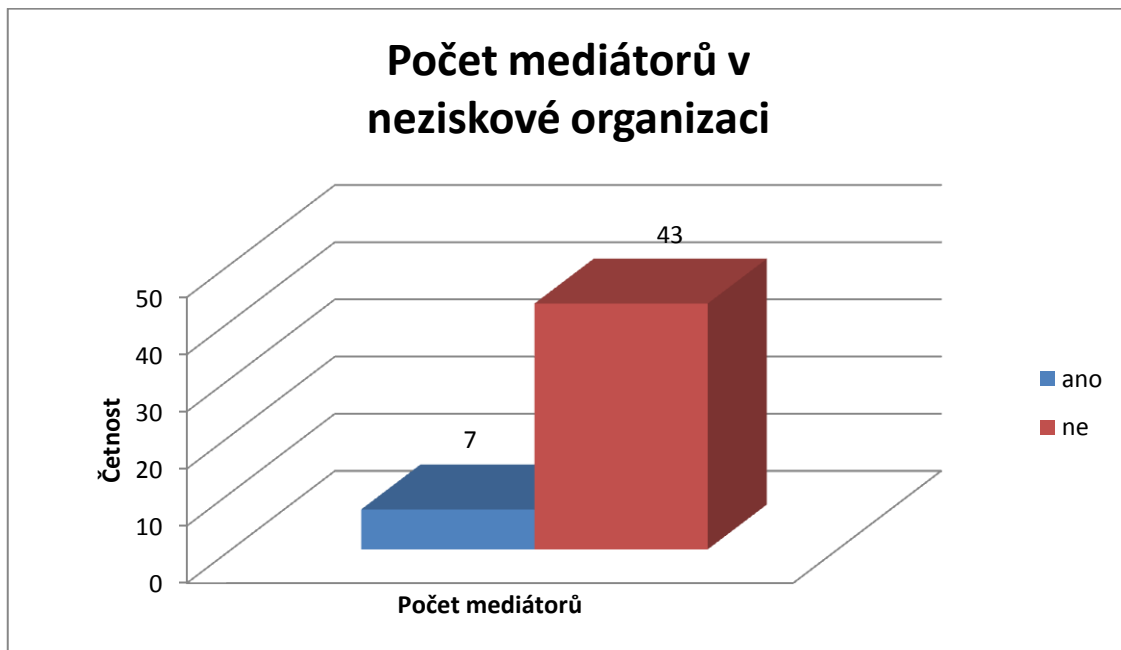
Dle počtu mediátorů uvedených v bakalářské práci Moniky Kašparové, obhájené v roce 2012 na fakultě univerzity Palackého v Olomouci, ústavu pedagogiky a sociálních studií, a našeho výzkumu, se počet „aktivních“ mediátorů za dva roky téměř zdvojnásobil.

Zvýšený počet sociálních pracovníků, využívajících mediaci může být známkou také toho, že od roku 2012 je zákon o mediaci, nebo aktivním nabízením kurzů pro sociální pracovníky v oblasti mediace. Kurzy nabízí například Educo centrum s.r.o. Asociace mediátorů ČR apod.

Celkové procento sociálních pracovníků, kteří využívají mediaci je pouhých 13%.

Graf 8 Aktivní mediátor ve státní organizaci.

Graf 9 Aktivní mediátor v neziskové organizaci.

H₀ Počet mediátorů mezi sociálními pracovníky ve státní organizaci a mezi sociálními pracovníky v neziskové organizaci je stejný.

H_A Počet mediátorů mezi sociálními pracovníky ve státní organizaci a mezi sociálními pracovníky v neziskové organizaci je rozdílný.

Tabulka 4 Aktivní mediátor : organizace

	ano	ne	Σ
státní	6	44	50
neziskové	7	43	50
Σ	13	87	100

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku.

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

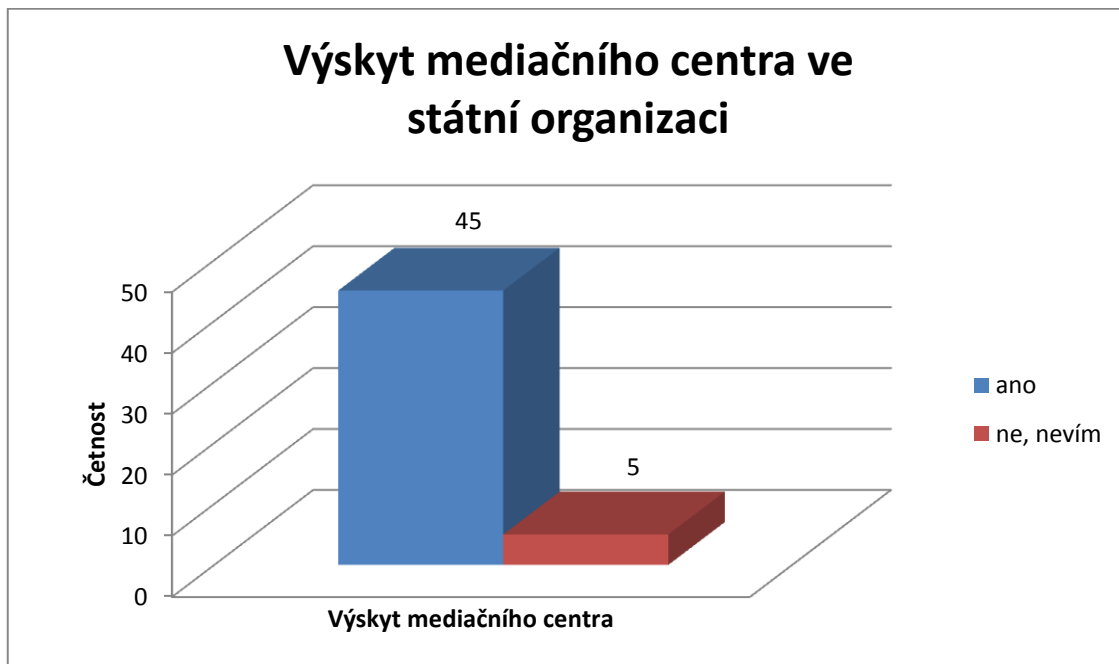
Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 0,088$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 0,088$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Není žádný statistický rozdíl mezi počtem aktivních mediátorů pracujících ve státní nebo neziskové organizaci.

- H2.3 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda mají ve svém okolí mediační centrum.

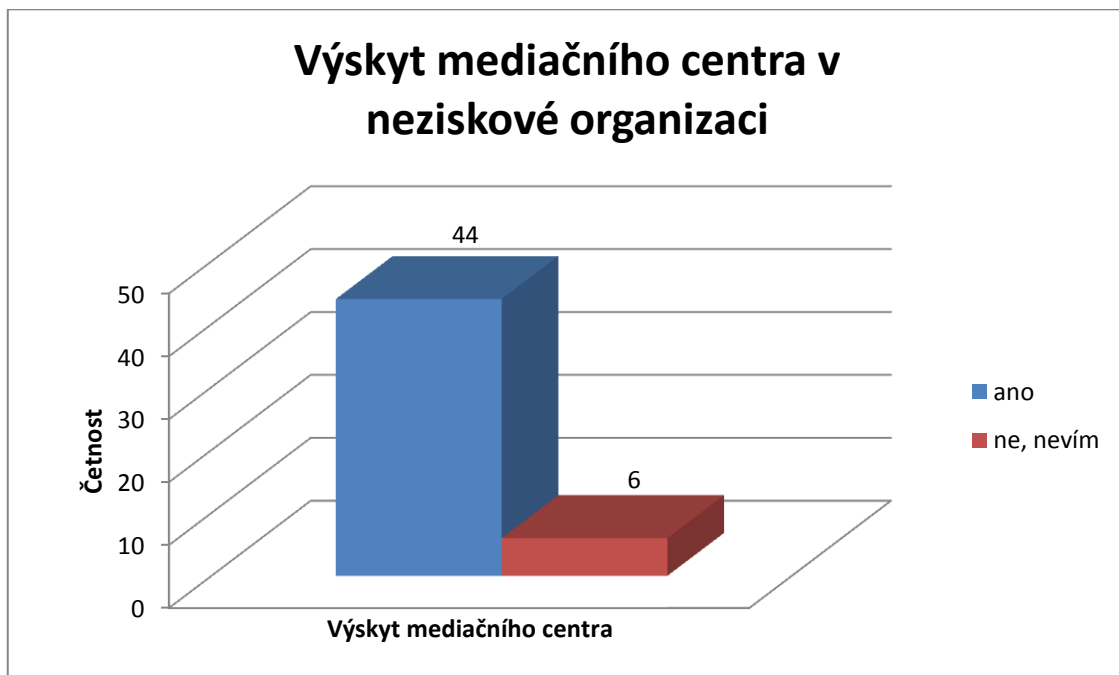
Otázkou č. 13 jsme se ptali, zda mají sociální pracovníci ze státní organizace a sociální pracovníci z neziskové organizace ve svém okolí mediační centrum nebo mediátora. Proměnnou v této hypotéze bylo *povědomí o mediačním centru* – (závisle proměnná) – kategoriální proměnná. Relativní odpověď všech respondentů „ano“ zvolilo celkem 89% a odpověď „ne nebo nevím“ zvolilo celkem 11%. Odpověď nevím byla zařazen pro sociální pracovníky, kteří pracují na pozici krátkou dobu, neakceptují mediaci pro svou práci nebo mediaci nepovažují za součást sociální práce.

Znalost o umístění mediačního centra nebo mediátora dle Novákové, Holé (In Holá, 2013, s. 152) by pro sociálního pracovníka pracujícího s rodinou mělo být nezbytností. Dle paragrafu 12 odstavec 1 zákon o sociálně-právní ochraně dětí může obecní úřad obce s rozšířenou působností uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud rodiče:

- Nezajistili dítěti odbornou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad takovou pomoc dítěti předtím doporučil,
- nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem.

Graf 10 Výskyt mediačního centra ve státní organizaci.

Graf 11 Výskyt mediačního centra v neziskové organizaci.

H_0 O mediačním centru ve svém okolí mají stejné povědomí sociální pracovníci pracující ve státní organizaci i sociální pracovníci pracující v neziskové organizaci.

H_A O mediačním centru ve svém okolí nemají stejné povědomí sociální pracovníci pracující ve státní organizaci a sociální pracovníci pracující v neziskové organizaci.

Tabulka 5 Mediační centrum : organizace

	ano	ne, nevím	Σ
státní	45	5	50
neziskové	44	6	50
Σ	89	11	100

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu.

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

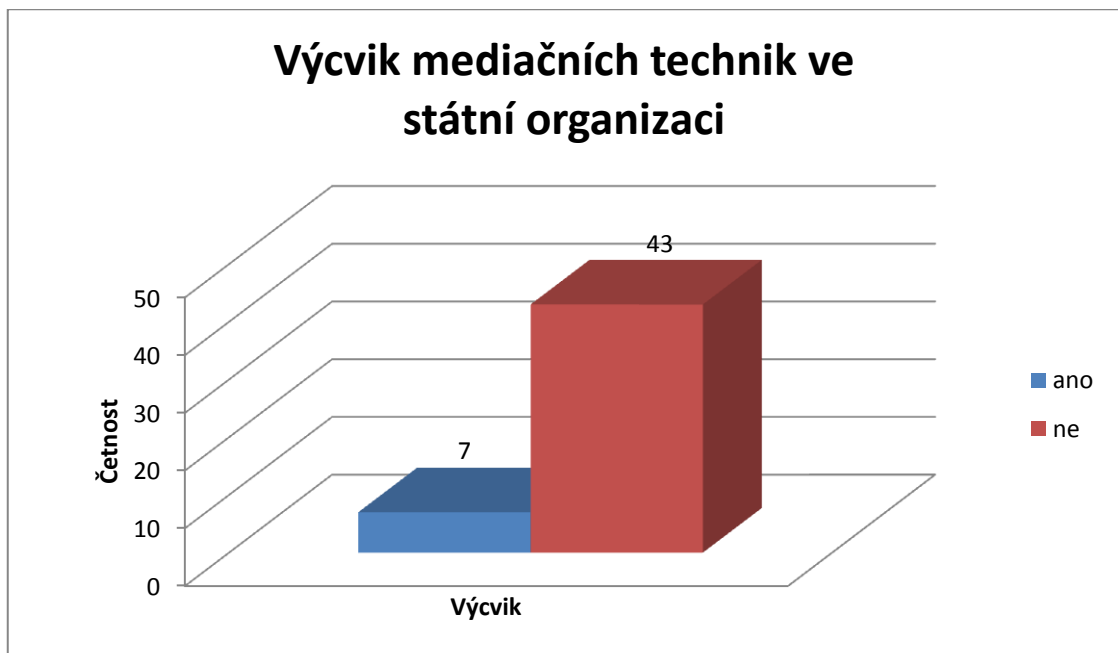
Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 0,102$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 0,102$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Není statisticky významný rozdíl povědomí o umístění mediačního centra.

- H2.4 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda prodělali výcvik v mediačních technikách.

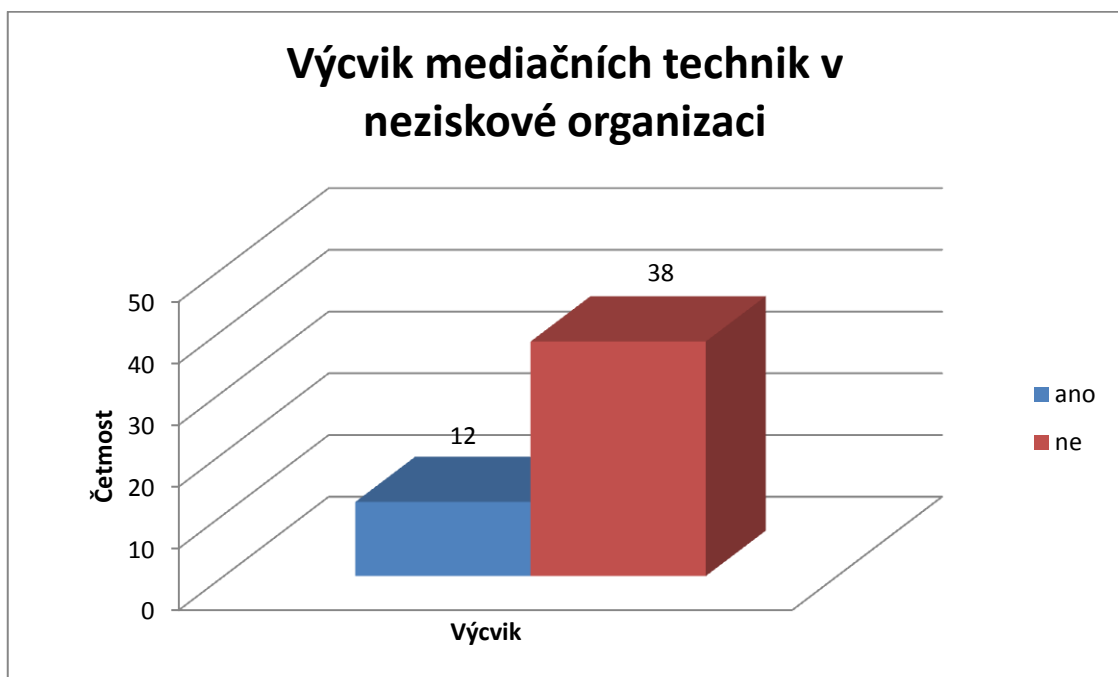
Otázkou číslo 8 jsme se snažili analyzovat, kolik sociálních pracovníků prodělalo výcvik v mediačních technikách. Proměnnou u této hypotézy je, zda sociální pracovníci *prodělali výcvik v mediačních technikách* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná.

Relativní četnost odpovědí „ano“ bylo celkem 19% a relativní četnost odpovědí „ne“ bylo 81%. V předešlé hypotéze „kolik je aktivních mediátorů“ jsme zjistili, že aktivních

mediátorů je celkem 13%, tzn., že ne všichni proškolení sociální pracovníci aktivně používají mediaci k řešení těžkostí s klienty.

Graf 12 Výcvik mediačních technik ve státní organizaci.

Graf 13 Výcvik mediačních technik v neziskové organizaci.

H_0 Počet sociálních pracovníků vycvičených v mediačních technikách se u státních a neziskových organizací neliší.

H_A Počet sociálních pracovníků vycvičených v mediačních technikách se u státních a neziskových organizací liší.

Tabulka 6 Výcvik mediace : organizace

	ano	ne	Σ
státní	7	43	50
neziskové	12	38	50
Σ	19	81	100

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

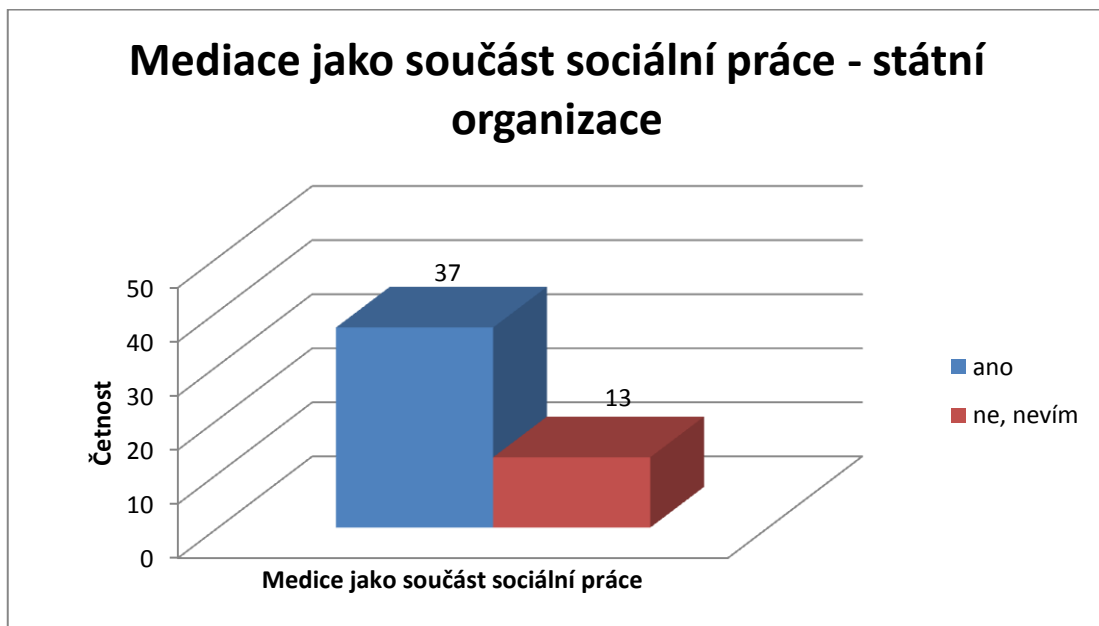
Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 1,624$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 1,624$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a odmítáme alternativní hypotézu. Není žádný statistický rozdíl mezi výcvikem v mediaci u státních nebo neziskových organizací.

3. Měla by být mediace dle sociálních pracovníků součástí sociální práce?

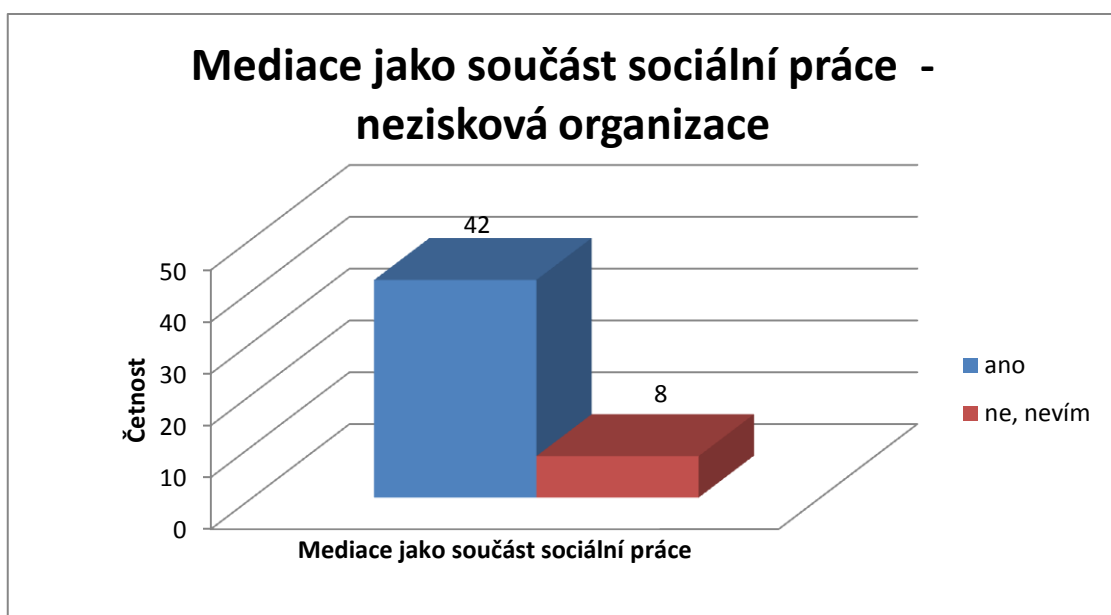
- H3.1 Předpokládáme, že sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda se domnívají, že by mediace měla být součástí sociální práce.

Otázkou číslo 4 jsme zjišťovali, zda by mediace měla být dle sociálních pracovníků ve státní organizaci a dle sociálních pracovníků v neziskové organizaci součástí sociální práce. Proměnná v této hypotéze je, že *mediace je součástí sociální práce* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná.

V kapitole 3.3 s názvem Využití rodinné mediace v sociální oblasti popisujeme, že zavést mediaci do praxe dle Bakaláře (2006, s. 101) mohou především orgány sociálně-právní ochrany dětí. Určitá část rodičů se na tyto orgány obrací sama se žádostí o pomoc při řešení rodinných krizí. Příslušné sociální pracovníce mohou, v rámci své pracovní činnosti s rodiči, běžně vyžít ve styku a mohou je efektivně a cíleně informovat o možnosti využití mediační služby. Že by měla být mediace součástí sociální práce, se domnívá celkem 79%. Že by neměla být součástí sociální práce, zvolilo celkem 21%. Větší četnost odpovědí „ano“ jsme zaznamenali u neziskových organizací.

Graf 14 Mediace jako součást sociální práce ve státní organizaci.

Graf 15 Mediace jako součást sociální práce v neziskové organizaci.

H_0 Sociální pracovníci ze státní organizace a sociální pracovníci z neziskové organizace se shodují v názoru, že by mediace měla být součástí sociální práce.

H_A Sociální pracovníci ze státní organizace a sociální pracovníci z neziskové organizace se liší v názoru, že by mediace měla být součástí sociální práce.

Tabulka 7 Mediace jako součást sociální práce : organizace

	ano	ne, nevím	Σ
státní	37	13	50
neziskové	42	8	50
Σ	79	21	100

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku.

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 1,507$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 1,507$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Můžeme potvrdit, že sociální pracovníci ve státních organizacích a sociální pracovníci v neziskových organizacích se shodují v tom, že by mediace měla být součástí sociální práce.

- H3.2 Předpokládáme, že sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v názoru, že by mediace měla být zahrnuta v základním vzdělání sociálního pracovníka.

Doplňující otázka k otázce číslo čtyři, byla určena pro ty respondenty, kteří odpověděli „ano“ a byla určena pro bližší a hlubší definování odpovědi. Proměnné u této hypotézy můžeme stanovit že, mediace by měla *součástí základního vzdělání sociálního pracovníka* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná.

Dle výzkumu Šobáňové (In Holá, 2012, s. 47) mediace a sociální práce má mnoho společného, někteří autoři dokonce roli sociálního pracovníka podmiňují mediačními doved-

nostmi. Mediace je hodnotným způsobem řešení konfliktů a je v sociální práci využitelná, ne-li dokonce potřebná.

Relativní odpověď „ano“ zvolilo celkem 62%, a odpověď „ne“ zvolilo celkem 38% z celkového počtu odpovědí v předchozí otázce.

Graf 16 Mediace jakou součást základního vzdělání sociálního pracovníka ve státní organizaci.

Graf 17 Mediace jakou součást základního vzdělání sociálního pracovníka v neziskové organizaci.

H₀ Sociální pracovníci ze státní organizace a sociální pracovníci z neziskové organizace se shodují v názoru, že by mediace měla být zahrnuta v základním vzdělání sociálního pracovníka.

H_A Sociální pracovníci ze státní organizace a sociální pracovníci z neziskové organizace se liší v názoru, že by mediace měla být zahrnuta v základním vzdělání sociálního pracovníka.

Tabulka 8 Mediace jako součást základního vzdělání : organizace

	ano	ne, nevím	Σ
státní	23	14	37
neziskové	26	16	30
Σ	49	30	67

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku.

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

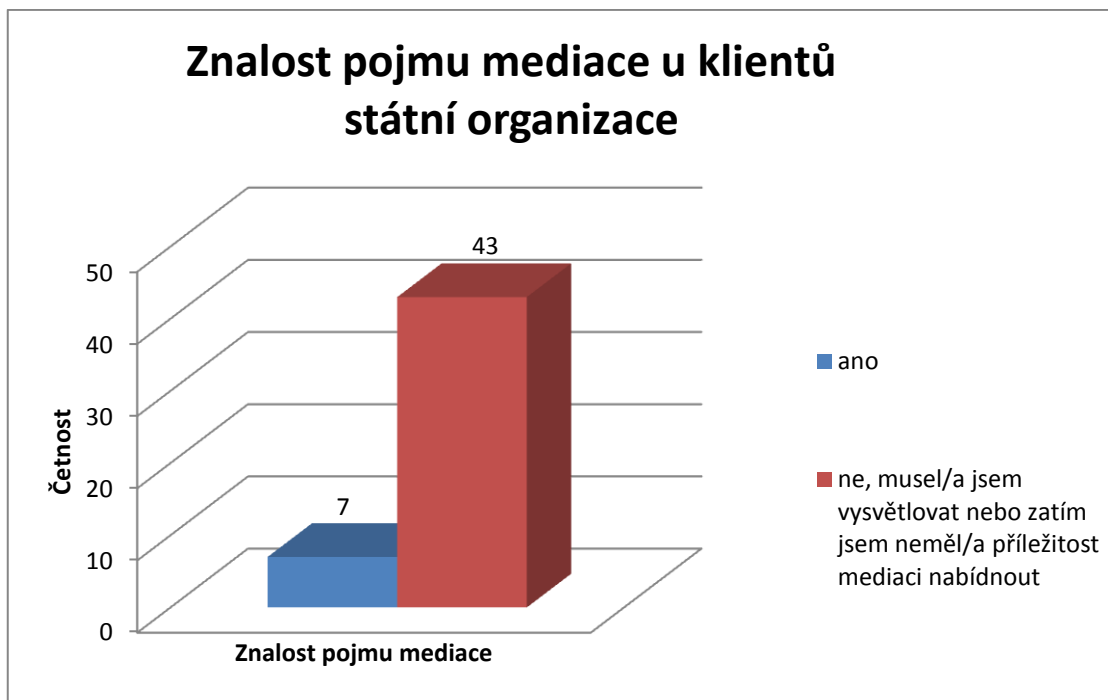
Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 0,0006$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 0,0006$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Můžeme potvrdit, že sociální pracovníci ve státních organizacích a sociální pracovníci v neziskových organizacích se shodují v tom, že by mediace měla být součástí základního vzdělání sociálního pracovníka.

4. Jak dle sociálních pracovníků vnímají klienti mediaci?

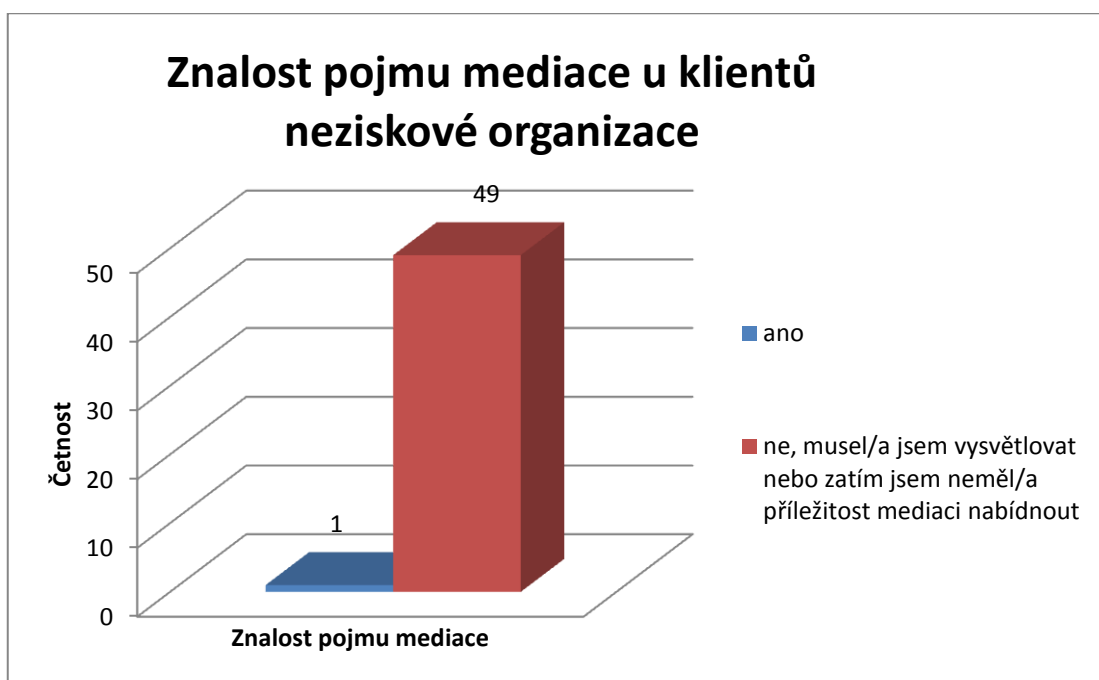
- H4.1 Předpokládáme, že klienti sociálních pracovníků ve státní organizaci a klienti sociálních pracovníků v neziskové organizaci, se liší v povědomosti o mediaci.

Otázkou číslo 10 jsme zjišťovali povědomost o mediaci ve Zlínském kraji. Proměnná u této hypotézy je, zda mají klienti *povědomost o mediaci* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná.

Relativní četnost všech respondentů u odpovědi „ano“ byla celkem 8% a u odpovědi „ne a musel/a jsem vysvětlit nebo zatím jsem neměla příležitost mediaci nabídnout“ byla 92%. Větší znalost o využití mediace mají klienti, kteří přicházejí do státní organizace a to celkem 7%. Jen 1 odpověď byla zaznamenána v dotazníku u neziskové organizace s tím, že klient v případě nabídky mediace věděl, co mediace je a co od ní má očekávat.

Graf 18 Znalost pojmu mediace u klientů státní organizace.

Graf 19 Znalost pojmu mediace u klientů neziskové organizace.

H_0 Povědomí o mediaci je stejné jak u klientů státní organizace, tak u klientů neziskové organizace.

H_A Povědomí o mediaci se liší u klientů státní organizace od klientů neziskové organizace.

Tabulka 9 Povědomost o mediaci : organizace

	1	2	Σ
státní	7	43	50
neziskové	1	49	50
Σ	8	92	100

Legenda k tabulce:

1 = ano

2 = ne a musela jsem vysvětlit nebo zatím jsem neměl/a příležitost mediaci nabídnout

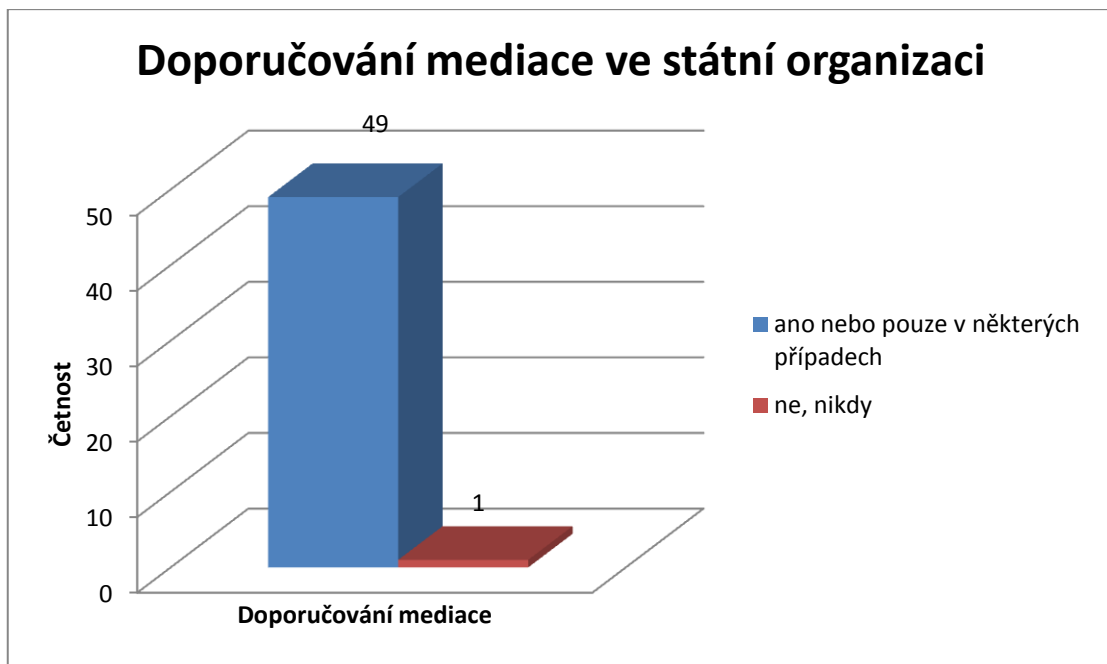
Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

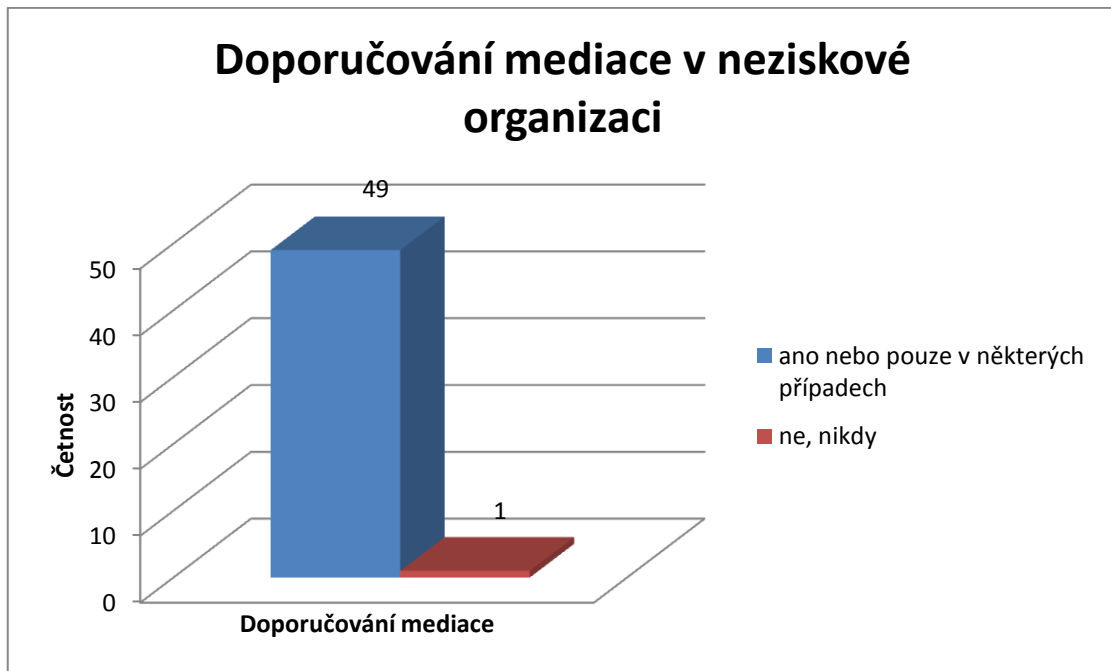
Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 4,891$. Zjistíme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 4,891$ je vyšší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu. Statistický rozdíl o povědomí mediace ve státní organizaci je významný oproti povědomí mediace v neziskové organizaci.

- H4.2 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda doporučují mediaci.

Odpověď na tuto dílčí otázku jsme získali díky otázce z dotazníku číslo 11, zda sociální pracovník doporučuje v rámci řešení rodinného konfliktu mediaci. Otázka byla ještě rozšířena o otázku pro ty, kteří odpověděli ano, zda mají zpětnou vazbu, jestli byla mediace úspěšná a také o kterých případech ví, že mediaci klienti nejvíce využívají. Proměnnou v této hypotéze bylo, zda sociální pracovníci *doporučují mediaci* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná. Relativní četnost všech odpovědí „ano“ je 35%. Relativní četnost všech odpovědí „ne“ 3,3% a odpověď „pouze v některých případech“ zvolilo 61,7%. Otázky v dotazníku jsme museli spojit dohromady, neboť nám vycházeli velmi malé četnosti a nebylo by možno tuto hypotézu ověřit.

Graf 20 Doporučová mediace ve státní organizaci.

Graf 21 Doporučování mediace v neziskové organizaci.

H₀ Mediáci při řešení rodinného konfliktu doporučují sociální pracovníci ve státní organizaci stejně jako sociální pracovníci v neziskové organizaci.

H_A Mediáci při řešení rodinného konfliktu nedoporučují stejně sociální pracovníci ve státní organizaci jako sociální pracovníci v neziskové organizaci.

Tabulka 10 Doporučování mediace v rámci rodinného konfliktu : organizace

	1	2	Σ
státní	49	1	50
neziskové	49	1	50
Σ	98	2	100

Legenda ke kontingenční tabulce

1 = ano, pouze v některých případech

2 = ne, nikdy

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu pro čtyřpolní tabulku.

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1).(2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 0$. Zjistíme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 0$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Statisticky snad ani nebylo nutné tuto hypotézu ověřovat, neboť výsledky jsou naprosto shodné, ať se jedná o organizaci státní nebo neziskovou.

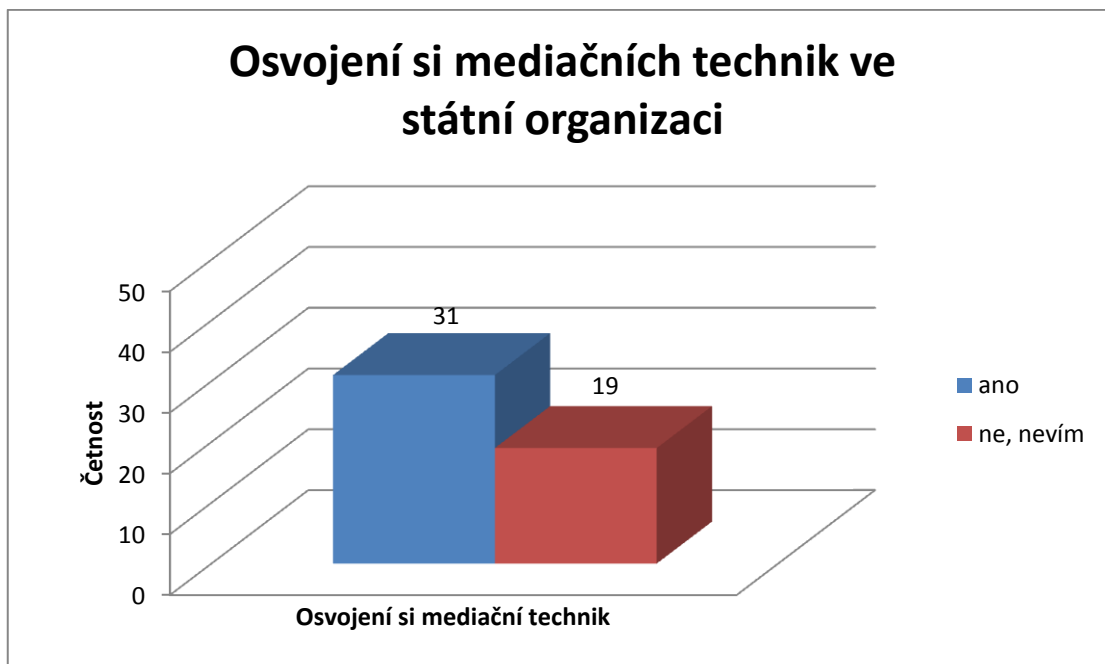
V případě odpovědí „ano“ tj. 35 odpovědí na předchozí otázku, byla rozšiřující otázka, která se týkala spokojenosti klientů s mediací. Otázkou, která navazovala na předchozí, jsme se snažili dozvědět, jak mediace pomohla klientům. Četnost odpovědí byla u neziskových organizací ve 14 případech pro klienta úspěšná, v 7 případech byla pro klienta neúspěšná. Ve státních organizacích vyšel poměr úspěch a neúspěch lépe, protože ve 12 případech vnímali klienti mediaci jako prospěšnou a pouze v jednom případě jako neúspěšnou. Jeden respondent na otázku neodpověděl.

5. Měli by sociální pracovníci zájem si osvojit nebo vylepšit mediační techniky?

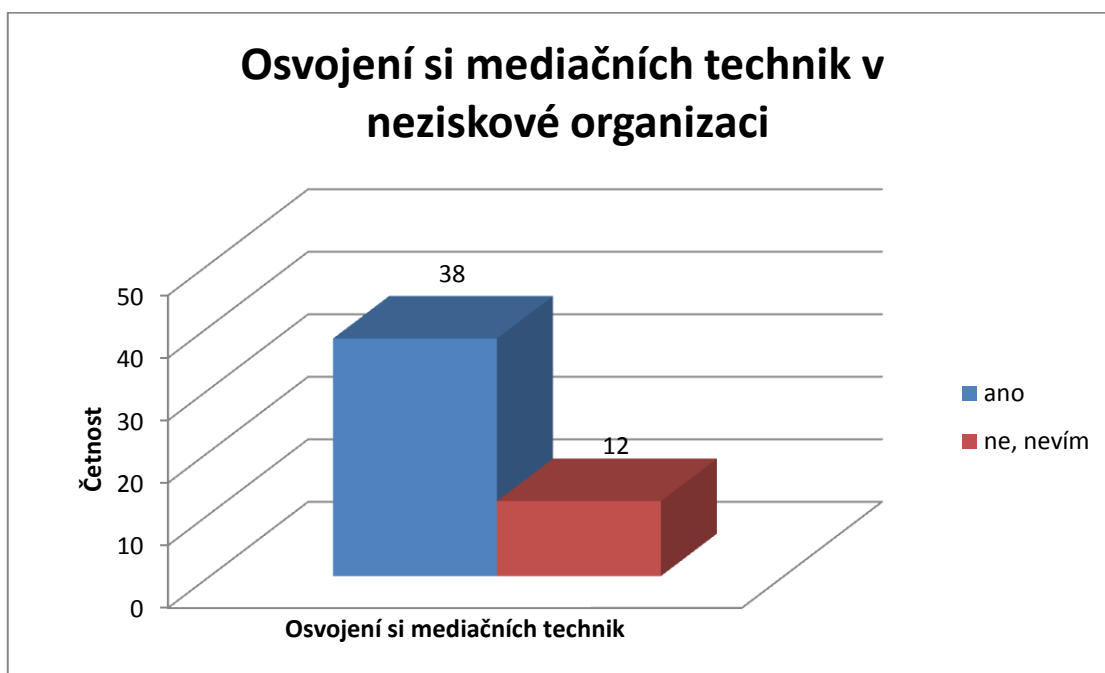
- H5.1 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda by měli zájem si mediační techniky více osvojit.

Analýzou odpovědí na otázku číslo 9, jsme se snažili zjistit, zda mají zájem si sociální pracovníci osvojit mediační techniky či nikoliv. Proměnnou v této otázce bylo zda si sociální pracovníci přejí *osvojit nebo vylepšit mediačních techniky* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná Relativní četnost odpovědí „ano“ byla 69% vše respondentů a relativní četnost odpovědí „ne, nevím“ byla 31% .

Porovnáním výzkumu Moniky Kašparové uvedeného v bakalářské práci Mediace a její využití v sociální práci v roce 2012 a našeho výzkumu , se zájem o mediaci zvýšil. Na její výzkumnou otázku, zda mají sociální pracovníci zájem se vzdělávat v mediaci, byla 65% četnost odpovědí, že nemají zájem se vzdělávat v mediaci. V našem výzkumu jsme došli k opačnému výsledku. 69% respondentů má zájem se vzdělávat v mediaci.

Graf 22 Osvojení si mediačních technik ve státní organizaci.

Graf 23 Osvojení si mediačních technik v neziskové organizaci.

Ho Mediační techniky by si chtěli osvojit stejně sociální pracovníci ve státní organizaci jako sociální pracovníci v neziskové organizaci.

HA Sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci nemají stejnou ochotu si osvojit mediační techniky.

Tabulka 11 Mediační techniky : organizace

	1	2	Σ
státní	31	19	50
neziskové	38	12	50
Σ	69	31	100

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu.

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1).(2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 2,291$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 2,291$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Je statisticky nevýznamný rozdíl v zájmu o vzdělání v mediačních technikách.

6. Se kterými problémy se nejčastěji sociální pracovníci setkávají v rodinném konfliktu?

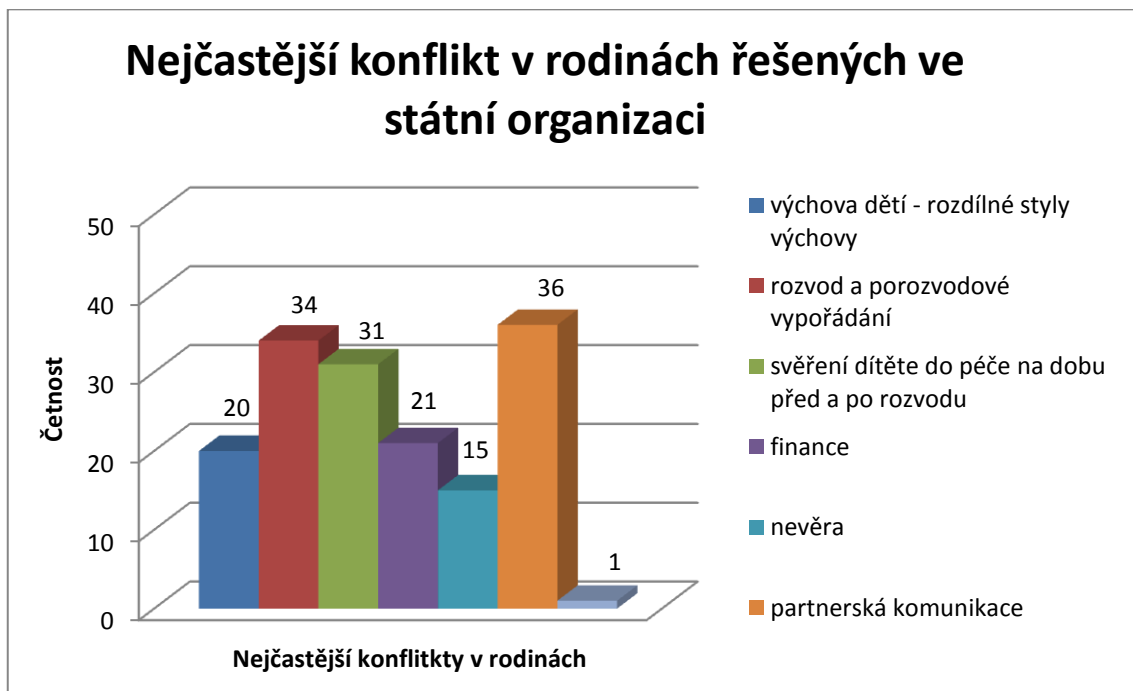
- H6.1 Předpokládáme že, sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, jaké těžkosti řeší s klienty.

Analýzou odpovědí na otázku číslo 6, jsme se snažili zjistit, zda se liší odpovědi v tom, jestli sociální pracovníci ve státní organizaci řeší jiné těžkosti než sociální pracovníci v neziskové organizaci. U odpovědí byla napsána možnost zaznačení více odpovědí. Celkem bylo zaznamenáno 315 označených možností. Proměnnou v této hypotéze bylo zjistit, s jakými *těžkostmi klienti nejčastěji přichází* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná.

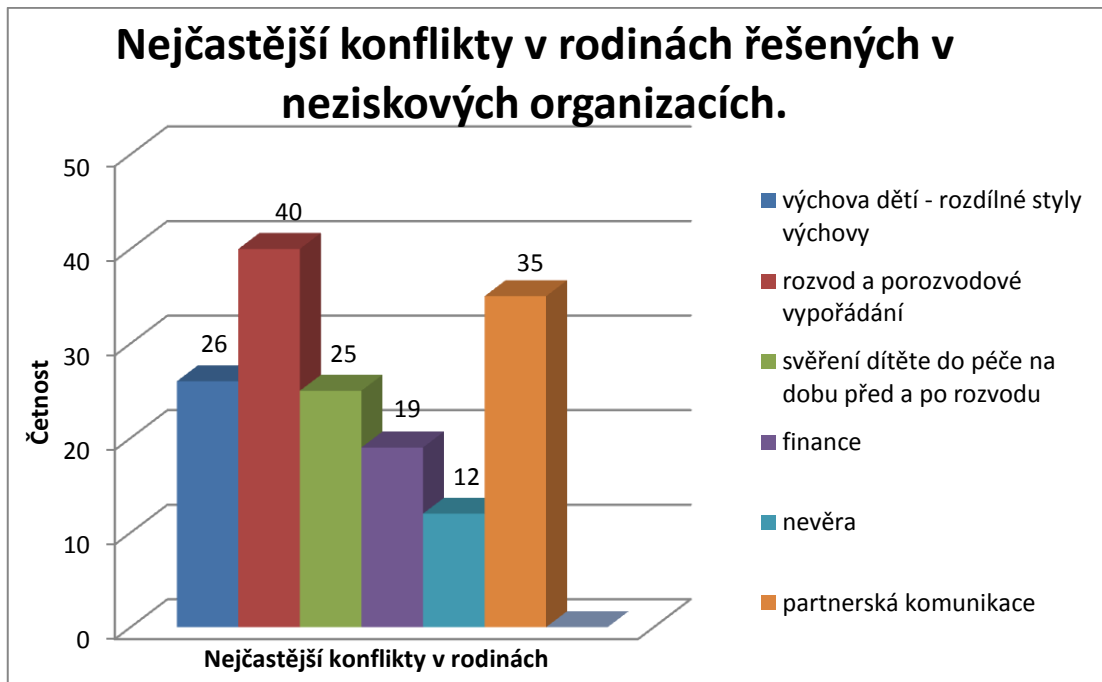
Nejčastější konflikty, které řeší sociální pracovníci v rámci rodinných těžkostí, je rozvod a porozvodové vypořádání (23%), dále pak partnerská komunikace (23%), svěření dítěte do péče na dobu před a po rozvodu (18%), výchova dětí – rozdílné styly výchovy (15%), finance (12%), nevěra (9%) a otázka „jiné“ bylo možné doplnit. Byla doplněna pouze v jednom případě a to o odpověď „styk s dětmi“.

Nejčastěji řešené konflikty v rámci rodiny	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Výchova dětí - rozdílné styly výchovy	46	15%
Rozvod a porozvodové vypořádání	74	23%
Svěření dítěte do péče na dobu před a po rozvodu	56	18%
Finance	40	12%
Nevěra	27	9%
Partnerská komunikace	71	23%
Jiné	1	0%
Σ	315	100%

Tabulka 12 Nejčastější konflikty v rodinách

Graf 24 Nejčastější konflikt v rodinách řešených ve státní organizaci.

Graf 25 Nejčastější konflikt v rodinách řešených v neziskové organizaci.

Podle grafů můžeme vidět rozdíl v odpovědích u pracovníků ze státních organizací a pracovníků z neziskových organizací. Sociální pracovníci ze státních organizací řeší nejčastěji partnerskou komunikaci, rozvod a porozvodové vypořádání a jako třetí to je svěřeni dítěte do péče na dobu před a po rozvodu. Sociální pracovníci z neziskových organizací nejčastěji řeší rozvod a porozvodové vypořádání, partnerskou komunikaci a skoro na stejné pozici je výchova dětí-rozdílné styly výchovy a svěřeni dítěte do péče na dobu před a po rozvodu.

Ho Sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskových organizacích řeší stejné klientské těžkosti.

HA Sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskových organizacích neřeší stejné klientské těžkosti.

Tabulka 13 Nejčastější konflikty v rodinách : organizace

	1	2	3	4	5	6	7	Σ
Státní	20 (23,1)	34 (37,1)	31 (28,1)	21 (20,1)	15 (13,5)	36 (35,6)	1 (0,5)	158
Nestátní	26 (22,9)	40 (36,9)	25 (27,9)	19 (19,9)	12 (13,5)	35 (35,4)	0 (0,5)	157
Σ	46	74	56	40	27	71	1	315

Legenda ke kontingenční tabulce

1 = výchova dětí – rozdílní styly výchovy

2 = rozvod a porozvodové vypořádání

3 = svěřeni dítěte do péče na dobu před a po rozvodu

4 = finance

5 = nevěra

6 = partnerská komunikace

7 = jiné

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu.

Vypočítaná hodnota χ^2 je ukazatelem velikosti rozdílu mezi skutečností a vyslovenou nulovou hypotézou. Pro posouzení vypočítané hodnoty χ^2 bylo třeba dále určit počet stupňů volnosti.

$$f = (r - 1) \cdot (s - 1)$$

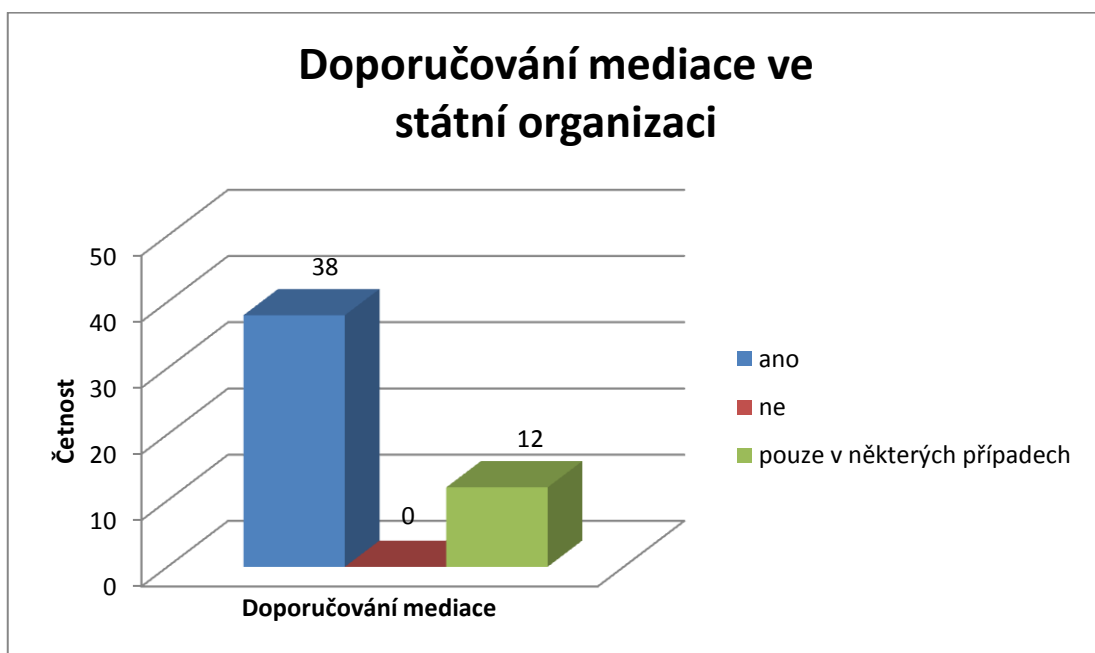
$$f = 6$$

Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 3,376$. Zjistíme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 3,376$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(6) = 12,592$, proto přijímáme nulovou hypotézu a odmítáme alternativní hypotézu. Rozdíl v konfliktech, které řeší sociální pracovníci ve státní organizaci oproti sociálním pracovníkům v neziskové organizaci je statisticky nevýznamný.

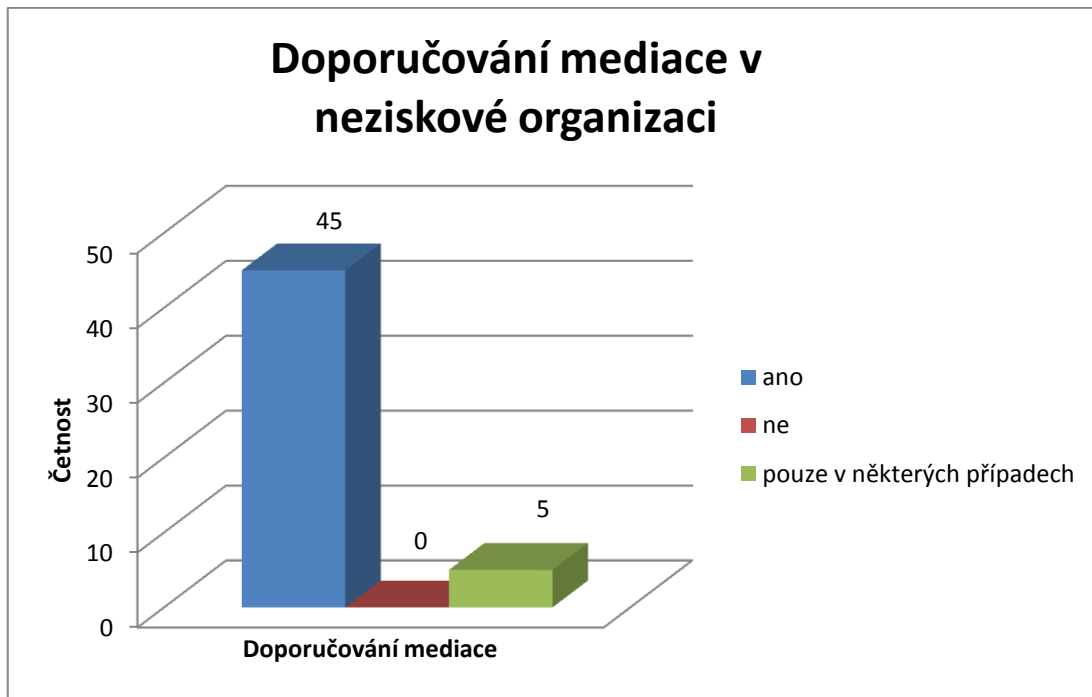
7. Doporučují sociální pracovníci svým klientům v případě rozvodu mediaci jako možnost rychlejšího vyjednání podmínek pro vypořádání styku s dětmi?

- H7.1 Sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda doporučují v rámci sporného rozvodu a porozvodového vypořádání mediaci.

Analýzou odpovědí na otázku číslo 14, jsme se snažili zjistit, zda je statisticky významný rozdíl v doporučování mediace mezi sociálními pracovníky ve státní organizaci oproti sociálním pracovníkům v neziskové organizaci. Proměnná v této hypotéze je, zda sociální pracovníci *doporučují mediaci v rámci sporného rozvodu a porozvodového vypořádání* (závisle proměnná) – kategoriální proměnná. Relativní četnost odpovědí „ano“ byla 83% všech respondentů, relativní četnost odpovědí „ne“ byla 0% a relativní četnost odpovědí „pouze v některých případech“ byla celkem 17%.

Graf 26 Doporučování mediace ve státní organizaci.

Graf 27 Doporučování mediace v neziskové organizaci.

H₀ Doporučování mediace v rámci sporného a porozvodového vypořádání je stejné jak u sociálních pracovníků ve státních organizacích tak u sociálních pracovníků v neziskových organizacích.

H_A Doporučování mediace v rámci sporného a porozvodového vypořádání není stejné u sociálních pracovníků ve státních organizacích a u sociálních pracovníků v neziskových organizacích.

Vzhledem k tomu, že odpověď „ne“ nebyla zvolena ani jednou, tak jsme pro statistický výpočet zvolili čtyřpolní kontingenční tabulku.

Tabulka 14 Doporučování mediace : organizace

	1	2	Σ
státní	38	12	50
neziskové	45	5	50
Σ	83	17	100

Legenda k tabulce

1 = ano

2 = pouze v některých případech

Pro srovnání četností odpovědí u organizací státních a neziskových bylo použito testu nezávislosti chí-kvadrátu.

Protože kontingenční tabulka má $f = (2-1) \cdot (2-1) = 1$ stupeň volnosti, srovnáváme vypočítanou hodnotu $\chi^2(1) = 3,841$

Výpočet čtyřpolní tabulky: $\chi^2 = 3,473$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 3,473$ je nižší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, proto přijímáme nulovou hypotézu a zamítáme alternativní hypotézu. Rozdíl doporučení mediace v rámci sporného a porozvodového vypořádání, jak u sociálních pracovníků ve státních organizacích, tak u sociálních pracovníků v neziskových organizacích je statisticky nevýznamný.

Otázka č. 15

Poslední otázka v dotazníku se nevztahuje k žádné stanovené výzkumné otázce. Měla za úkol zjistit, zda sociální pracovníci správně mediaci definují. Většina odpovědí se shodovala v tom, že v mediaci jde převážně o nestrannost, neutralitu, rychlost, mimosoudní dohodu, pomoc třetí nezaujaté osoby, klidné řešení sporu s cílem uzavřít dohodu.

Vybíráme odpovědi pěti respondentů, kteří pracují na pozici sociálního pracovníka a domnívají se, že by mediace měla být součástí sociální práce:

Základem mediace je, že mezi znesvářené strany vstoupí třetí, nezávislá osoba, tzv. mediátor, která se jim stává prostředníkem ke smírnému, kompromisnímu řešení sporných otázek. Podmínkou je, že mediátor musí být nestranný, nemůže jimi být osoba spojená s jednou ze stran sporu, neboť pak by mediátor nespravedlivě ovlivňoval druhou stranu a mohl by ji např. přimět akceptovat jako kompromis řešení, jenž by pro ni bylo nevýhodné.

Člověk, který stojí uprostřed sporu a snaží se vyposlechnout problémy klientů a nestrannou metodou dojít k spokojenému řešení.

Na základě dohody, ušité na míru klientovi, za pomoci mediátora dospět k danému cíli, za využití prostředků narovnání a komunikace mezi stranami sporu.

Nestranný člověk, který se snaží najít smírnou cestu dohody mezi dvěma zneprátenými stranami.

Pomoc při vzájemné komunikaci dvou či více objektů (osob, skupin....) a její usměrňování.

INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Na samém začátku výzkumu jsme se zaměřili na to, zda využívají sociální pracovníci ve Zlínském kraji mediaci. Předpokládali jsme, že mediaci ve státní organizaci využívají sociální pracovníci častěji než v neziskové organizaci. Tyto předpoklady se nám nepotvrdily. Službu mediace ke své práci využívá celkem 87% všech dotázaných. Z toho ve státních organizacích službu využívá 86% a v neziskových organizacích 88% dotázaných.

Poté jsme zjišťovali, zda sociální pracovníci ve státní organizaci využívají při řešení rodinných konfliktů mediačních technik. Pro úplné zodpovězení této otázky jsme použili celkem čtyři hypotézy.

Předpokládali jsme, že sociální pracovníci ve státním sektoru a sociální pracovníci v neziskovém sektoru se liší v tom, že se domnívají, že by rodinný mediátor měl mít specifické dovednosti oproti mediátorovi v nerodinných věcech. Vyhodnotili jsme, že 54% sociálních pracovníků se domnívá, že by rodinný mediátor měl mít specifické dovednosti a schopnosti oproti mediátorovi v nerodinných věcech. Mezi sociálními pracovníky je celkem 13% mediátorů, kteří aktivně pomáhají pomocí techniky mediace řešit problémy klientů, kteří do organizací přicházejí s nějakými těžkostmi. Z celkového počtu všech sociálních pracovníků, kteří odpověděli na tento dotazník, mělo 19% mediační výcvik. Což znamená, že ne všichni proškolení sociální pracovníci využívají mediaci při hledání řešení. Sociální pracovník může v případě potřeby poslat svého klienta k mediátorovi nebo do mediačního centra. V případě analýzy výskytu mediačního centra se nám podařilo zjistit, že mediační centrum ve svém okolí má celkem 89%.

Zjišťovali jsme také, zda se sociální pracovníci domnívají, že by mediace měla být zahrnuta do oblasti sociální práce. Předpokládali jsme, že sociální pracovníci ve státní organizaci a sociální pracovníci v neziskové organizaci se liší v tom, zda se domnívají, že by mediace měla být součástí sociální práce. Sociální pracovníci si z 79% myslí, že mediace by měla být součástí sociální práce. Větší četnost odpovědí, že by mediace měla být součástí sociální práce, jsme zaznamenali u sociálních pracovníků, kteří pracují v neziskových organizacích. Tuto výzkumnou otázku, jsme ještě blíže definovali hypotézou H3.2, kdy jsme zjišťovali, jestli si sociální pracovníci myslí, že by mediace měla být zahrnuta v základním vzdělání sociálního pracovníka. Podle výzkumu jsou sociální pracovníci přesvědčeni, že mediace by měla být zahrnuta v základním vzdělání sociálního pracovníka.

Vzhledem k tomu, že se na některých vysokých školách již učí techniky mediace, byl tento názor sociálních pracovníků potvrzením nastoupeného trendu vzdělávání.

Dále jsme se snažili zmapovat přístup klientů k mediaci a jejich povědomost o mediaci. Předpokládali jsme, že povědomost o mediaci se liší u klientů státních organizací oproti klientům z neziskových organizací. Předpoklady se potvrdily a klienti, kteří navštěvují státní organizaci, mají větší povědomí o tom co je mediace. Ale celkové procento povědomí o mediaci je velmi nízké. Jen pouhých 8% klientů, kteří navštívili sociální organizaci, zná mediaci. Dalším klientům to v případě potřeby, musí sociální pracovník vysvětlit, protože celkem ve 35% případů mediaci vždy doporučí, v 62% pouze v některých případech a ve 3% ji nedoporučí nikdy. V případě doporučení návštěvy u mediátora, byli klienti z 76% spokojeni a mediaci ohodnotili jako úspěšnou.

Zaměřili jsme se také na sociální pracovníky a jejich zájem o osvojení nebo vylepšení mediačních technik. Předpokládali jsme, že sociální pracovníci ve státních organizacích oproti sociálním pracovníkům z neziskových organizací se liší v zájmu o osvojení nebo vylepšení si mediačních technik. Dle výzkumu se ukázalo, že sociální pracovníci z neziskových organizací mají větší zájem si osvojit mediační techniky i když je tento rozdíl statisticky nevýznamný.

Dále jsme analyzovali problémy, se kterými se nejčastěji sociální pracovníci setkávají v rodinném konfliktu. Předpokládali jsme, že sociální pracovníci ve státních organizacích oproti sociálním pracovníkům z neziskových organizací řeší rozdílné těžkosti s klienty. Z výsledků vyplývá že, nejčastějším problémem, který řeší klienti u sociálních pracovníků je především rozvod a rozvodové vypořádání, dále pak partnerská komunikace a svěření dítěte do péče. Ve státních organizacích jde především o partnerskou komunikaci oproti neziskové organizaci, kde se na prvním místě umístil rozvod a porozvodové vypořádání. Rozdílly v konfliktech, které řeší sociální pracovníci ve státních organizacích oproti sociálním pracovníkům z neziskových organizací, ale nejsou statisticky důležité.

Zjišťovali jsme, zda sociální pracovníci doporučují mediaci v rámci sporného rozvodu a porozvodového vypořádání. Předpokládali jsme, že sociální pracovníci ve státních organizacích oproti sociálním pracovníkům z neziskových organizací se liší v tom, zda doporučují mediaci v rámci sporného rozvodu a porozvodového vypořádání. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že v 83% případech sociální pracovníci vždy doporučí mediaci a 17% pouze v některých případech. Bylo velmi překvapivé zjištění, že odpověď „ne“ nebyla ani jednou

označená. Více doporučují mediaci v neziskových organizacích oproti státním organizacím.

Na základě shrnutí výsledků výzkumu, můžeme zhodnotit, že mediace je sociálními pracovníky nabízena, ale veřejnost mediaci zatím příliš nevnímá jako metodu, která jim může pomoci k rychlejšímu vyřešení jejich problémů a těžkostí, převážně v období rozvodu. Pravděpodobně by pomohlo, kdyby byla mediace více šířena například v médiích, novinách, časopisech apod. Sociální pracovníci by také přivítali více školení a výcviku v mediačních technikách.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se zabývali rodinnou mediací, jako alternativní metodou pomoci při rozvodu. V první kapitole teoretické části se nejprve zabýváme teoretickými východisky, druhá kapitola se zaměřila na rodinu a rozvod. Třetí kapitola se zabývá mediací obecně a rodinnou mediací jako jednou z možností metody sociální práce.

V rámci výzkumného šetření bylo pomocí výzkumu realizovaného kvantitativní metodou formou dotazníků zjišťováno, zdali sociální pracovníci ve Zlínském kraji používají mediaci. Díky uskutečněnému výzkumu jsme mohli zmapovat mediaci a její využití sociálními pracovníky.

Pomocí získaných dat, jsme mohli zjistit, zda sociální pracovníci ve Zlínském kraji využívají ke své práci mediátora, mediační techniky a také jestli by měli zájem si mediační techniky osvojit nebo vylepšit. Bylo zjištěno, že sociální pracovníci ke své práci mediátora využívají a někteří již dokonce prodělali školení v mediaci, jsou ochotni se v mediaci vzdělávat a někteří jsou již aktivními mediátory. Druhá část výzkumných otázek se týkala těžkostí, které řeší s klienty, jak klienti vnímají mediaci a zda sociální pracovníci mediaci doporučují v rámci rychlejšího vyjednávání podmínek pro vypořádání při rozvodu. Sociální pracovníci uváděli, že nejčastějšími těžkostmi se, kterými se na ně klienti obracejí je právě rozvod a s ním spojené rozvodové vypořádání. Dalším velmi častým problémem pro klienty je svěření dítěte do péče na dobu před a po rozvodu, výchova dětí a partnerská komunikace. Vzhledem ke zjištěným skutečnostem, které z výzkumu vyplynuly, jsou sociální pracovníci ochotni mediaci ke své práci využívat a berou ji jako součást své práce ať už v organizacích státních nebo neziskových. Jediný nedostatek je, že samotní klienti při nabízení mediace většinou netuší, co jim sociální pracovník nabízí. Povědomost o mediaci v široké veřejnosti není dosud ustálená a velmi málo klientů mediaci zná a ví, co od ní má očekávat. Dle výzkumu musí sociální pracovníci vysvětlovat, co je mediace.

Nejdůležitějším faktorem pro rozšíření mediace jako alternativní metody pomoci při rozvodu by měla být větší propagace mediace a to jak mezi širokou veřejností, tak i proškolení sociálních pracovníků v mediačních technikách, protože dle výzkumu mají sociální pracovníci o mediaci zájem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ASOCIACE MEDIÁTORŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon o mediaci*. [online]. [cit. 2014-03-26]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/zakon-o-mediaci/>.

ASOCIACE MEDIÁTORŮ ČESKÉ REPUBLIKY. *Mediace* [online]. [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/sluzby-mediace/>.

BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 2006. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1089-2.

BENEDECK P. Elissa, Catherine F. BROWN. *How to Help Your Child Overcome Your Divorce*. 1995. Washington DC: American Psychiatric Press. ISBN 0-88048-565-5.

COLOROSOVÁ, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopte*. 2008. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1027-7.

DUFFY, Grover Karen, James W.GROSCH, Paul V. Olczak. *Community Mediation: A Handbook for Practitioners and Researchers*. 1991. New York: The Guilford Press. ISBN 978-0898625615.

ELLIOT, Julian, Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích. Prevence, příčiny, terapie*. 2002. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0182-0.

EPRAVO.CZ. *Zákon o mediaci a zkoušky mediátorů*. [online]. [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-mediaci-a-zkousky-mediatoru-85195.html>

GARDNER, A. Richard. *Therapeutic Interventions For Children With Parental Alienation syndrom*. 2001. Springfield: Creative Therapeutics, Inc. ISBN 978-0933812468.

GJURIČOVÁ, Šárka, Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie. Systematické a narativní přístupy 2., doplněné a přepracované vydání*. 2009. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2390-7.

HARTL, Pavel, Helena HARTLOVÁ. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8303-X.

HILL, Graham. *Moderní psychologie. Hlavní oblasti současného studia lidské psychiky*. 2004. Praha: Portál. ISBN 80-7178-641-1.

HOLÁ, Lenka. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 2003. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0467-6.

HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 2011. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3134-6.

HOLÁ, Lenka a kol. *Mediace a možnost využití v praxi*. 2013. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4109-3.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod a paragrafy*. 2001. Praha: Computer Press. ISBN 80-7226-477-X.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 2007. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.

IPRAVNÍK. *Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování*. [online]. [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/txtexpresion_mediace/art_8834/rbsearchsource_articles/rodinna-mediace-pravni-a-socialni-aspekty-jejeho-poskytovani.aspx

JÜRGEN, Rudolph. *Jsi moje dítě. „Cochemská praxe“ – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 2010. Praha: Magistrát hlavního města Prahy. ISBN 978-80-254-8250-6.

KAŠPAROVÁ, Monika. *Mediace a její využití v sociální práci*. 2012. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Bakalářská práce. Fakulta pedagogická, Ústav pedagogiky a sociálních studií.

KRAUS, Bohuslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 2001. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

MATOUŠEK, Oldřich, Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2010. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2013. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.* [online]. [cit. 2014-02-28]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf.

NATIONAL FAMILY MEDIATION. *About Family Mediation*. [online]. [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.nfm.org.uk/index.php/family-mediation/about-family-mediation>.

NOVÁK, Tomáš, Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 2005. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1449-3.

PĚČ, Ondřej, Václava Probstová. *Psychózy – psychoterapie, rehabilitace a komunitní péče*. 2009. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-253-3.

PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace. Nejúčinnější lék na konflikty*. 2013. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5031-6.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny*. 2000. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-039-2.

PLZÁK, Miroslav. *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. 1973. Praha: Avicenum.

POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, průvodce mediačním procesem*. 2013. Praha: Alfom. ISBN 978-80-87785-00-3.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 2012. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0091-8.

ŠMOLKA, Petr, Jan MACH. *Manželská a rodinná trápení*. 2008. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-448-9.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Krize. Psychologický a sociologický fenomén*. 2004. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0888-4.

ŠRAJER, Jindřich, Libor MUSIL. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 2008. Brno: Albert. ISBN 978-80-7326-145-0.

TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny. Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. 2011. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-856-2.

TRÉLAÛN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. 2005. Praha: Portál. ISBN 80-7178-935-6.

VYMĚTAL, Jan. *Úzkost a strach u dětí: jak jim předcházet a jak je překonávat*. 2004. Praha: Portál. ISBN 80-7178-830-9.

WARSHAK, A. Richard. *Rozvodové jedy*. 2003. Praha: Triton. ISBN 80-7254-439-X

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1** Délka pracovní doby na pozici sociálního pracovníka.
- Tabulka 2** Mediace : organizace
- Tabulka 3** Dovednosti a schopnosti rodinného mediátora : organizace
- Tabulka 4** Aktivní mediátor : organizace
- Tabulka 5** Mediační centrum : organizace
- Tabulka 6** Výcvik mediace : organizace
- Tabulka 7** Mediace jako součást sociální práce : organizace
- Tabulka 8** Mediace jako součást základního vzdělání : organizace
- Tabulka 9** Povědomost o mediaci : organizace
- Tabulka 10** Doporučování mediace v rámci rodinného konfliktu : organizace
- Tabulka 11** Mediační techniky : organizace
- Tabulka 12** Nejčastější konflikty v rodinách
- Tabulka 13** Nejčastější konflikty v rodinách : organizace
- Tabulka 14** Doporučování mediace : organizace

SEZNAM GRAFŮ

- Graf 1** Rozložení respondentů podle pohlaví.
- Graf 2** Pracovní délka na pozici sociálního pracovníka.
- Graf 3** Organizace.
- Graf 4** Využívání mediačních služeb ve státních organizacích.
- Graf 5** Využívání mediačních služeb v neziskových organizacích.
- Graf 6** Schopnosti rodinné mediátora dle státní organizace.
- Graf 7** Schopnosti rodinné mediátora dle státní organizace.
- Graf 8** Počet mediátorů ve státní organizaci.
- Graf 9** Počet mediátorů v neziskové organizaci.
- Graf 10** Výskyt mediačního centra ve státní organizaci.
- Graf 11** Výskyt mediačního centra v neziskové organizaci.
- Graf 12** Výcvik mediačních technik ve státní organizaci.
- Graf 13** Výcvik mediačních technik v neziskové organizaci.
- Graf 14** Mediace jako součást sociální práce ve státní organizaci.
- Graf 15** Mediace jako součást sociální práce v neziskové organizaci.
- Graf 16** Mediace jako součást základního vzdělání sociálního pracovníka ve státní organizaci.
- Graf 17** Mediace jako součást základního vzdělání sociálního pracovníka v neziskové organizaci.
- Graf 18** Znalost pojmu mediace u klientů státní organizace.
- Graf 19** Znalost pojmu mediace u klientů neziskové organizace.
- Graf 20** Doporučovaná mediace ve státní organizaci.
- Graf 21** Doporučování mediace v neziskové organizaci.
- Graf 22** Osvojení si mediačních technik ve státní organizaci.
- Graf 23** Osvojení si mediačních technik v neziskové organizaci.

- Graf 24** Nejčastější konflikt v rodinách řešených ve státní organizaci.
- Graf 25** Nejčastější konflikt v rodinách řešených v neziskové organizaci.
- Graf 26** Doporučování mediace ve státní organizaci.
- Graf 27** Doporučování mediace v neziskové organizaci.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Dotazník

Příloha 2 Rešerše

PŘÍLOHA 1

Dotazník

Vážená paní, vážený pane, studuji sociální pedagogiku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. Tento dotazník je součástí mé diplomové práce na téma: Rodinná mediace jako alternativní metoda pomoci při rozvodu: sociálně pedagogické aspekty. Prosím Vás o pečlivé vyplnění dotazníku a slibuji, že získaná data budou použita anonymně a pouze k výzkumným účelům.

V případě odpovědi přes mail, vybranou odpověď prosím tučně vyznačte.

Za Vaše odpovědi předem děkuji.

Bc. Gabriela Zúbková

1. Pohlaví

- a. žena
- b. muž

2. Kolik let pracujete na pozici sociálního pracovníka?

3. Pracujete v organizaci

- a. státní
- b. neziskové
- c. jiné, prosím vyplnit

4. Myslíte si, že mediace je (nebo by měla být) součástí sociální práce?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

- v případě odpovědi „ano“, myslíte si, že by mediace měla být zahrnuta v základním vzdělání sociálního pracovníka

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

5. Domníváte se, že rodinný mediátor musí mít specifické dovednosti a schopnosti oproti mediátorovi v nerodinných věcech?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

6. Které konflikty v rámci rodiny klienti nejčastěji řeší? (může být i více odpovědí)

- a. výchovu dětí – rozdílné styly výchovy
- b. rozvod a porozvodové vypořádání
- c. svěření dítěte do péče na dobu před a po rozvodu
- d. finance
- e. nevěru
- f. partnerská komunikace
- g. jiné.....

7. Využíváte v roli sociální pracovníka mediačních služeb?

- a. ano
- b. ne

8. Prodělal/a jste výcvik mediačních technik?

- a. ano
- b. ne

9. Měl/a by jste zájem si mediační techniky „více“ osvojit?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

10. Pokud jste nabídla vašemu klientovi mediaci, znal tento pojem?

- a. ano
- b. ne a musel/a jsem vysvětlit
- c. zatím jsem ještě neměl/a příležitost mediaci nabídnout

11. Doporučujete mediaci v rámci řešení rodinného konfliktu?

- a. ano, vždy
- b. ne, nikdy
- c. pouze v některých případech

- pokud „ano“ máte zpětnou vazbu, jestli byla mediace úspěšná?

- a. ano
- b. ne

- a ve kterých případech mediaci klienti nejvíce využívají?

- prosím napište

12. Jste „aktivní“ mediátor?

a. ano

b. ne

13. Máte ve svém okolí (ve stejném městě) mediační centrum nebo mediátora, o kterém víte, že by pomohl klientům v rámci řešení sporného rozvodu?

a. ano

b. ne

c. nevím

14. Doporučil/a by jste v rámci sporného rozvodu a porozvodového vypořádání mediaci?

a. ano

b. ne

c. pouze v některých případech

- pokud ne, tak proč

15. Jak by jste definoval/a mediaci?

- prosím napište

PŘÍLOHA 2 REŠERŠE

BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 2006. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1089-2.

Kniha *Rozvodová tematika a moderní psychologie* vznikla zkompletováním studijních textů, které vznikly v roce 2004 – v roce desátého výročí vyhlášení Roku rodiny. Obsah většiny kapitol je na rozhraní dvou disciplín, a to psychologie a práva. Kniha upozorňuje, že věci se mohou mít jinak, než se nám snaží implantovat média apod. a obecné podvědomí těmito médii utvářené.

BENEDECK P. Elissa, Catherine F. BROWN. *How to Help Your Child Overcome Your Divorce*. 1995. Washington DC: American Psychiatric Press. ISBN 0-88048-565-5.

Kniha obsahuje nejnovější informace, rady a odpovědi od předních světových psychiatrů. K napsání knihy autorky čerpaly z více než dvaceti let klinické i soudní praxe. Dává rady, jak by měli rodiče postupovat a jak by měli říci o rozvodu dětem. Pomáhá vyhnout se mnoha rodičovským úskalím rozvodu, jak spolupracovat po rozvodu, aby děti co nejméně strádaly apod.

COLOROSOVÁ, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. 2008. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1027-7.

Kniha je určena rodičům a radí rodičům, jak ulehčit dětem obtížné životní situace, jako je rozvod, nemoc nebo smrt v rodině, vážný úraz s trvalými následky či adopce. Každá kapitola se zaměřuje na specifický problém, popisuje stádia, jimiž děti procházejí (zármutek, vzdor, deprese, vztek), doporučuje, jak v krizovém období jednat a na co klást důraz. Kniha uvádí konkrétní příklady z praxe a upozorňuje na nejčastější chyby a opomenutí.

DUFFY, Grover Karen, James W.GROSCH, Paul V. Olczak. *Community Mediation: A Handbook for Practitioners and Researchers*. 1991. New York: The Guilford Press. ISBN 978-0898625615.

V posledních letech mediace zaznamenala obrovský růst a významný pokrok dosažený výzkumem a praxí. Tato příručka poskytuje veřejnosti, odborníkům jedinečnou příležitost dozvědět se více o aktuálních technikách mediace a umožňuje odborníkům ukázat nejnovější oblasti výzkumu.

ELLIOT, Julian, Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích. Prevence, příčiny, terapie*. 2002. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0182-0.

„Jen máloco dokáže v průměrném člověku vyvolat silnější pocity než záležitosti, které se týkají dětí.“ Tak uvozují Julian Elliot a Maurice Place svou odbornou publikaci *Dítě v nesnázích*. Knihu spojují podstatné aspekty klinické praxe, a může se tak stát velmi cennou pomůckou terapeutů a dalších klinických odborníků, kteří pracují nejen s dítětem samým, ale i s celou rodinou. Autoři podávají ucelený přehled „nesnází“, jež mohou postihnout každé dítě, ať již jde o prožitek traumatu, nemoci, o řadu školních obtíží, dyslexii, poruchy příjmu potravy, ale i deprese, sexuální zneužití, alkohol nebo drogy, a zároveň upozorňují na možnosti terapie, komplexního přístupu a prevenci sekundárního traumatu.

GARDNER, A. Richard. *Therapeutic Interventions For Children With Parental Alienation syndrom*. 2001. Springfield: Creative Therapeutics, Inc. ISBN 978-0933812468.

Vznik a rozvoj syndromu zavržení rodiče se v životě dětí rovná emocionálnímu týrání, protože oslabení, či dokonce zničení původně pevného pouta mezi rodičem a dítětem může být trvalé. Cílem této knihy je nabídnout terapeutům postupy přispívající k obnově narušeného vztahu. Autor podrobně popisuje intervenční techniky, s nimiž na teoretické i praktické rovině pracuje, a doplňuje je klinickými příklady. Kniha obsahuje kromě užitečných a v praxi použitelných intervenčních technik, také naději zavrhovaným rodičům.

GJURIČOVÁ, Šárka, Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie. Systematické a narativní přístupy 2., doplněné a přepracované vydání.* 2009. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2390-7.

Kniha propojuje výklad teorie s praktickými ukázkami rodinných příběhů a terapeutických problémů. Cílem je vysvětlit aplikaci teorie v konkrétních situacích. Terapie je chápána jako proces, při kterém klienti společně s terapeutem hledají nový pohled na řešené problémy. Renomovaní čeští autoři popisují systematickou práci s jednotlivcem a uplatnění systematického myšlení u širších systémů. Rozebírají také problematiku násilí v důvěrných vztazích či ztrát, s nimiž se v životě všichni setkáváme.

HARTL, Pavel, Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník.* 2000. Praha: Portál. ISBN 80-717-8303-X.

Psychologický slovník Doc. PhDr. Pavla Hartla, Csc. a Dr. Heleny Hartlové obsahuje přes jedenáct tisíc hesel z oblasti psychologie a příbuzných sociálních věd. Autoři kladou důraz především na srozumitelné a přístupné vysvětlení jednotlivých pojmů. Věcný heslář je doplněn přehledem téměř dvou tisíc světových, českých a slovenských psychologů.

HILL, Graham. *Moderní psychologie. Hlavní oblasti současného studia lidské psychiky.* 2004. Praha: Portál. ISBN 80-7178-641-1.

V knize *Moderní psychologie* se podařilo na malé ploše prostřednictvím schémat a grafů zpracovat přehled aktuálních témat v moderní psychologii. K přednostem této knihy patří vedle její srozumitelnosti a přehlednosti také to, že uvádí i informace, které se do klasických učebnic ještě nedostaly. Vysvětluje základní přístupy a výzkum v současné psychologii, uvádí hlavní myšlenky a současné trendy v kognitivní a sociální psychologii a dalších oborech.

HOLÁ, Lenka. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů.* 2003. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0467-6.

Kniha seznamuje se základními charakteristikami, teoretickými východisky, principy a s vlastním procesem mediace, informuje i o různých mediačních přístupech, stylech a technikách, pozornost je věnována roli mediátora a kompetencím pro výkon jeho profese.

HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 2011. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3134-6.

Kniha popisuje teoretické východiska a principy mediace, vztahy v mediaci i její samotný proces, různé přístupy, styly a techniky. Autorka klade důraz především na psychologické a právní charakteristiky mediace, ukazuje její interdisciplinárnost a možnosti využití v různých oblastech společenské praxe. Podrobněji se zabývá peer-mediací, mediací rodinnou a obchodní. Pozornost je věnována také roli mediátora, jehož specifické postavení na něj klade vysoké požadavky. Publikace přináší velké množství příkladů z praxe, kde autorka citlivě propojuje teoretické informace s praktickými mediačními zkušenostmi.

HOLÁ, Lenka a kol. *Mediace a možnost využití v praxi*. 2013. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4109-3.

Publikace je kolektivním dílem odborníků na mediaci. Zaměřuje se na mediační praxi a způsoby poskytování mediačních služeb u nás i v zahraničí. Kniha poskytuje poznatky o poskytování mediace v konfliktech rodinných, etnických a komunitních, ale i v trestní oblasti, pracovněprávních sporech, v obchodních a dalších občanskoprávních záležitostech. Dále obsahuje výsledky výzkumů, se zajímavými projekty, které byly dosud v mediační praxi realizovány, a s dalšími perspektivami rozvoje tohoto oboru. Samostatná pozornost je v textu věnována přípravě a rozvoji mediátorů.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod a paragrafy*. 2001. Praha: Computer Press. ISBN 80-7226-477-X.

Velmi útlá kniha, která pojednává o tom, jak probíhá rozvodové řízení, jak si vypořádat majetkové vztahy, komu svěřit dítě, výše výživného na dítě.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 2007. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.

Publikace objasňuje podstatu klasického pedagogického výzkumu a analyzuje jeho základní fáze. Pozornost věnuje informačním zdrojům pedagogického výzkumu a předkládá výhody a nevýhody kvantitativního přístupu. Věnuje se otázkám měření v pedagogickém

výzkumu. Kniha se zaměřuje nejen na běžné metody, ale také na metody v pedagogickém výzkumu méně časté.

JÜRGEN, Rudolph. *Jsi moje dítě. „Cochemská praxe“ – cesty k lidštvějšímu rodinnému právu.* 2010. Praha: Magistrát hlavního města Prahy. ISBN 978-80-254-8250-6.

Kniha významného německého soudce Jürgena Rudolpha přináší souhrn poznatků z více než patnáctileté praxe rodinného soudu v městě Cochem. Autor ukazuje, že i v tak tradiční a stereotypní činnosti soudů a dalších subjektů při řešení výchovy dětí po rozchodu rodičů, lze nacházet a úspěšně uplatňovat prvky a principy, které minimalizují ohrožení dětí sociálně patologickými jevy a zároveň uchovávají a posilují odpovědnost každého rodiče za zdravý a příznivý vývoj a budoucí život jeho dětí.

KAŠPAROVÁ, Monika. *Mediace a její využití v sociální práci.* 2012. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Bakalářská práce. Fakulta pedagogická, Ústav pedagogiky a sociálních studií.

Bakalářská práce se zabývá Mediací a jejím využitím v sociální práci. Cílem bakalářské práce bylo popsat a zhodnotit využití mediace v sociální oblasti. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda sociální pracovníci mají zájem o využití mediace ke své práci.

KRAUS, Bohuslav. *Základy sociální pedagogiky.* 2008. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

Publikace podává komplexní pohled na historii i současnost sociální pedagogiky u nás i v zahraničí. Seznamuje s jejími metodologickými východisky a charakterizuje ji jako vědní disciplínu i jako frekventovaný studijní obor. Dále se věnuje problematice sociálního prostředí, škole a výchovným institucím z pohledu sociální pedagogiky, sociálněpedagogické komunikaci, aktuálním možnostem oboru při pomoci v nejrůznějších životních situacích, otázkám multikulturního soužití a celé šíři sociálněvýchovného působení v terénu.

KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 2001. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

Publikace je pojata především jako studijní text k výuce Sociální pedagogiky, ale je současně určena širší pedagogické veřejnosti. Autoři se snaží o komplexní a ucelený pohled na sociálně pedagogické problémy současné doby. Práce přináší hlubší pohled do sociálních souvislostí formování jedince pod vlivem prostředí na úrovni mikro (rodina, škola) lokální i celospolečenské. Zahrnuje i takové okruhy problémů jako životní způsob a jeho utváření, volný čas, životní, výchovné a krizové situace včetně otázek sociální pedagogiky jako vědní disciplíny i otázek sociálně pedagogické profese.

MATOUŠEK, Oldřich, Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2010. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.

Cílem knihy je umožnit odborníkům, kteří v pomáhajících profesích pracují s rodinami, aby se seznámili se změnami podoby rodiny, s využitelnými obecnými teoriemi rodiny, s relevantními současnými názory na rodičovství, partnerství, sourozenectví, s teritoriálním a ekonomickým chováním rodiny a s jejími vnějšími vztahy. Text rovněž zahrnuje problematiku norem a postupů pro hodnocení vývojové úrovně dítěte a nasycení jeho potřeb, postupy pro plánování práce s dítětem a rodinou.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2013. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.

Knihou představuje nejdůležitější metody působení sociálního pracovníka do práce s jednotlivcem přes rodiny, skupiny a komunity až k ovlivňování celého národního systému sociálních služeb nebo politického rozhodování ve prospěch znevýhodněných skupin. Zkušenosti autoři charakterizují různé formy případové práce, práce se skupinou, s dětmi a rodinami a komunitami. Pozornost je věnována také otázkám řízení a supervize sociální práce, etickým aspektům výkonu povolání i nárokům a rizikům profese sociálního pracovníka.

NOVÁK, Tomáš, Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 2005. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1449-3.

Publikace PhDr. Tomáše Nováka a Mgr. Bohumily Průchové poskytuje množství informací nezbytných při řešení krizové, rozvodové situace. Dotýká se nejenom problémů spojených s rozvodem samotným, ale i nejrůznějších porozvodových komplikací, od uspořádání až po výchovu nezletilých dětí rozvedeným párem.

PĚČ, Ondřej, Václava PROBOSTOVÁ. *Psychózy – psychoterapie, rehabilitace a komunitní péče*. 2009. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-253-3.

Publikace uspořádaná a iniciovaná editory Ondřejem Pěčem a Václavou Probstovou, kteří jsou i autory některých kapitol, poskytuje přehled o názorech skupiny odborníků z České a Slovenské republiky a Holandska na teorii a praxi psychoterapie, psychiatrické rehabilitace a systému péče o lidi s psychózou. Nejde o pohled, který sdílí naprostá většina odborníků, je však třeba zdůraznit, že autoři jednotlivých textů mají dostatečné renomé a jsou známými autoritami v oboru. Text je členěn do tří částí: zpracovává téma z hlediska jednotlivce, skupiny i z perspektivy systému (rodiny, komunity, společnosti). Je uveden skutečným příběhem pacienta, jehož případ jednotliví autoři komentují z pohledu přístupu, kterým se ve své praxi zabývají. V textech je zdůrazněna nezbytnost integrativního přístupu v terapii psychotického onemocnění.

PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace. Nejúčinnější lék na konflikty*. 2013. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5031-6.

Kniha prvního českého mediátora s dlouholetou praxí je plná praktických rad a příkladů. Představuje způsob řešení sporů, při němž účastníkům konfliktu pomáhá s nalezením dohody nestranný odborník – mediátor. Dozvíte se, jaké jsou principy a předpoklady mediace a jaké nástroje může mediátor použít. Zjistíte, jak mediátor může zvládat různé obtíže, pro které případy lze užít mediaci a čím se liší mediace od facilitace.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny*. 2000. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-039-2.

Publikace je souhrnnou prací o manželství, rodině a rodičovství. Účelem knížky je popsat a pokusit se přispět k poznání soužití v manželství a rodinách, které plní svá poslání,

jakož i těch s potížemi či v krizích, kde hrozí nebo už probíhá rozpad. Kniha se opírá o empirické a teoretické výzkumy, šetření i sondáže.

PLZÁK, Miroslav. *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. 1973. Praha: Avicenum.

Kniha o příčinách konfliktů v manželském soužití, kde autor systematicky nastiňuje možnost prevenci a terapii těchto poruch. V obecné části objasňuje dynamiku a typologii manželství, ve speciální části probírá různé typy poruch, které se vyskytují při soužití dvou jedinců. Všímá si rovněž poruch způsobených zásahem mimomanželského vztahu a možnosti jejich řešení.

POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 2013. Praha: Alfom. ISBN 978-80-87785-00-3.

Publikace „Nejlepší je domluvit se“ si klade za cíl seznámit čtenáře s mediačním procesem a rolí mediátora, tj. osoby stojící uprostřed konfliktu a usilující o nalezení dohody vyhovující všem zúčastněným. Popisuje základní principy mediace, jednotlivé fáze mediačního procesu, činnosti mediátora i vybrané techniky, které lze využívat pro účinnou podporu vyjednávání mezi spornými stranami

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 2012. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0091-8.

V knize jsou nejdříve uvedeny stručné informace z historie mediace ve světě a v ČR z pohledu školitele a realizátora rodinné, komunitní a pracovní mediace. Další text se zabývá definicí mediace, jejími specifiky, informacemi o rozdílech mezi trendy mediace ve světě, tj. mezi mediací facilitativní, evaluativní a transformativní, a poukazuje na základní rámce, které je vymezují – komunikace a konflikt. Samostatné kapitoly se věnují definování role mediátora i jeho základním dovednostem a podrobně procesu facilitativní mediace. Cvičení, příklady a ukázky z praxe prokládají text. Součástí textu je slovníček, vzory dohod, přehled použité a doporučené literatury.

ŠMOLKA, Petr, Jan MACH. *Manželská a rodinná trápení*. 2008. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-448-9.

Kniha je napsána z pohledu právníka a psychologa na základě dlouholetých zkušeností z poradenské činnosti autoři nabízejí přehlednou a srozumitelnou publikaci, která se zabývá problematikou partnerských, manželských a rodinných vztahů a jejich krizí. V této knize nalezneme odpovědi na nejčastější problémy, s nimiž se můžeme v těchto vztazích setkat. Každá kapitola knížky je doplněna konkrétními příběhy, které danou problematiku dokreslují. V druhé části jsou jako doplněk uvedeny aktuální právní normy a jejich výklad.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Krize. Psychologický a sociologický fenomén*. 2004. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0888-4.

PhDr. Naděžda Špatenková, Ph.D., a kolektiv objasňují, že krize je nejen psychologický, ale i sociologický fenomén. V psychologii bývá krize pojmána především jako záležitost jedince. Sociologie nahlíží na krizi širší optikou – krize je situace, která postihuje společnost, její instituce, a potýkají se s ní i komunity a jiné sociální skupiny. Jedinec je ve vzájemné interakci se sociálními systémy, a tak krize těchto systémů vytváří kontext, respektive referenční rámec pro krize individuální. Proto je v této publikaci věnována pozornost nejen krizi jedince, ale také krizi rodiny a krizi společnosti. Závěrečné kapitoly jsou věnovány problematice krize v komunitě a ve společnosti.

ŠRAJER, Jindřich, Libor MUSIL. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 2008. Brno: Albert. ISBN 978-80-7326-145-0.

Cílem této knihy je nabídnout sociálním pracovníkům, kteří své služby poskytují rodinám nebo klientům s rodinnými problémy odpověď na otázku: "Kterým okolnostem života v současné společnosti je třeba věnovat pozornost, protože ovlivňují schopnost rodin zvládat obtížné životní situace?" V závěrečné, desáté kapitole této knihy je předložená odpověď, která je výsledkem diskuse teologů, sociálních pracovníků, psychoterapeutů, organizátorů podpory pro rodiny v obtížných situacích a studentů.

TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny. Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení.* 2011. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-856-2.

Kniha PhDr. Jany Tóthové, Ph.D. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení* je první komplexní zpracování problematiky transgeneračního přístupu v oblasti psychologie v Česku i na Slovensku. Kniha představuje nejen teoretické zázemí transgeneračního přístupu, ale i možnosti jeho terapeutických aplikací, čímž nabízí studentům psychologie i dalších humanitních oborů chybějící perspektivu v rámci existujících psychologických směrů.

TRÉLAÜN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině.* 2005. Praha: Portál. ISBN 80-7178-935-6.

Autorka publikace *Překonávání konfliktů v rodině* přináší informace o zvládnání konfliktů mezi členy rodiny a ukazuje, jak jim předcházet. Naznačuje cestu, jak překonávat konflikty rodičů a dětí. Rodičům a vychovatelům pomáhá usměrňovat hádky mezi dětmi. Popsané postupy, způsoby komunikace a možnosti řešení lze využít pro soužití dospělých s malými i dospívajícími dětmi.

VYMĚTAL, Jan. *Úzkost a strach u dětí: jak jim předcházet a jak je překonávat.* 2004. Praha: Portál. ISBN 80-7178-830-9.

Prof. PhDr. Jan Vymětal je náš přední klinický psycholog. Jeho kniha *Úzkost a strach u dětí* popisuje různé formy strachu, které dětem znepríjemňují život a často mu brání podávat ve škole výkon, který by odpovídal jeho schopnostem. Mohou také natrvalo poznamenat jeho osobnostní vývoj. Přehledná knížka vynikajícího odborníka seznamuje čtenáře s projevy a příčinami nadměrné úzkosti a strachu u dětí i se způsoby, jak tyto emoce a prožitky mírnit, a to jednak svépomocí, jednak za pomoc odborníků. Informace, které kniha nabízí, umožňují hlubší porozumění těm příčinám a mechanismům, jež přispívají k vzniku a rozvoji projevů úzkosti a strachu u dětí.

WARSHAK, A. Richard. *Rozvodové jedy*. 2003. Praha: Triton. ISBN 80-7254-439-X.

Knížka Dr. Richarda A. Warshaka odhaluje typické znaky zavržení, ukazuje, jak a proč rodiče své děti manipulují, nabízí sedm pravidel, jak reagovat na pomluvy, aniž byste podlehl touze po pomstě. Vysvětluje také, jak může být kontroverzní diagnóza syndrom zavrženého rodiče u soudu použita jako důvod k odebrání dítěte z výchovy, nebo naopak k opětovnému navázání kontaktu s odcizeným dítětem. Tato kniha nabízí rodičům účinné strategie, jak uchovat, případně znovu vybudovat láskyplný vztah s jejich dětmi. Poskytuje jim také rady právníků a odborníků v oblasti duševního zdraví, kteří mnoha svým klientům pomohli a vědí, jak jednat v nejlepším zájmu dětí.

Internetové zdroje

ASOCIACE MEDIÁTORŮ ČESKÉ REPUBLIKY Dostupné z: <http://www.amcr.cz/>

Asociace mediátorů České republiky - člene sítě Světového fóra mediátorů, je nevládní organizace, která sdružuje profesionální mediátory podporující myšlenku mimosoudního způsobu řešení konfliktů a rozvoje mediačních služeb. Na stránky můžeme najít všechny důležité informace o mediaci, výcviku mediace a jiných službách.

NATIONAL FAMILY MEDIATION. Dostupné z: <http://www.nfm.org.uk/>

Mezinárodní webová stránka se zabývá rodinou mediací Internetové stránky National Family Mediation, jsou největším poskytovatelem informací o rodinné mediace v celé Anglii a Walesu. Zaměřují se především na poskytování rodinné mediace a snižování konfliktů při odloučení a rozvodu.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/>

Stránky ministerstva práce a sociálních věcí jsou určeny především pro informovanost široké veřejnosti. Lidé zde mohou najít různé informace, např. důležitá telefonní čísla, informační materiály a důležité informace v krizových životních situacích apod.

EPRAVO.CZ. Dostupné z:<http://www.epravo.cz/>

Epravo.CZ je elektronický internetový deník, který přináší nejnovější informace v oblasti práva. Cílovou skupinou jsou všichni členové právnických profesních komor a profese s justicí spolupracující (advokáti, notáři, exekutoři, soudci, tlumočníci, insolvenční správci apod.). Dále jsou internetové stránky určeny pro veškeré skupiny, které s právem přímo či nepřímo pracují, tj. podnikatelé, management na všech stupních řízení apod.).